

ავლივ ფუკაზაფხილი

უოთა
კუსოქელა
ნეოლოგ
საკათაქვილა
კაქა
ქუქელა

ფსიქოლოგიური
ნაკვეთები

„მერანი“ 1970

ვეუძღვნის რა ჩვენს ნიჭიერ ახალგაზრ-
დობას, მინდა ვუსურვო მას მაღალი
პიროვნული თვისებები, რათა დაუსრე-
ტელად უყვარდეთ სამშობლო, ტკბე-
ბოდნენ შრომით და ჰქონდეთ ადამიანისადმი გულწრფელი პატივისცე-
მის გრძნობა.

ა ე ტ ო რ ი

წინასიტყვაობა

ევზისტენციური ფილოსოფიის შემქმნელი მარტინ ჰაიდეგერი ანტიკურ პითოლოგიას მიმართავს და აღნიშნავს, რომ „განგებამ“ იუპიტერს „სული“ არგუნა, მიწას — სხეული, ადამიანს კი, „დამაშვრალსა“ და „მარტომყოფს“, მხოლოდ „ზრუნვა“ საკუთარი „მე“-ს შესანარჩუნებლად. ზრუნვაში ხედავს იგი ადამიანის არსებობის ძირითად მიზანსა და არსს. განდევლობისა და უკიდურესი ინდივიდუალიზმის გამომხატველ ამ შეხედულებას, ცხადია, ვერ დავეთანხმებით.

ადამიანის შინაგანი სინდისის ხმა მოვალეობაა. რაც შეეხება ზრუნვას, აღნიშნული უნდა იყოს, რომ აქ მთავარია მისი ისეთი მიმართუბანი, როგორც არის ეგზოცენტრული და ენდოცენტრული ვექტორები. მათ შორის კი უმნიშვნელოვანესია ეგზოცენტრული ვექტორი, რომლის ნიადაგზე მოვალეობის ცნება იქმნება. მოვალეობა (ვალდებულება) პიროვნების სპეციფიკური მოვლენაა. მოვალეობა ადამიანის, საზოგადოებისა და სამშობლოს წინაშე ისეთი მორალური კატეგორიაა, რომელიც აღამაღლებს პიროვნებას, როგორც, საერთოდ, კუმანიურობისათვისაა მოწოდებული. ზნეობრივ გამგებლობას მოკლებული ადამიანი საზოგადოების ხორცმცეტი. ცნობილი მწერალი ვ. გარშინი აღნიშნავდა, რომ სწორედ ასეთი ადამიანია დაუნდობელი, გაავებული და ირგვლივყოფთათვის საშიში.

პიროვნების ყოველი მოქმედება მაღალი საზოგადოებრივი შეგნებით უნდა განისაზღვროს. იგი უნდა ემსახურებოდეს სიკვარულის, მეგობრობის, ძმობისა და პატრიოტიზმის შთამაგონებელ იდეებს. შოთა რუსთაველის გენიალური პოემა „ვეფხისტყაოსანი“ ამის უძვირფასესი მაგალითია. საერთოდ, უნდა აღინიშნოს, რომ თანამედროვე ვითარებაში განსაკუთრებული ყურადღება ენიჭება სწავლებას პიროვნების შესახებ. მეცნიერების დღევანდელი დონე სრულიად ახალ შემოქმედებით აღინიშნებას სახავს პიროვნების შესწავლისათვის. ამ მხრივ ნორმალური და პათოლოგიური ფსიქოლოგიის მასალების გამოყენებას გარკვეული ღირებულება აქვს.

ქდავთა, რომ ნეირომორფოლოგიისა და ნეიროფიზიოლოგიის თვალსაჩინო მიღწევები ამდიდრებს ჩვენს ცოდნას ფსიქიკურ ფუნქციათა ნეიროდინამიკური საფუნ-ვლების შესახებ. ი. პავლოვის იდეები იყო და რჩება აღნიშნული კვლევის უძირ-თადეს წინამძღვრად.

როცა მხედველობაში გვაქვს თანამედროვე მოძღვრება თავის ტვინის სტრუქ-ტურისა და ფუნქციის შესახებ, უნდა გვახსოვდეს, რომ სულიერი (ფსიქიკური) პრო-ცესები ადამიანის ტვინის კვალიტეტია, მისი თვისობრივი ფუნქციაა და არა ფიზი-კური ენერჯია. ამიტომ პარაფსიქოლოგიის შეხედულება ტელეპათიის (აზრის გადა-ცემის) შესახებ მეცნიერულად გაუმართლებელია.

ამ უკანასკნელ დროს ფსიქოპათოლოგიაში და ე. წ. ფიზიოლოგიურ ფსიქოლო-გიაში შეიქმნა ახალი მიმართულება სემიოლოგიის სახელწოდებით, რომლის მიხა-ნია მათემატიკური მეთოდის გამოყენება ემოციების შესწავლის დროს. საჭიროდ ვთვლი აღნიშნო, რომ რაოდენობრივ ანალიზს შეიძლება დაექვემდებაროს მხოლოდ კვალიტატიურ-ცვლითი პროცესები, რომლებსაც თან სდევს სთენიური ან ასთენიური განცდები, მაგრამ ემოციათა ფსიქოლოგიური შინაარსის განხილვა ზემოაღნიშნული მეთოდით სრულიად წარმოუდგენელია. ფუკია ფიქრი, თითქოს კომოგრაფიული ჩა-ნაწერებით შეიძლებოდეს ადამიანის სულიერი საშყაროს ონტოლოგიური მხარის ასახვა. ადამიანის ფსიქიკა, მისი პიროვნული თავისებურება გაცილებით უფრო რთული მოვლენაა და მას ვერ წარმოვიდგენთ, როგორც ელემენტარულ და მქა-ნიკურ მოძრაობას.

ცნობილია, რომ ფსიქოლოგიასა და ფსიქოპათოლოგიას შორის გარკვეული სიმ-ბიოზი არსებობს. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ პიროვნების თავისებურებათა შეს-წავლისათვის განზაკუთრებით საინტერესო და მიზანშეწონილია მივმართოთ იმ ფსიქოლოგიურ მასალას, რომელსაც მსატერული ლიტერატურა გვაწვდის. ასეთი ფსიქოლოგიური და პათოფსიქოლოგიური ექსკურსი სასარგებლოა არა მარტო ფსი-ქოპათოლოგიური პრობლემებისათვის, არამედ ლიტერატურულ გმირთა ფსიქოლო-გიური ანალიზისათვისაც. მაგრამ დავსძენთ, რომ აღნიშნულ ცდას მეტად ფაქიზი მიდგომა ესაჭიროება და გარკვეული სიფრთხილის დაცვაც არის საჭირო. ხსენებელ შემთხვევათა დროს თავიდან უნდა იქნას აცილებული გულუბრყვილო პარალელები ნორმალურ და პათოლოგიურ პიროვნებათა მოქმედებასა და ფსიქოლოგიურ განც-დათა შორის. ისიც უნდა აღვნიშნოთ, რომ ლიტერატურულ სახეთა შექმნისათვის ფსიქონევროლოგიური მასალის გამოყენება სავსებით როდია გამართლებული და პი-რიქით: ფსიქიკური პათოლოგიის თუნდაც მდიდარი და ხორცშესხმული აღწერი-

ლობა კლინიკური ფსიქიატრიისათვის ნაკლებად გამოსადეგია. ამაზე მიუთითებდა ჯერ კიდევ ა. ჩეხოვი; მსგავსი შეხედულებისა იყო თ. დოსტოევსკი, რომელიც შენიშნავდა, რომ იგი შორს დგას ფსიქოპათოლოგიისაგან, ხოლო მის ლიტერატურულ შემოქმედებას საერთო არა აქვს რა ფსიქიატრიასთან.

ავტორი წერს. „მე ფსიქოლოგს მიწოდებენ. ეს არაა მართებული. მე მხოლოდ რეალისტი ვარ, ამ სიტყვის ფართო გაგებით, რეალისტი, რომელიც გამოსხატავს ადამიანის სულის ღრმა განცდებს“. თ. მ. დოსტოევსკი მუდამ მიისწრაფოდა, რომ რეალიზმის საფუძველზე „მოენახა ადამიანში ადამიანური“.

„ადამიანთა ქცევის არანორმალურობაში (ან, როგორც თვითონ დოსტოევსკი იტყოდა, „ფანტაზიურობაში“) იგი ხედავდა არსებული საზოგადოებრივი წყობის პერსონიფიკირებულ სახეებს. დოსტოევსკი ითვალისწინებდა „მსოფლიო სამართლიანობის“ არათანაბარ განაწილებას. რომელსაც ადამიანები გამშავებამდე და აღმშოთებამდე მიჰყავდა.

ასეთივე სიფრთხილით უდგებოდა მხატვრულ სახეთა ფსიქოპათოლოგიური ანაღიზის საჭიროებას ცნობილი კლინიცისტი კრაფტ-გებინგი. ერთი სიტყვით, მთავარი ამოცანა ის არის, რომ ლიტერატურულ ნაწარმოებში უნდა გამოვლინდეს როგორც მხატვრული, ისე ზოგადფსიქოლოგიური კანონზომიერებანი.

საინტერესოა აღინიშნოს, რომ 1910 წლის 16 ივნისს, მემჭერის ფსიქიატრიული საავადმყოფოს დათვალიერების შემდეგ ლევ ტოლსტოიმ თავის დღიურში ჩაწერა: „საკუთარ შთაბეჭდილებებში ჯერჯერობით არა ვარ მთლიანად გარკვეული, ამიტომ საბოლოოდ არას ვამბობ. საერთოდ კი, შთაბეჭდილებანი უფრო სუსტია, ვიდრე მოველოდი“.

ამ ჩანაწერიდან ჩანს, რომ მწერლსთვის ფსიქოპათოლოგიური მასალა წარმოადგენს რთულ მოვლენას, რომელიც ხანგრძლივსა და ღრმა ანალიზს მოითხოვს. წინამდებარე შრომაში მიზნად დავისახეთ პერსონოლოგიური ფსიქოლოგიის თვალსაზრისით შევხებოდი ზოგიერთ პრობლემას, რომლებიც დასმულია შოთა რუსთაველის უკვდავ ქმნილება „ვეფხისტყაოსანში“. შევნიშნავთ, რომ კლასიკურ დებულებათა კონსტატაცია და მათ მიმართ ინტერესის გაღვივება მარტოოდენ მორალური ვალის მოხდა როდია წარსულის წინაშე. შემოქმედებითი აზრი არ ძველდება, ხავსი არ ეკიდება, არ იფანტება, რადგან იგი ზოგადსაკაცობრიო მისწრაფებათა გამოსატყულებია. გენიოსთა უკვდავება იმაში მდგომარეობს, რომ მათი იდეები და ნამოღვაწარი ძალაში რჩება მომავალი თაობებისთვის.

„ვეფხისტყაოსანი“ იქმნებოდა ეკონომიურად ძლიერ და პოლიტიკურად პროგ-

რესული სახელმწიფოს პირობებში. „ვეფხისტყაოსანი“ მთლიანად გამსჭვალულა კუმანიზმის იდეებით. რუსთაველის შემოქმედება მაგალითია ცხოვრებისა და ადამიანის დიდი სიყვარულისა.

რუსთაველი გვაოცებს არა მარტო შემოქმედებითი გენიით და აზრის სიღრმით, არამედ თავისი ერუდიციითა და ფართო ცოდნით. იგი ერთი უპირველესთაგანია გენიოს პოეტთა და მოაზროვნეთა შორის. „ვეფხისტყაოსანი“, პოეზიის ეს უბადლო შედევრი, ფილოსოფიური აფორიზმებისა და დიდმნიშვნელოვანი სენტენციების უმდიდრესი საგანძურია. საყურადღებოა, რომ მაღალ პიროვნულ განცდათა გადმოცემის დროსაც კი რუსთაველი არ ივიწყებს ადამიანის, როგორც კონკრეტული არსების, სისხლსავესობას. მხატვრულ ფორმებში გადმოცემული და ლოგიკურად დასაბუთებული კუმანიზმის ყოვლისშემძლე იდეებს რუსთაველი უკავშირებს ძლიერსა და მორალურად კეთილშობილ პიროვნებათა მოქმედებას, მათ იდეალებს სიყვარულს, ვალდებულებებსა და შრომის შესახებ.

პერსონოლოგიისათვის, ე. ი. პიროვნების ფსიქოლოგიურ თავისებურებათა მოძვერებისათვის, შოთა რუსთაველის ქმნილება მუდამყაამ დაუღვეელი საგანძური იქნება.

რუსთაველი არ ცნობს მშრალ დიდაქტიკასა და ქედმაღლურ მენტორობას, რომელიც ასე დამახასიათებელი იყო სქოლასტიკური ფილოსოფიისათვის. უადრესად მახვილგონიერ და სიტყვაკაზმულ სენტენციებში იგი იძლევა ადამიანთა მოქმედების რეალურ პროგრამას.

„ვეფხისტყაოსანში“ ასახულია ქართველი ერის მრავალსაუკუნოვანი კულტურისა და ცივილიზაციის ტრადიციები, მისი სულიერი სიღრმე და ძალა, შემოქმედებითი ინიციატივა და სიბრძნის სიყვარული, წარმატებათა და გამარჯვებათა ნეტარება. შოთა რუსთაველი ერთი უპირველესთაგანია მათ შორის, ვინც ბიძგი მისცა დიდ კულტურულ მიმართულებას, ცნობილს „აღმოსავლეთის რენესანსის“ სახელწოდებით.

„ვეფხისტყაოსნის“ გმირები აღჭურვილი არიან ზოგადსაკაცობრიო, პიროვნული, ფსიქოლოგიური განცდებით. საინტერესოა, რომ რუსთაველის თანახმად, ისეთი პრობლემები, როგორცაა სულგრძელობა და სულმოკლეობა, კეთილშობილება და სულმდაბლობა, სიყვარულის გრძნობა და მოვალეობის შეგნება, ერთნაირად აქტუალურია როგორც მამაკაცის, იაე ქალის პიროვნებისათვის. რუსთაველის შეხედულებანი მიჯნურის პიროვნებისა და მეგობრობის ცნების ფსიქოლოგიური შინაარსის შესახებ შემდგომ ინტენსიურ კვლევას მოითხოვს.

სევედა და სისხარული, კმუნევა და აღფრთოვანება, დარდი და ზეიმი, სიბრძნე და

აღტაცება, უმეცართადმი შემწყნარებლობა, სიმართლე და სიყალბე, სიყვარული და სიძულვილი, სულგრძელობა მშვიდობიანობის დროს და უღმობელოება ბრძოლაში, სანაქებო წარსულის პატივისცემა და სიახლის პერსპექტიულობა, ძლიერება და სისუსტე, სიღამაზე და უთვალადობა, სიმდიდრე და სიღარიბე, ანარქია და წესრიგი, სიზარმაცე და მუყაითობა და სხვა ანტინომური ფსიქოლოგიური განცდები თავიანთ შესაფერის ასახვას პოულობენ „ვეფხისტყაოსანში“.

ქართულმა ერმა ისე შეისისხლხორცა და შეიყვარა რუსთაველის შემოქმედურის სულიერი საგანძური, რომ პოემა საერთო-სახალხო კუთვნილებად იქცა. „ვეფხისტყაოსნის“ მაღალი იდეები თითოეული ქართველი ოჯახის შთაგონების წყარო გახდა. ამიტომ ურყევად უნდა დავიცვათ ის ტრადიცია, რომ ყოველ ოჯახში მოკრძალებით ინახებოდეს რუსთაველის ხელთუქმნელი პოემა, როგორც ფასდაუდებელი პატრიოტული რელიქვია.

რუსთაველის გმირთა პორტრეტების კლასიკურ-ფსიქოლოგიური ანალიზი თავდაპირველად დიდმა ილიამ მოგვცა. ფსიქოლოგიურ თავისებურებათა მიხედვით, „ვეფხისტყაოსნის“ გმირებს ილია ორ ჯგუფად აყოფდა; მისი აზრით, ერთში ჭარბობს ემოციურობა, მეორეში — ინტელექტი. ილიას ეს შეხედულება დიდი ყურადღების ღირსია, იგი პიროვნების რეაგირების ტიპს ეხება.

როგორც აღვნიშნეთ, წარმოდგენილ შრომაში შევხებით რუსთაველის გმირთა თავისებურებებს პერსონოლოგიური ფსიქოლოგიის თვალთახედვით. პოემის ფსიქოლოგიური ანალიზისას მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ თანამედროვე პერსონოლოგია პიროვნულ გამოვლინებებს შეისწავლის ფსიქიკური აპარატის ევოლუციური სრულქმნადობის საფუძველზე და ამასთანავე, განსაკუთრებით უსვამს ხაზს ფსიქოლოგიურ ანტინომურ რეაქციათა ერთიერთდაკავშირების პრობლემას.

შრომაში აგრეთვე წარმოდგენილია პერსონოლოგიური პრობლემები ნიკოლოზ ბარათაშვილისა და ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებაში.

პირველ თავში საჭიროდ ვცანით მოკლედ, მაგრამ ამომწურავად მოვიყვანოთ ის ძირითადი მასალა, რომელიც დღევანდელი პერსონოლოგიის ქვაკუთხედაა.

აგრეთვე, საჭიროდ ვცანით, ერთგვარი დამატების სახით, მოკლედ წარმოგვედგინა ზოგიერთი პერსონოლოგიური მასალა შექსპირის, შილერის, გოეთესა და დოსტოევსკის შემოქმედების მიხედვით.

Handwritten text in a stylized script, possibly a form of shorthand or a specific dialect. The text is arranged in three lines:

Line 1: A series of connected, rounded shapes, possibly representing letters or syllables.

Line 2: A series of connected, rounded shapes, similar to the first line.

Line 3: A series of connected, rounded shapes, similar to the first line.

ბუნებისმეტყველების თანამედროვე დონეზე პერსონოლოგიური ფსიქოლოგიისა და ფსიქოპათოლოგიის თეორიული და პრაქტიკული საკითხები სხვადასხვა დარგის მეცნიერული კვლევის საგანია. ცნობილია, რომ მოძღვრება პიროვნებაზე ნორმასა და პათოლოგიაში მუდამ იმყოფებოდა ფსიქოლოგიის, კლინიკური ფსიქიატრიის, ფილოსოფიისა და სოციოლოგიის ყურადღების ცენტრში.

გამოჩენილი მეცნიერის, დ. უზნაძის მიერ შექმნილმა განწყობის ფსიქოლოგიამ, როგორც პერსონოლოგიურმა მიმართულებამ, სათანადო აღიარება კპოვა ჩვენში და უცხოეთშიც.

ძირითადი დებულება, რომელიც განსაზღვრავს დღევანდელი ნევროლოგიის, პათონევროლოგიის, ფსიქოლოგიისა და პათოფსიქოლოგიის შინაარსს, ის არის, რომ ცხოველის, მით უმეტეს, ადამიანის თავის ტვინი მთლიანი და ინტეგრალური აპარატია და მისი არსის მიგნება მთლიანობის ასპექტის გარეშე შეუძლებელია. აღნიშნული კანონზომიერება ადამიანის ფსიქიკურ აპარატზე ვრცელდება.

ევოლუციური ანალიზი ამტკიცებს, რომ ფიზიკურ და ბიოლოგიურ სამყაროში ყველაზე მთლიანი და ინტეგრალური გამოვლინება ადამიანის ფსიქიკური აპარატია. მთლიანობა, ანუ დინამიკური ერთიანობა და ურთიერთ დამოკიდებულება ფსიქიკის სპეციფიკური საფუძველია. ეს მთლიანობა ფსიქიკის ყოველ დონეზე მქლავდება.

პერსონოლოგია რომ სათანადო სიმაღლეზე იქნას აყვანილი, მხედველობაში უნდა მივიღოთ ისეთი უმნიშვნელოვანესი ფაქტორები, როგორიც არის ევოლუციურ-დინამიკური ასპექტი ფსიქოლოგიასა და პათოფსიქოლოგიაში, მოძღვრება თავის ტვინის ინტეგრაციისა და ფსიქიკური აპარატის მთლიანობის შესახებ, მიკროსოციოლოგიური მომენტები და, ბოლოს, შეხედულებანი ფსიქიკის მასალის შესახებ (კერძოდ, თავისებური ანალოგიები კიბერნეტიკიდან: „მანქანური მეხსიერება“, მათემატიკური ლინგვისტიკა და სხვ.). პერსონოლოგიური ძიებანი გადაუდებელი ამოცანაა.

პერსონოლოგიური ფსიქოლოგიისა და ფსიქოპათოლოგიის ყოველი საკითხი ევოლუციურ ანალიზს საჭიროებს. უნდა გვახსოვდეს, რომ პიროვნული გამოვლინებანი, როგორც ადამიანის ფსიქიკური აპარატის ურთულესი და უმაღლესი ფუნქცია, თავის ტვინის მთლიან მოქმედებასთან არის დაკავშირებული. ამასთან, ევოლუციური სრულყოფადობის პროცესში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება თავის ტვინის ქერქს.

ყოველი სტრუქტურა გარკვეული ფუნქციის დინამიკური მატარებელია, სტრუქტურასა და ფუნქციას შორის დაუნაწევრებელი მთლიანობა არსებობს.

პიროვნების დონეზე, რომელიც ევოლუციურად მოწოდებულია შეასრულოს ანალიზისა და სინთეზის უმაღლესი ფუნქციები, ფსიქიკის ცალკეული სფეროები თითქმის კარგავენ დამახასიათებელ თავისებურებას. ისინი მოქმედებენ შერწყმული ინტელექტუალურ-ემოციური აქტების სახით. ვ. ბექტერევის თანახმად, შეცნობითი აქტები უმაღლესი დონის განცდებსაც წარმოადგენენ, რომლებიც პიროვნების მოქმედების სხვადასხვა სფეროს მოიცავენ. აქ საქმე გვაქვს ინტელექტუალურ გრძნობასთან, რომლის შესახებაც თავის დროზე წერდა ვუნდტი. აქვე აღვნიშნავთ, რომ ემოციური გრძნო-

ბის თავისებურებას წარმოადგენს ორი ურთიერთსაწინააღმდეგო ვექტორის, ოლი ანტინომური მდგომარეობის არსებობა (სასიამოვნო — არასასიამოვნო, სიყვარული — სიძულვილი, მოსწონს — არ მოსწონს). ინტელექტუალური გრძნობისათვის კი დამახასიათებელია ერთვექტორული განცდა (დამშვიდება, ამაღლება, სიყვარულის მაღალი ემოციები).

ბუნებისმეტყველების ევოლუციურ-დინამიკურ ასპექტს, პირველ რიგში, მოძღვრებას ტვინის სტრუქტურული და ფუნქციური ჩამოყალიბების შესახებ, იმ დასკვნამდე მიყვარათ, რომ ადამიანის ფსიქიკური აპარატის სპეციფიკას მისი პიროვნული თვისებები შეადგენს. ამასთან დაკავშირებით, ადამიანის ფსიქიკის შესახებ ლაკონურად შემდეგი შეიძლება შევნიშნოთ: ინტელექტუალური აპარატი ანალიზს აწარმოებს, შეიცნობს, ემოციური — გრძნობს და განიცდის, მოტორულ-მამოძრავებელი — ასრულებს, ცნობიერება თვითორიენტაციის და გარემოში ორიენტაციის საშუალებას იძლევა, ხოლო პიროვნული აპარატი აწონ-დაწონის, მოვლენებს აფასებს, გარემოზე რეაგირებას ახდენს, მოქმედებს და ითვალისწინებს იმ გარემოებას, რომ ადამიანის სიცოცხლის მამოძრავებელი მომენტებია არა შიში და სარგებლიანობა, არამედ მოვალეობა. ს. კორსაკოვი მიუთითებდა, რომ ადამიანზე უნდა ვიმსჯელოთ არა იმის მიხედვით, თუ რას იღებს იგი, არამედ იმის მიხედვით, თუ რას ქმნის იგი საზოგადოებისათვის.

თუ ცხოველის ქცევა აშენებულია ჰედონიზმის პრინციპსა (სიამოვნება) და შიშზე, ადამიანის პიროვნული მოქმედება აშენებულია მოვალეობის, სოციალური პეროიკის და შინაგანი სინდისის პრინციპებზე. აქედან ცხადია, რომ ცხოველი შეიძლება მიეჩვიოს შიშს მექანიკური გაწვრთნის გზით, ხოლო ადამიანი შიშსა და საფრთხეს დათრგუნავს, გამირობას ჩაიდენს და ხელმძღვანელობს მა-

ღალი და კეთილშობილური გრძნობებით თავისი ხალხის მიმართ. შიში მორალურად აშიშვლებს ფსიქიკას და პიროვნება ნოლამდე დაკყავს.

ყოველ შეგნებულ პატრიოტს შეუძლია დასძლიოს და შეანელოს შიშის გრძნობა, რითაც აიხსნება მებრძოლის მამაცობა და სიმშვიდე.

შიში შეიძლება დაითრგუნოს მხოლოდ პიროვნული რეგისტრით, მოვალეობის გრძნობით. ასეთ ასპექტში პიროვნება განსაზღვრულად კორექციას უკეთებს და კონტროლს უწევს თავდაცვის ინსტინქტს.

პიროვნების სტრუქტურაში ცალკეული ფსიქიკური სფეროები გადაირთვება უფრო მაღალ სპეციფიკურ ადამიანურ ფუნქციებზე: ზნდება წარმოდგენა მორალსა და მოვალეობაზე, თავს იჩენს აბსტრაგირებისა და ჭეშმარიტების ძიების ტენდენცია და ა. შ.

თ. დოსტოევსკის ფორმულა ადამიანის სიამაყისა და შრომის შესახებ, რომელიც მან პუშკინის ზეიმზე წამოაყენა, სათანადო გამუქებას პოულობს მორალისა და მოვალეობის წარმოდგენათა ასპექტში.

პიროვნება არ არის რაღაც უმოქმედო, სუსტი „ცენზორი“, პირიქით, თავისი სოციალური არსით იგი მოწოდებულია არ დაემორჩილოს ინსტინქტებს, კორექცია გაუწიოს ან ჩაახშოს ისინი.

ადამიანის ერთ-ერთი ძირითადი თავისებურებაა აზროვნების კავშირი დროის ფორმებთან, მხოლოდ ადამიანს აქვს წარსული ანუ ისტორია, და მხოლოდ ის შეაყურებს მომავალს.

პიროვნების დონეზე დეპრესია ვლინდება, როგორც სასოწარკვეთილება — მომავლის პერსპექტივის დაკარგვა: მახინჯდება დროის კატეგორია, დროის ბორბალი უკუდმბ ბრუნავს. ვინაიდან პერსპექტივა მოხსნილია, დროც თითქოს ჩერდება, მაგრამ ცხოვ-

რება ვერ შეჩერდება და ამიტომ იქმნება ავადმყოფური ფსიქოლოგიური განცდა „დროის უკუღმა ნოდრაობისა“.

ვერა და ვერ დავეთანხმებით ფრეიდს, თითქოს ადამიანმა განიცადა სამი ზოგადსაკაცობრიო ტრავმა და ამით მიღებული ტრილობები არასოდეს შეხორცდება. მხედველობაში გვაქვს ანთროპოლოგიური ტრილობა (გეოცენტრიზმი ანუ ანთროპოცენტრიზმი იცვლება პელეოცენტრიზმით), ბიოლოგიური ტრილობა (დარვინის აღმოჩენა, რომ ადამიანსა და მაიმუნს საერთო წინაპარი ჰყავდათ) და ფსიქოლოგიური ტრილობა (ფრეიდის მოძღვრება ქვეცნობიერი განცდების მნიშვნელობის შესახებ).

ადამიანი არასოდეს დაჰკარგავს თავის მნიშვნელობასა და დანიშნულებას. პელეოცენტრიზმისა და ფილოგენეზური ევოლუციის პრინციპების აღმოჩენა დამარცხება კი არა, ადამიანის შემოქმედებითი ნიჭის გამარჯვებაა.

ფრეიდი ვერ ამალდა პიროვნული ფსიქოლოგიის დონედ. სიღრმიდან მომავალი მისი ფსიქოლოგია ემყარება სულიერ მიზიდულობებს, რომლებიც ძლიერ ახლოს არის შოპენჰაუერის არაცნობიერთან. იგი მიზიდულობათა ფსიქოლოგიისა და ფსიქოპათოლოგიის შემქმნელია. ყველაფერი შენდება სიამოვნებისა და პედონური მოთხოვნილების პრინციპზე. ფრეიდის მიხედვით, „მე“ ანუ პიროვნება არის მხოლოდ ჯოხით შეიარაღებული „ცენზორი“. იგი არ ითვალისწინებს, რომ პიროვნების დონეზე შრომა და მოვალეობა განსაკუთრებით მაღალი მოთხოვნილებაა.

პიროვნების დონეზე დეპრესიაც კი, შესაძლოა, მიმდინარეობდეს აქტიური შემოქმედებით, ადამიანს უჩნდება შრომის აქტიური მოთხოვნილება. ადამიანი მიისწრაფვის სრულყოფისა და სულიერი სიწმინდისაკენ. სიზარმაცე და ჯოხი მხოლოდ ცხოვე-

ლის აუცილებელი ატრიბუტია. არაცნობიერს, ფრეიდის მიხედვით, მე განვიხილავ, როგორც ლტოლვას, აყვანილს ფსიქიკურამდე.

პიროვნების ევოლუციური ჩამოყალიბების პროცესში ცნობიერი აქტიურ ზეგავლენას უნდა ახდენდეს არაცნობიერზე და არა პირიქით. ანთროპოფსიქოლოგიაში ძირითადად წარმოდგენილია ადამიანის სპეციფიკური ფსიქიკური მოქმედების ორი ფორმა, კერძოდ, ცნობიერება და პიროვნება. ევოლუციური თვალსაზრისით, ცნობიერება ყველაზე ახლო არის პიროვნებასთან. მე ვეთანხმები იმ ფსიქოლოგთა აზრს, რომელთათვის ცნობიერება მხოლოდ ცოდნა კი არ არის, არამედ დამოკიდებულება, განსაზღვრული მიმართულება და ორიენტაცია უმაღლეს ადამიანურ დონეზე.

ცნობიერება, როგორც ორიენტაციის ურთულესი პროცესი, გარესამყაროს შეცნობას მოითხოვს, ე. ი. მოითხოვს აქტიურ — ამორჩევით აღქმას. ეს უკანასკნელი ხორციელდება ყურადღების საშუალებით, რომელიც წარმართავს ცნობიერების ველს. ს. კორსაკოვი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს ყურადღების აქტს, რომლის შემწეობითაც არაცნობიერის სფეროდან გამოიყოფა სათადარიგოდ შენახული ესა თუ ის წარმოდგენა.

ადამიანის ფსიქიკა შეიძლება შევადაროთ აისბერგს, რომლის ჩაძირული ნაწილი არაცნობიერია, წყალზედა ნაწილი კი ცნობიერია. ამასთან, წყლის ზევით იმყოფება აისბერგის მხოლოდ ერთი მეხუთედი ან ერთი მეექვსედი ნაწილი. რა თქმა უნდა, მოყვანილი გულუბრყვილო მექანისტური სქემა ადამიანის ფსიქიკისა არასრულყოფილია. რა ნაწილიც უნდა იყოს წყალს ზემოთ, იგი აქტიურად მოქმედი და პასუხისმგებელია, თუ პიროვნება პათოლოგიურად ან სოციალურად არ არის დამახინჯებული.

ნორმალური და პათოლოგიური ფსიქოლოგიის სიმბიოზი მოითხოვს ფსიქოლოგიური დეტალების ნატიფ ანალიზს სოციალური

ფაქტორების გათვალისწინებით, და არა ნორმისა და პათოლოგიის გულუბრყვილო ანალოგიას.

სულიერი აშლილობის დროს იცვლება პიროვნების სოციალურ-შრომითი და ემოციურ-მორალური წარმოდგენები; ადამიანის სპეციფიკური თვისებები — შრომა, მოვალეობა და დაუცხრომელი მოთხოვნილებანი — ზიანდება. ადამიანის მორალურ გაბზარვასთან ერთად მხედველობიდან ქრება ის მომენტი, რომ სინდისი, როგორც სოციალურ-ფსიქოლოგიური კატეგორია, საწყისი და სიხარულია ადამიანის სიცოცხლისა, შრომის საუკეთესო მოკავშირეა. სინდისი ზრუნვის ხმა კი არა, მოვალეობის ძახილია. შრომა და მოვალეობის შესრულების გრძობა ადამიანს ანიჭებს უდიდეს სიამოვნებას, უქმნის პერსპექტივას მომავალი ცხოვრებისათვის. იგი ამაყია, რადგან მის შემდეგ რჩება მის სახელთან დაკავშირებული შრომის შედეგი. ადამიანის მოქმედება განპირობებულია მისი მორალით და აქ სრულიად გაუმართლებელია მორენოს თეზისი, რომ მეცნიერებასა და თეოლოგიას შორის წარსულში არსებული უფსკრული აღარ არსებობს და რჩება მხოლოდ უცოდინარ მეცნიერთათვის.

მისწრაფება, სურვილი პიროვნების დონეზე მჭიდრო კავშირშია მაკრო და მიკროსოციალურ ფაქტორებთან და ვერ განისაზღვრება ფრეიდის პანსექსუალიზმით, აღლერის მბრძანებლობის სურვილით, იუნგის პრიმიტიული არაცნობიერით და ადოლფ მაიერის ვიწრო ადაპტაციური ინტეგრაციით.

ინტერპერსონალური ანუ პიროვნებათა შორის დამოკიდებულებათა შესწავლისას ამოსავალ წერტილად უნდა მივიჩნიოთ აზრი, რომ ფსიქიკური აპარატი რეაგირებას ახდენს სხვადასხვა მაკრო და მიკროსოციალურ ფაქტორებზე.

მაკრო და მიკროსოციალურ ფაქტორებთან დაკავშირებულ

ფსიქოგენიის ანალიზისას მე კონსტრუქციულ-პოზიტიურად მი-
მაჩნია შევჩერდე მიკროსოციალური წრის მნიშვნელობაზე (ე. წ.
მცირე სოციალური ჯგუფები). ირკვევა, რომ მიკროსოციალური
ფსიქოტრავმული ფაქტორები (ოჯახი, მშობლები, ახლობლები, მე-
ზობლები, სამსახური და ა. შ.) ადამიანისათვის ზოგჯერ ძლიერ
მნიშვნელოვანი და არსებითია, იწვევენ მთელი პიროვნების, მისი
ფსიქოლოგიური წყობილების და სასიცოცხლო (ფილოსოფიური)
კრედოს გაბზარვას.

ადამიანში პიროვნების უმაღლესი რეგისტრების დონეზე ორი-
ენტაცია გამოვლინდება, როგორც უმაღლესი, სოციალურად გან-
პირობებული ფუნქცია და ეს ორიენტაცია განაპირობებს პიროვნე-
ბის რეაგირების უნარს, ისევე, როგორც გარესამყაროში და ივით
თავის თავში მოცემულ ფაქტორთა პიროვნულ შეფასებას.

პიროვნების ორიენტაციას, როგორც უმაღლეს სოციალურ
ფსიქოლოგიურ ადაპტაციას, უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ადამი-
ანის შემოქმედებაში. აქ ორიენტაცია შეიძლება დაკავშირებული
იყოს პიროვნების უმაღლეს კეთილშობილურ მისწრაფებებთან
(პატრიოტიზმი, მოვალეობა, საზოგადოებრივი ინტერესი, შრომის
ინტერესი, და ა. შ.). მეორე მხრივ, ორიენტაცია შეიძლება მიმარ-
თული იყოს ადამიანის დაბალი მისწრაფებებისადმი (ეგოიზმი,
სიყრუე).

ვ. შტერნის პერსონალისტიკაში მცირე ყურადღება აქვს დათ-
მობილი გარემო წრის ფაქტორებს და ცალმხრივად აღინიშნება
თვითმოქმედი მიზნობრივი გონიერი ერთიანობის მნიშვნელობა.

მიუხედავად ამისა, თვით ვ. შტერნისთვისაც პიროვნება (ანუ
პერსონა) განისაზღვრება მისი შემოქმედებით.

ფსიქოზის დროს, რომელიც პიროვნების დაავადებაა, ადგილი
აქვს არა მარტო დეფექტს, დაქვეითებას, განმუხრუჭებას, არამედ

აქტიურ, თუმცა პათოლოგიურ გადართვას, განვითარებას, რეაგირებას; სწორედ ეს გარემოება ქმნის ადამიანში ფუნქციურად ახალს. გამოჩენილი მწერლის ვ. გარშინის მიხედვით, ბოდვიანი ავადმყოფი აგრეთვე ადამიანია, მოკლებული არ არის უმაღლეს, კეთილშობილურ ემოციებს და შეუძლია შეეწიროს თავის წმინდა მიზანს.

Handwritten cursive text, first line.

Handwritten cursive text, second line.

Handwritten cursive text, third line.

Handwritten cursive text, fourth line.

Handwritten cursive text, fifth line.

Handwritten cursive text, sixth line, enclosed in quotation marks.

ცრემლის პრობლემა პომეაში

ცრემლი ყოველთვის თან სდევს ადამიანის სულიერ ცხოვრებას როგორც ნორმის, ისე პათოლოგიის დროს.

ტირილი — ჩვეული თანამგზავრია უსიამოვნო განცდისა, მაგრამ ადამიანი არაიშვიათად დიდი სიხარულის დროსაც შეიძლება ტიროდეს.

ყველა დროის მწერალს არა ერთი გვერდი დაუთმია გმირთა უსიამოვნო განცდებებსა და ტირილის აღწერისათვის.

ცრემლს განსაკუთრებით ხშირად ვხვდავთ ძველი ლიტერატურის გმირთა თვალეზზე. ამიტომ ინტერესმოკლებული არ უნდა იყოს ამ სულიერი მდგომარეობის ფსიქოლოგიური ფესვების გარკვევა. აღნიშნული თვალსაზრისით, განსაკუთრებით საინტერესოა შოთა რუსთაველის უკვდავი ქმნილება „ვეფხისტყაოსანი“. ტირიან ნაწარმოების გმირები (რაინდებიც და ქალებიც), რომლებსაც მაღალი საზოგადოებრივი მდგომარეობა უკავიათ, გააჩნიათ ცხოვრების მიზანი, იდეალები და მოვალეობა; აღვსილნი არიან დიდსულოვნებით, კეთილშობილებით, განუმეორებელი გმირობითა და ურთიერთსიყვარულით.

ადამიანის დეპრესიული მდგომარეობისა და შიშის უტყუარი გამოცდაა თვითდაცვის ინსტინქტი სიკვდილის შიშის განცდისას, მაგრამ პომეს გმირებს სიკვდილის შიში არა აქვთ.

ცრემლი ხშირია სუსტსულოვნების, ნევროზული მდგომარეობის, ისტერიისა და დეპრესიის დროს. მაგრამ რუსთაველის გმირების ტი-

რილი ავადმყოფური მდგომარეობით როდია გამოწვეული, და ვისაც ამგვარი რამ შესაძლებლად მიაჩნია ღრმად ცდება.

ჩვენ ხშირად გვსმენია „განსწავლულ პირთაგან“ უარყოფითი შეხედულება რუსთაველის პოემაზე იმის გამო, რომ ნაწარმოების ყველა გმირი ტირის.

რასაკვირველია, ეს ასე არ არის. აქ ავტორმა გამოიყენა გარკვეული მხატვრული ხერხი. სწორედ რუსთაველის გმირების მაგალითზე შეიძლება გადაწყდეს მნიშვნელოვანი შემოქმედებითი პრობლემა — „ტირილი და ცრემლი“ პიროვნების დონეზე. ჩვენ ვხედავთ, რომ პოემაში სხვადასხვა სიტუაცია და სულიერი მდგომარეობა ქმნის ანტინომურ ფსიქოლოგიურ რეაქციათა აღმოცენების პირობებს. საჭიროდ მიმაჩნია აღვნიშნო, რომ თანამედროვე პერსონოლოგიისათვის ყველაზე ძნელი და საინტერესო პრობლემაა პიროვნების ანტინომური ფსიქოლოგიური რეაქციები. ამ თვალსაზრისით პოემაში მოცემულია მდიდარი მასალა.

რუსთაველი ხშირად აღწერს შემთხვევებს, როდესაც ტირილი წარმოდგენილია, როგორც თანაგრძნობის, ემოციური შეგულისხმეობის ან სულიერი რეზონანსის მაჩვენებელი.

ემოციურ შეგულისხმეობას აგრეთვე ვხედავთ ასმათის განცდაში, როდესაც დაინახავს რომ ავთანდილი იწყებს ტირილს, იგი ცრემლითვე თანაუგრძნობს მას მძიმე და რთული სულიერი მდგომარეობის დროს.

ცრემლი ორი რაინდის — ტარიელის და ავთანდილის შეხვედრის დროს მოწმობს მათ სულიერ შეთანხმებულობასა და ურთიერთნდობას.

ყელი ყელსა გარდააჭვდეს, ერთმანერთსა აუტირდეს,
ქარვად შექმნნეს იაგუნდნი მათნი, თუცა ლალად ღირდეს. (282).

და შემდეგ:

... ყმამან ავთანდილს ხელი შეუპყრა ხელითა,
ერთგან დასხდეს და იტირეს დიდხან ცრემლითა ცხელითა. (283).

აქ თანაგრძობის ცრემლი ურთიერთდახმარების და დაცვის სიმბოლური ფიგურაა. არის შემთხვევები, როდესაც ცრემლი გამოხატავს სასოწარკვეთილებას და ჭეშმარიტ წუხილს. ამ შემთხვევაში მე ვკმაყოფილდები ფატმანის პიროვნული რეაქციის ჩვენებით, როდესაც იგი დასტირის ნესტან-დარეჯანის წასვლას, როგორც საკუთარი ქალიშვილის დაკარგვას.

ეს სამწუხარო ფაქტი უკარგავს მას ჯანმრთელობას და სულიერ სიმშვიდეს. ფატმანი ვერ ივიწყებს ნესტანს და ხშირად იგონებს მას. ფატმანის მწუხარება თავისი სიღრმით და სიმძიმით თანაბარია ლეიღლი ადამიანის დაკარგვასთან დაკავშირებული განცდისა:

...მომეშორვა მზე, მნათობი სრულად ხმელთა.
სიცოცხლე და სულდგმულობა, მონაგები ჩემთა ხელთა;
მას უკანით გაუწყვედლად დება მჭირდის ცეცხლთა ცხელთა,
ვერ გავახმე წყარო ცრემლთა, თვალთა ჩემთა გადმომღვრელთა.

(1214).

და შემდეგ:

სახლი და შვილი მომძულდა, ვჯდი უგულოთა გულითა,
მას ვიგონებდი მღვიძარე, რა მიმეძინის ლულითა. (1215).

როგორც წესი, სასიამოვნო ემოციებს არა აქვს ფსიქოტრავმის ხასიათი და დაკავშირებული არ არის ასთენიურ განცდებთან. მაგრამ არის შემთხვევები, როდესაც ჯანმრთელი ადამიანი სიხარულით ტირის.

ფსიქოლოგიურად „სიხარულის ცრემლი“ ვლინდება პიროვნული

რეგისტრების დონეზე ფაქტებისა და მოვლენების ანტინომური ანალიზის შედეგად. ასეთ შემთხვევაში სიხარულის ემოციები ერთგვარად ექიმდება ერთდროულად აღმოცენებულ მომავალი კეთილდღეობის დაკარგვის შიშის გრძნობებს.

რუსთაველის პოემაში ანტინომურ განცდებთან ერთად ასახულია ფსიქოლოგიურად რთული სიტუაციები. მაგალითად, ტარიელის ყოველი დაბრუნება გამოქვამულში იწვევს ასმათის დიდ სიხარულს, რომელიც არაფრით არ ჩამოუვარდება სიხარულს მოსიყვარულე დამის შეხვედრისას. მაგრამ ასმათის სიხარული ყოველთვის გამწარებულია გაურკვეველი მომავლით, რის გამო იგი ცხარე ცრემლით ტირის:

ატირდა მალღად ცრემლითა, ზღვათაცა შესართავითა (221).

ცრემლი ყოველთვის როდია სასოწარკვეთილების, უიმედობისა და უპერსპექტივობის მაჩვენებელი. ამ თვალსაზრისით, პოემის გმირთა ტირილი სპეციალურ ფსიქოლოგიურ ანალიზს მოითხოვს. სავსებით ცხადია, რომ გარკვეულ პირობებში რაინდების თვალზე მომდგარი ცრემლი არ გამოხატავს მათს დეპრესიულ მდგომარეობას, პირიქით, ამ დროს ისინი სასურველი მიზნის მისაღწევად სავსენი არიან ძალითა და მოქმედების სურვილით. ცრემლი ამხნევეებს და ახალისებს რაინდებს და განაწყობს მათ საგმირო საქმეებისათვის.

პიროვნების დონეზე ცრემლი ახალ ფსიქოლოგიურ შინაარსს იძენს, იგი ხდება ვაჟაკობისა და რაინდული ძლიერების სიმბოლოდ. რუსთაველი ამგვარი მხატვრული ხერხით ცდილობს გამოხატოს რომანის გმირთა შეუდრეკელი ძალა. ამით ხაზს უსვამს იმ გარემოებას, რომ ცრემლი ვერ გატეხს რაინდის სულს და მის ფსიქოლოგიურ მიმართულებას. ცრემლი, გმირის განცდების კოლოსალური დაძაბვის გამომხატულებაა, რის შემდეგ იგი აღწევს სულიერი და ფიზიკური

ძალების უდიდეს მობილიზებას შექმნილ სიტუაციაზე რეაგირებისათვის.

ადამიანის სულიერი სამყაროს დიდი მცოდნე, გენიალური ქართ-ველი პოეტი ვაჟა-ფშაველა ამბობდა, არა არის რა იმაზე უფრო დიდებული სანახაობა, ვიდრე ცრემლი იმ მამულიშვილების თვალზე, რომლებიც გამსჭვალულნი არიან თავიანთი იდეალების განხორციელების რწმენით.

საქართველოში მინახავს მამაკაცი, რომელსაც აფექტის მდგომარეობაში, თავის ღირსების სრული შეგნების მიუბედავად, გულზე ნუშტი დაურტყამს და თვალზე ცრემლი მოსდგომია. ტარიელიც ასევე:

ესე თქვა და შერდსა ხელნი იყრნა, ცრემლნი გარდმოსწვიმდეს (222).

უფრო მეტიც, მიიღებს რა ფრიდონისაგან ცნობას ნესტან-დარეჯანის შესახებ, ტარიელი ხელს შემოირტყამს ლოყაში:

ცხენისაგან გარდავიჭერ, თავი სრულად გავიკიცხე.

ჩემთა ღაწვთა დანადენი მე ჩემივე სისხლი ვიცხე. (629).

ცრემლი და მჯილის გულში ცემა ერთნაირად ასახავს რაინდთა სასოწარკვეთილებას და მწუხარების განცდებს, მაგრამ ავთანდილმა ისიც კარგად იცის, რომ განსაცდელში ძალთა მოკრეფაა საჭირო და მართო ცრემლი არ შევლის:

აწ ტირილი არაჲ მარგებს, ცუდად ცრემლი რასა მდიან? (192).

ინტელექტუალური გრძნობის მსგავსად, რომელზეც ლაპარაკობს ვუნდტი, შეიძლება იყოს აგრეთვე ინტელექტუალური ცრემლი პიროვნული რეგისტრის დონეზე. ამ შემთხვევებში განცდები აძლიერებს და ლოგიკურად ამაგრებს პიროვნებათა შორის მორალურ ურთიერთდამოკიდებულებას, ასე, მაგალითად, ცრემლი შეიძლება გაჩნდეს სამუდამო მეგობრობის ფიცის დადების დროს.

ტარიელსა და ფრიდონს ცრემლი ადგათ თვალებზე, როდესაც მეგობრობას შექაფიყავენ ერთმანეთს.

... მაგრა მეტად შევებრალე, ტირილითა მესათნოვა;
ვითა შვილი დამადუმა, მემუდარა, შემეპოვა,
თვალთათ, ვითა მარგალიტი, ცრემლი ცხელი გარდმოთოვა. (632).

როდესაც ავთანდილი მიდის ფრიდონთან, მასში ილვიძებს მწვე-
ლი გრძნობა თინათინის მიმართ. ამ დროს იგი ივიწყებს სინამდვი-
ლეს და განსაკუთრებული, ცრემლიანი ღალადით მიმართავს ცას:

მომავალი ცასა შესტირს, ეუბნების, ეტყვის მზესა:
აჰა, მზეო, გეაჯები, შენ, უმძლესთა მძლეთა მძლესა,
ვინ მდაბალთა გაამაღლებ, მეფობასა მისცემ. სვესა,
მე ნუ გამყრი საყვარელსა, ნუ შემიცვლი ღამედ ღლესა. (957).

ცრემლი არ არის ადამიანის სუბიექტური სამყაროს მარტივად
ამსახველი სარკე. იგი დაკავშირებულია ღრმა და რთულ ემოციურ
ძვრებთან.

პიროვნული რეგისტრის დონეზე ცრემლს აქვს სრულიად განსხვა-
ვებული ფსიქოლოგიური მნიშვნელობა. ემოციური რეაქციების მუ-
დმივი თანამგზავრი, ცრემლი, საჭიროებს მრავალმხრივ ანალიზს და
ინდივიდუალურ ფსიქოლოგიურ შეფასებას.

განსაკუთრებით რთულ სულიერ მდგომარეობათა კროზლემა კოემაში

ადამიანის ფსიქიკა მუდმივ რეაგირებას ახდენს სუბიექტურ (ენ-
დოგენურ, შინაგან) და ობიექტურ (ეგზოგენურ, სიტუაციურ) გამ-

ღიზიანებლებზე. ამჟამად მოძღვრება ფსიქიკური რეაქციების შესახებ, ე. ი. ფსიქორეაქტოლოგია წარმოადგენს ნორმალური და პათოლოგიური ფსიქოლოგიის დამოუკიდებელ კვლევით მიმართულებას.

ინტერესს რეაქტოლოგიის მიმართ კიდევ უფრო აძლიერებს თანამედროვე პერსონოლოგიის მიღწევები, ვინაიდან პიროვნება ნორმალურ პირობებში გამღიზიანებლებზე უნდა უპასუხებდეს მთლიანად, თავის შესაძლებლობათა უმაღლეს რეგისტრებზე.

მხატვრული, ლიტერატურული სახეების შემოქმედებითი ფსიქოლოგიური ანალიზი საყოველთაოდ აღიარებული ხერხია.

შოთა რუსთაველის უკვდავ ქმნილებაში ვხვდებით რთულ პერტურბაციებს, როდესაც შინაგანი ან გარეგანი ფსიქოლოგიური სიტუაცია ავალებს პიროვნებას ეძიოს აქტიური გამოსავალი შექმნილი პირობებიდან, გადაჭრას ძნელი, ცხოვრებისეული ამოცანა და განტვირთოს ემოციურად დაძაბული ფსიქოლოგიური მდგომარეობა.

ავთანდილი და ტარიელი, ნესტან-დარეჯანი და თინათინი მიჯნურობის ცეცხლით იწვიან, მაგრამ პოემის გმირების უსაზღვრო სიყვარული არ სცილდება პიროვნების ნორმალურ ფსიქოლოგიურ რეაქციათა ჩარჩოებს.

ჩვენ ვგებულობთ, რომ ავთანდილს სევდა შემოჰყრია; დამწუხრებულია არაბთა მეფე, როსტევან:

...დაღრჯით ზის, სჭირსო ფერ-შეცვლილობა. (102).

მაგრამ ორივე შემთხვევაში მწუხარება არ სცილდება ფიზიოლოგიურ საზღვრებს, ვინაიდან ეს განცდა მთლიანად მოქცეულია პიროვნების სუბორდინაციული კონტროლის გავლენის ქვეშ.

ტარიელისათვის, ნესტანის დაკარგვის შემდეგ, იქმნება რთული სიტუაცია — გამოუვალი მდგომარეობა მიჯნურისათვის. რაინდი

უსიქოლოგიურად იძულებულია უპასუხოს ამას განსვლის რეაქციით და მიატოვოს თავისი სახელმწიფოებრივი მოღვაწეობა. ტარიელს თან ახლავს ასმათი და მასთან ერთად მოგზაურობს. ისმის კითხვა: ტარიელის ამგვარი გადანაცვლება ხომ არ არის სინამდვილიდან განსვლის ნევროზული რეაქცია, რომელიც პათოფსიქოლოგიაში ცნობილია „ავადმყოფობაში განსვლის“ სახელით.

ტარიელის ეს ნაბიჯი ფსიქოლოგიურად სავსებით გასაგებად მიმაჩნია და გმირის ამ ქცევაში ვერავითარ ავადმყოფურ გამოვლინებას ვერ ვხედავ.

პოემის შინაარსის მიხედვით ვიცი, რომ ტარიელმა რაინდისათვის მისაწვდომი ყველა ხერხი იხმარა, მაგრამ საწადელს ვერ მიღწია. ის არც შემდეგ იხვევს უკან თავისი მიზნიდან, და როდესაც ტოვებს ყველაფერს და გაიჭრება ველად, იმდღის ნაპერწკალი გულში მაშინაც არ უჭრება. ადამიანი არ კარგავს იმედს, თუნდაც სასიკვდილოდ იყოს განწირული, სადღაც შაინც შესაძლებლად მიაჩნია გამოსავლის პოვნა.

მართალია, ტარიელი ტოვებს სახელმწიფო მოღვაწეობის სარბიელს, მაგრამ იგი არ ემსგავსება უმიზნო განდევილს. მას მთელი არსებით უყვარს ბუნება და მჭიდროდ არის დაკავშირებული მცენარეთა და ცხოველთა სამყაროსთან. პოემაში მოქმედების ამგვარი განვითარება საჭიროა იმისათვის, რომ მომზადდეს მიჯნურთა შეხვედრის პირობები.

მიჯნურის დაკარგვით გამოწვეულ უმძიმეს სულიერ განცდებს ტარიელი თვითმკვლელობამდე არ მიჰყავს. უდიდესი მწუხარების ზეგავლენით იგი განმარტობას ეძლევა და სწორედ აქ ნახულობს ოპტიმალურ პირობებს თავისი სულიერი განცდების ანალიზისათვის. ამიტომ ტარიელის ეს ნაბიჯი ფსიქოლოგიურად გასაგებია და გამართლებულია.

სასოწარკვეთილება და მძიმე განცდები ტარიელს მიიყვანს იმ მდგომარეობამდე, როდესაც

სამ ღღემლის ეოყავ უსულოდ, ცეცხლი უშრეტნი შწვილიან. (351)

ან

ზოგჯერ შმაგად წამოვიჭრი, სიტყვა მეთარი წამერია. (352).

იმ დროის ექიმები აღნიშნული მდგომარეობის გამო ტარიელს ასეთ დიაგნოზს დაუსვამენ:

აქიშნიცა იკვირვებდეს: „ესე სენი რა გვარია?

სამკურნალო არა სჭირს რა, სეულა რამე შემოპყრია“ (352).

ტარიელი მალე თავისუფლდება ავადმყოფობისაგან, ხდება თავისებური თვითგანკურნება და მას გული კვლავ ფოლადივით მტკიცე უხდება. ადვილი გასაგებია, რომ ამ მდიდარ მხატვრულ აღწერილობაში ვერ ვხედავთ ვერავითარ ავადმყოფურ რეაქციას, ვინაიდან არ შეიძლება არ ვერწმუნოთ იმ დროის ექიმებს, რომლებიც აცხადებენ, რომ მსგავსი ავადმყოფობა არ იციან და, მათი აზრით, ტარიელის მდგომარეობა საბედისწერო შემთხვევით უნდა იყოს გამოწვეული.

გარდა ამისა, უნდა აღინიშნოს, რომ ტარიელის ავადმყოფობა ერთობ ხანმოკლეა, მაშინ, როცა რეაქტიული მდგომარეობა გრძელდება მანამდე, სანამ არ ამოიწურება უსიამოვნო განცდის მიზეზი.

გასაგებია, რომ ამ შემთხვევაში არავითარ ფსიქიკურ ავადმყოფობაზე ლაპარაკი არ შეიძლება. ავტორი აქ განსაკუთრებული მხატვრული სიძლიერით და თავისებური ხერხებით აღწერს იმ ემოციურ შთაბეჭდილებას, რომელსაც ნესტანის სილამაზე მოახდენს ტარიელზე.

ტარიელის მდგომარეობა, როდესაც მას ავთანდილი იპოვნის

მოკლული ლომისა და ვეფხის გვერდით უგონოდ დავარდნილს, უნდა გავიგოთ, როგორც ადამიანის მძიმე ფიზიკური გადაქანცვა მხეცთან სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლის შემდეგ. აგრეთვე დასაშვებია ვიფიქროთ, რომ ორთაბრძოლაში ადამიანის გამარჯვება მხეცზე გარკვეული სიმბოლური მნიშვნელობით არის მოყვანილი, ვინაიდან არ არსებობს ბუნებაში არავითარი ცხოველური ძალა, რომელსაც შეეძლოს საბოლოოდ გაემარჯვებინოს ადამიანზე.

ტარიელი არასოდეს ავადმყოფურად არ კარგავს გონებას. მიუხედავად იმისა, რომ ტარიელს ფიქრი იტაცებს იმაზე, ვისი სიყვარულის ცეცხლიც გულში უნთია, მისი ქცევა ყოველთვის სრულყოფილია, ხოლო რეაქციები სიტუაციაზე მთლიანი.

ტარიელი არასოდეს არ კარგავს ორიენტაციას. თუმცა ზოგჯერ ჩაფიქრებულია, როგორც მიჯნური. ამავე დროს შენარჩუნებული აქვს პიროვნული კრიტიკა, როდესაც გული უნდა ექვემდებარებოდეს გონებას და, სუბორდინაციის პრინციპი ონტოგენეზური რეგისტრებისა არ იხსნება.

როგორც ცნობილია, ინტელექტის თვისებათა რაოდენობრივი მხარე ჯერ კიდევ არ მეტყველებს სულიერ ავადმყოფურ მდგომარეობაზე. პოემაში უგონობა გაგებულია, როგორც ადამიანის ძლიერი ემოციური დაძაბვის მდგომარეობა და არა ავადმყოფობა. ტარიელის აფექტი აღწერილია მაღალოსტატურად, ჰიპერბოლურ ფერებში:

ასრე წვა, რომე არ ჰგვანდა მკვდარი სამარის კარისა,
ორგნით ჩანს ლები მჯილისა, მართ გულსა გარდნაკარისა. (498)

პოეტური თხრობის მთელ მანძილზე ტარიელი დინჯი, კეთილშობილი და დიდსულოვანია; იგი ძლიერი პიროვნებაა, სპექტაკი სურვილებით. ტარიელისათვის აფექტური რეაქცია მხოლოდ ეპიზო-

დია რთულ სულიერ განცდათა რიგში, რაც, თავის მხრივ, მძიმე სიტუაციური ფაქტორებით არის გამოწვეული. ემოციურობა და აფექტურობა მასში მოცემულია როგორც რეაგირების მანერა და არავითარ შემთხვევაში არ უნდა იყოს გაგებული, როგორც მისი პიროვნების თავისებურებიდან მომდინარე ქცევები.

ჩემ მიერ ზემოთმოყვანილი დებულების თანახმად, ტარიელი არ შეიძლება მიეკუთვნოს აგზნებად, ლაბილურ (ისტერიულ) პიროვნებათა ჯგუფს. ვეხები რა პოემის გმირის რთულ სულიერ მდგომარეობას, მიზანშეწონილად მიმაჩნია დავაყენო საკითხი: ხომ არ შეიძლება ტარიელის სულიერი მდგომარეობა შეფასდეს როგორც თავისებური რეაქტიული დეპრესია. ინტერესი ამ საკითხისადმი იზრდება კიდევ იმ გარემოებით, რომ არსებობს ამ თვალსაზრისით გაშუქებული ნაბეჭდი შრომები.

წინასწარ მინდა აღვნიშნო, რომ ამგვარად დასმული საკითხი ვერ უძლებს ვერავითარ კრიტიკას. ყოველი მოქმედება ტარიელისა რაინდობითა და გმირობით არის აღბეჭდილი. ამიტომ იგი არ შეიძლება მიდრეკილი იყოს სულიერი ავადმყოფობისადმი, თუნდაც ხანმოკლე დეპრესიული შეტევის სახით.

პიროვნების ფსიქოლოგიის გენიალური მცოდნე რუსთაველი უნატიფესი სიზუსტით აღწერს არა დეპრესიულ მდგომარეობას, არამედ ადამიანის უმაღლეს ტენდენციებს და მისწრაფებებს. მას აინტერესებს ადამიანის რთული განცდები, პიროვნული ანტინომური რეაქციები და სიტუაციით განპირობებული ფსიქოლოგიური პერტურბაციები.

ჩემ მიერ ფსიქიატრიულ პრაქტიკაში აღწერილია შემთხვევები, რომელთაც განვიხილავ როგორც აქტიური დეპრესიის მდგომარეობას, მაგრამ უნდა აღვნიშნო, რომ ამ შემთხვევაში აქტიურობა

შეზღუდულია, ლიმიტირებულია და ვერ აღწევს ადამიანის მოღვაწეობის რთულ დონეს.

სად არის დეპრესია, როდესაც ტარიელი აქტიურია, შეუდრეკელია და ყოველთვის მზად არის გამირობისათვის! მას შეუძლია ბრძოლაში სისხლით შეღებოს მინდორი:

შენ კვლავ წითლად შექლებენ სრულად სისხლისა მიდენით. (287)

ან მათრახით გაუპოს მტერს თავი. ხოლო ჭეშმარიტ დეპრესიულ მდგომარეობას (იქნება ეს ენდოგენური თუ რეაქტიული ბუნების), თან სდევს უმოდრაობა და ფიზიკურ ძალთა დაძაბუნება.

რაინდის შეხედულება სიკვდილზე:

ჩემად ღონედ სიკვდილისა მეტსა არა არ ვეცდები! (656).

ან:

მე სიკვდილსა აღარ ვახსოვ, ვარ მისგანცა განწირული. (284).

გარკვეული რთული პირობებით შექმნილი გუნება-განწყობაა გამირობისა.

სინამდვილეში ტარიელის სიტყვებიდან ყოველთვის ჩანს თავისი მდგომარეობის აქტიური შეფასება, რომელიც შორს არის სასოწარკვეთილებისა და დეპრესიამდე მისული განცდისგან.

თვით რაინდიც აცხადებს:

კაცმან საქმე მოიგვაროს, ვეკვ, ჳმუნეასა ესე სჯობდეს. (107).

ავთანდილის პიროვნული თავისებურებანი

პოემის გმირი, ავთანდილი, კომპაქტურ-მთლიანი, მაღალ-პარმონიული პიროვნებაა. მისთვის რაინდული ბრძოლა და დიდ-სულოვნება მთლიანობაში მოცემული კატეგორიაა. ავთანდილი მიზნად ისახავს ცხოვრების გზაზე ყველაფერი დაუქვემდებაროს ემოციურ-ინტელექტუალურ ანალიზს. წინასწარ მინდა შევნიშნო, რომ ავთანდილი არ არის აბსტრაქტულად მოფიქრებული ფიგურა; იგი ადამიანია ყველა ადამიანური თვისებით, თუნდაც ადამიანურივე „სუსტი მხარეებით“. ავთანდილს არ სძინავს, ღამე ტირის, მაგრამ გათენებისას უაღრესად მშვიდია და სანდომიანი. ყველაფერი ძირითადი აქ პიროვნულ შესაძლებლობათა ძალაშია, ავთანდილი ფაქიზია, ღმობიერი, ნაზი, აღვსილია მეტად თბილი ემოციებით და ძალა შესწევს უხელმძღვანელოს თავის თავს.

თანამედროვე პერსონოლოგია ხაზს უსვამს იმ გარემოებას, რომ პიროვნება იქმნება შრომითს საქმიანობაში, და მისი თვისებები ვლინდება საქმის პროცესში. ვფიქრობ, რომ შემოქმედებისა და გარე სამყაროსთან კავშირის გარეშე ინდივიდუმი მოგვავაგონებს მძინარე ცხოველს, მოკლებულს ყველა სახის შეგრძნებებს (ანალიზატორებს). ასეთი ცხოველი ბიოლოგიური პროსტრაციის მდგომარეობაში იქნება მაშინ, როდესაც ადამიანი სოციალური ძილის მდგომარეობაში აღმოჩნდება.

უაღრესად მნიშვნელოვანია ავთანდილის მსოფლმხედველობა მოქმედების ასპექტში, რომელიც ადამიანის სპეციფიკას შეადგენს:

არა ვიქმ, ცოდნა რას მარგებს ფილოსოფოსთა ბრძნობისა?! (790).

ავთანდილის შეხედულებათა მიხედვით, მოქმედება ადამიანის პიროვნული მოთხოვნილებაა; ამავე დროს მოქმედება ყოველთვის

ემსახურება გარკვეულ მიზანს, რომელიც უნდა წარმოადგენდეს ადამიანის ცხოვრების ძირითად აზრს და პირდაპირ დანიშნულებას. მისი გაგებით მიზნის ძალა უსაზღვროდ დიდია; მას შეუძლია ადამიანი საფლავიდან წამოაყენოს. „აკლდამის ძირზე ყოფნის“ მდგომარეობიდან სრულყოფილ ცხოვრებაში შესვლა მხოლოდ ძლიერ პიროვნებას ძალუძს, რომლისთვისაც გზის მანათობელი იდეებია მორალი, მოვალეობა და საკუთარი სიტყვის ერთგულება. აქტიური მოქმედება მჭიდროდ არის დაკავშირებული სოციალურის და საზოგადოებრივ-ფსიქოლოგიურის შემეცნების აუცილებლობასთან. ამაზე მიუთითებს ავთანდილი მეფე როსტევეანისადმი მიმართულ ანდერძში. ავთანდილი მოკლებულია სიამაყის გრძნობას; მისი გაგებით, ადამიანი უნდა იყოს თავმდაბალი; ხოლო თავისი გმირული მოქმედების შესახებ იგი მოგვითხრობს, როგორც უბრალო და ჩვეულებრივ საქმეზე.

ავთანდილის პიროვნებაში მოვალეობის გრძნობა უმაღლეს დონეზეა წარმოდგენილი. მისი სწრაფვა მიზნისაკენ — მოვალეობის შესრულებისაკენ არათუ სუსტდება მოქმედების პროცესში, არამედ უფრო მეტ ნებელობით დაძაბულობას იძენს, ამაშია ავთანდილის პიროვნების ძლიერება. ადამიანთა მოქმედების შეფასებისას იგი ხელმძღვანელობს პრინციპით — ვინ არის უკეთესი, და არა იმით, თუ ვინ უფრო მალლა დგას თავისი წარმოშობით. სიტყვა (მეტყველება) სპეციფიკური ადამიანური თვისებაა და ის უნდა ემსახურებოდეს სპეციფიკურ ადამიანურ დანიშნულებას; ამიტომ ადამიანის მიერ მოცემული სიტყვა ყოველგვარ ლითონზე უფრო მტკიცე უნდა იყოს. ავთანდილის წარმოდგენაში სიტყვის გატეხა ყველაზე მდაბალი და ამორალური საქციელის თანასწორია:

ყოელი ცრუ და მადალატე ღმერთსა ჰგმობს და აგრე ცრუობს. (776).

ნამდვილ ადამიანში, ე. ი. მაღალი მორალის ადამიანში სიტყვის გატება იწვევს სინდისის ქენჯნას და არღვევს სულიერ სიმშვიდეს. თანახმად ავთანდილისა, მეგობრობისათვის თავდადება, მოვალეობის გრძნობა, ზრუნვა ღარიბებზე და სხვათა თავისუფლებაზე განხილულ უნდა იქნას არა მარტო როგორც ადამიანის მაღალი ღირსება, არამედ როგორც მისი ცხოვრების ძირითადი მიზანი.

პატიოსნების, სიმართლის და სათნოების (სიკეთის) პრობლემები, რომლებიც რუსთაველს აღელვებდა, კაცობრიობისათვის სამარადისოდ რჩება.

ავთანდილი აღნიშნავს, რომ თუ ადამიანს სურს სპექტაკლად და ამავე დროს აქტიურად დაიცვას თავისი მოვალეობა მეგობრისადმი, მან უნდა იცოდეს, რომ

სამი არის მოყვრისაგან მოყვრობისა გამოჩენა:
პირველ, ნდობა სიახლისა, სიშორისა ვერ-მოთმენა,
მიცემა და არას შური, ჩუქებისა არ-მოწყენა,
გავლენა და მოხმარება, მისად რგებად ველთა რბენა. (777).

თანამედროვე პერსონოლოგიაში ხაზგასმულია ის გარემოება, რომ ჰარმონიული ფსიქიკა უნდა გაურბოდეს ასთენიურ, ე. ი. უარყოფით ემოციებს. ადამიანი ვალდებულია ცუდი დაივიწყოს, გაატაროს უსიამოვნებანი ფსიქიკურ აპარატში, როგორც საცერში, და შესსიერებაში შეინარჩუნოს მხოლოდ დადებითი განცდები. წარმოდგენილ დებულებას განსაკუთრებული ფსიქოპროფილაქტიკური მნიშვნელობა აქვს. ხსენებულ ასპექტში დიდად საგულისხმოა ავთანდილის განწყობა:

...რა კაცსა სოფელმან მისცეს წადილი გულისა,
ხსოვნა არა ხამს ჳირისა, ვით ღლისა გარდასრულისა. (696).

ნორმალურ და პათოლოგიურ პერსონოლოგიაში პიროვნების ძალის

ერთ-ერთ საზომს წარმოადგენს გამოცდა (თავისებური ექსპერიმენტული ცდა) გამძლეობაზე.

ავთანდილის პიროვნება არათუ ძლიერი და მტკიცეა, არამედ გამოირჩევა გამძლეობით ყოველგვარ წინააღმდეგობასთან ბრძოლისას. მისი გაგებით, სუსტსულოვნების და გულგატეხილობის გრძნობა ადამიანისათვის დამახასიათებელი არ არის.

ავთანდილი მოუწოდებს წინააღმდეგობათა გადასალახავად მზადყოფნისაკენ; იგი დარწმუნებულია, რომ ცხოვრება ბრძოლაა და ამიტომ:

მაშა ლხინსა ვინ მოიშკის, პირველ ჭირთა უმუშაკო. (879)

ვაჟკაცობისა და შეუპოვრობის გრძნობა წარმატებითი ბრძოლის აუცილებელი პირობაა. ამასთან, აღნიშნული გრძნობა დამოკიდებულია და განსაზღვრულია პიროვნების განწყობით — ადამიანის მორალური ძალით. ავთანდილის თანახმად:

სჯობს სახელისა მოხვეჭა ყოველსა მოსახვეჭელსა! (799)

შიშის პრობლემა, რომელიც ესოდენ საინტერესოა ნორმალური და პათოლოგიური ფსიქოლოგიისათვის, პოემაში გაანალიზებულია მაღალ აკადემიურ დონეზე. ავტორის მიერ განვითარებული დებულებანი ყურადსაღებია პიროვნული რეგისტრების ურთიერთშეგავლენის ასპექტში. ავთანდილი მტკიცედ დგას იმ პოზიციაზე, რომ შიში უნდა დაითრგუნოს.

ხამს, თუ კაცი არ შეუდრკეს ჭირს, მიუხდეს მამაკურად (154).

ხოლო პოემაში ხაზგასმულია ის გარემოება, რომ ავთანდილი გულთ შიშშეუვალთა.

ჩაიცვა ტანსა აბჯარი ქვევითა ვეფხებრ მკრჩხალითა.

მას ხელთა კეტი რკინისა ქქონდა ხელითა ცალითა;

ნავისა თავსა გულითა წადგა შიშ-შეუვალითა,
ვითა მჭკრეტელნი ჰერეტითა, მტერნი დახოცნა ხრმალთა. (1041)

დებულება შიშშეუვალობის შესახებ რუსთაველის გენიალური განჭვრეტაა და 800 წლის შემდეგაც ინარჩუნებს ცოცხალ ინტერესს ფსიქოლოგიისა და ფსიქოპათოლოგიისათვის.

ამჟამად შეიძლება დადგენილად ჩაითვალოს, რომ გულსა და გონებას შორის ურთიერთობის ანალიზის გარეშე, უფრო ზუსტად, ემოციასა და პიროვნული რეგისტრების ურთიერთგავლენის გარეშე შეუძლებელია დაზუსტდეს შიშის ფსიქოლოგიის საკითხი როგორც ნორმის, ისე პათოლოგიის პირობებში. არავითარ ზეგავლენას არ ძალუძს შეამციროს გულის ხმა შიშის ან სხვა ემოციის დროს, თუ არ იქნება პიროვნული ზემოქმედება, ე. ი. პიროვნული კრიტიკა და ცენზურა.

პოემის მიხედვით ვიცით, რომ ავთანდილმა: —

გულსა უთხრის თუ: „დათმეო“, ამაღ არ ღია ბნდებოდა. (180).

განმეორებით აღვნიშნავ, რომ, გარდა ადამიანის ფსიქიკური აპარატის უმაღლესი დონის პიროვნული რეგისტრისა, არ არსებობს არავითარი ძალა, რომელსაც შეეძლოს უბრძანოს გულს (ე. ი. აფექტურ და ზოგჯერ ინსტინქტურ ცხოვრებას).

პოემაში პიროვნების მარეგულირებელი და წამმართველი როლის პრობლემა განიხილება მაღალ აკადემიურ დონეზე.

ავთანდილს ჰყავს სატრფო, რომელიც მისთვის არა მხოლოდ მიზანია, არამედ მთელი ცხოვრების შინაარსი; მისთვის ყველაფერია: აწმყოც და მომავალიც. იგი იწვის სიყვარულის კოცონზე, მაგრამ ძმადნაფიც ტარიელს ჰპირდება:

ადრე მოვალ, არ გაგწირავ, არას დავზამ შინა ხანსა. (671).

ავთანდილი სიყვარულის აღშმა გახვეული. მეფე როსტევეანისადმი ანდერძში იგი ხაზგასმით აღნიშნავს:

„სიყვარული აღვამალღებს“, ვით ევეანი, ამას ჟღერენ,
შენ არ სჯერხარ, უსწავლენი კაცნი ვითმცა შევაჯერენ! (791).

ამ რთულ სიტუაციაში ავთანდილი თავის თავს არ ეკუთვნის, ის მიჯნურისადმი ტრფილს შეუპყრია, მისი გული თინათინის გულთან ერთად ძგერს, მოჯადოებულია მზეთუნახავის მიერ.

სიყვარულით მოჯადოებულ ავთანდილს განუზომელი ძალით იზიდავს თინათინი. არ არსებობს ძალა, რომელსაც შეეძლოს შესცვალოს ეს ლტოლვა. ავთანდილის წინაშე რთული პრობლემა დგას: რა ქნას, როგორ მოიქცეს?

და აი აქ შოთა რუსთაველის გენია გამოსავალს პოულობს: ავთანდილის რეაქციას წარმართავს პიროვნული კონტროლი. გმირი იგონებს მიცემული სიტყვის ყოველისშემძლეობას და, მიმართავს რა პლატონის ფილოსოფიას, მოჰყავს მისი სიტყვები:

მე სიტყვასა ერთსა გკადრებ, პლატონისგან სწავლა-თქმულსა:
„სიცრუე და ორპირობა ავნებს ხორცსა, მერმე სულსა“ (789).

ხოლო შემდეგ:

...თავია სიცრუე ყოვლისა უბედობისა. (790)

შოთა რუსთაველი მიუთითებს, რომ ადამიანი ყოველგვარ სიტუაციაში და პირობებში მორალისა და მოვალეობის მოტივებით უნდა ხელმძღვანელობდეს და მათ ექვემდებარებოდეს. ავთანდილი აღნიშნული დებულების ბრწყინვალე მაგალითია.

ამგვარად, ავთანდილი, რომელიც მოცულია ყოველისშემძლე სიყვარულის ცეცხლით, მოქმედებს ღირსეულად. მის ქცევას განაგებს არა ინტელექტუალური სიბრძნე, არა უსაზღვრო გრძნობები

და რკინის ნებისყოფა, ან გაუცნობიერებელი ორიენტაცია და ტემპერამენტისა და ხასიათის რეაგირების მანერა, არამედ მაღალი პიროვნული რეგისტრების რეაქცია; ამ დონეზე ცალკეული ფსიქიკური სფეროების გამოვლინება დიალექტიკურად მოხსნილია და ცნება მორალის, მოვალეობისა და შრომის შესახებ წარმართავს ადამიანის ქცევას, სურვილებს და მოქმედებას. ავთანდილის პიროვნებაში შეიქმნა ახალი მოდუსი: წლების მანძილზე მისტირის სატრფოს. გმირის წარმოდგენათა თანახმად მიჯნურისადმი სიყვარული მაღალია, სუფთა და წმინდაა, ამასთანავე სიყვარულის გრძნობა საიდუმლოდ უნდა ინახებოდეს და ამიტომ გმირი საკუთარი განცდების შესახებ მეგობარსაც კი არ მოუთხრობს.

ავთანდილი ამბობს:

...აჰა, შერმაღინ, ამაღ მე შენგან მრცხენიან,
ჩემნი საქმენი ყოველნი გცოდნიან, გაგივლენიან,
მაგრა არ იცი, აქამღის რანიცა ცრემლნი მღენიან! (151)

როგორც ვხედავთ, არსებული ზოგადი დებულება, რომ, თითქმის, აზრის გაზიარება მღელვარებას და ემოციას აქარვებს, მიჯნურობის შემთხვევაში არ მართლდება. სიყვარულის ემოცია, ეს სთენიური განცდა, გარკვეულ ადგილს იჭერს ადამიანის ფსიქიკაში. პიროვნება სიყვარულის ემოციას ინახავს მუდამ საიდუმლოდ, მაღავს და იცავს მას.

ავთანდილი იდეალური მიჯნურის განსახიერებაა. განსაკუთრებულ სიტუაციაში, როდესაც იგი გულით გულისაკენ მიისწრაფვის, მას ძალუძს მოახდინოს ჯეროვანი ორიენტაცია და გონებით გულის ხმას გაუწიოს კონტროლი. გმირისათვის სატრფო გასართობი კი არ არის, არამედ გულზე ცეცხლის მომდები ალი. ავთანდილი აღნიშნავს:

... შენთა მჭკრეტთა თავი ხელი, ა, სად აგეს!
ცეცხლთა, მანდი-ა მოდებულთა, გული ჩევი ასადაგეს. (137).

ავთანდილის მორალური ძალა ურყევია მისთვის მეტად რთული სიტუაციის პირობებშიც, როდესაც ის მართო რჩება ფატმანთან. ავთანდილის ემოციები მტკიცეა. ის დაუმარცხებელი მიჯნურია. მან შესანიშნავად იცის, რომ უფატმანოდ არ არსებობს სხვა გზა ნესტან-დარეჯანის კვალის მისაგნებად და ამიტომ აუცილებელია გამოიყენოს მისი ცნობები მაღალი მიზნებისათვის. ამასთან ერთად, ავთანდილი დარწმუნებულია, რომ ფატმანთან ნაცნობობა მას კატასტროფულ საშიშროებას არ უქადის.

ავთანდილის მაგალითზე პოემის ავტორი გვარწმუნებს, რომ არსებული პიროვნული მოდუსი შემთხვევითად შექმნილი სიტუაციის პირობებში ძნელად ექვემდებარება ცვლილებას. შოთა რუსთაველის მიხედვით, შემთხვევითი გარემოება ზეგავლენას არ ახდენს (და არც უნდა ახდენდეს) ადამიანის მორალურ კოდექსზე.

ტარიელის პიროვნული თავისებურებანი

ვეხებოდით რა პოემაში განსაკუთრებულად რთულ სულიერ მდგომარეობებს, ჩვენ ძირითადად შევჩერდით ტარიელის უმძიმეს სულიერ განცდებზე.

აღნიშნული იყო, რომ ფსიქიკური რეაქციის მანერით არ განისაზღვრება პიროვნული შესაძლებლობანი, პიროვნების შინაარსი. ამ ასპექტში მოკლედ შევვხები ტარიელის ქცევის ზოგიერთ გამოვლინებას.

უფრო ობიექტური იქნება მოვუსმინოთ ავთანდილს, მაგრამ საჭიროდ მიმაჩნია წინასწარ შევჩერდე ზოგიერთ საკითხზე.

უბედურებისა და ტანჯვის პრობლემა ერთი შეხედვით ნორმალური ფსიქოლოგიის ანალიზის საგანია, მაგრამ იგი განსაკუთრებით საინტერესო და მნიშვნელოვანია ფსიქოპათოლოგიისთვისაც.

როგორ ავლენს თავს ადამიანი, როცა საქმე ეხება პირად და სხვის უბედურებას, საკუთარ და სხვის ტანჯვას? როგორია მისი პიროვნული რეაქციის შინაარსი? აი, ის ძირითადი საკითხები, რომლებიც დასმულია თანამედროვე ფსიქოლოგიასა და ფსიქიატრიაში. ასეთ შემთხვევაში ავადმყოფური პიროვნული რეაქცია, როგორც წესი, ხდება წყარო სხვადასხვა ნევროზისა, ფსიქონევროზისა და რეაქტიული ბუნების არანორმალური სულიერი აბერაციისა.

სიხარული თავისი ფსიქოლოგიური და ფსიქოპათოლოგიური მექანიზმებით ნორმასა და პათოლოგიაში წარმოდგენილია უფრო სადად. მწუხარებისა და ბოღმის ემოციებთან შედარებით იგი არ იწვევს ადამიანის სულიერ ცხოვრებაში ღრმა ძვრებსა და ასთენიურ, ემოციურ გადანაცვლებებს.

ფსიქიკურ მანომეტრს შეუძლია აიტანოს ყოველგვარი ძაბვის სიხარულის ემოცია, მაშინ, როდესაც ასთენიური აფექტების დროს, ემოციების ძლიერი და არაჩვეულებრივი ზემოქმედება მანომეტრის უკიდურეს გადაძაბვას იწვევს: ვითარდება მოსხლეტა — პიროვნება მიდის სრულ ფსიქო-ფიზიკურ ინვალდიზაციამდე, რაც არაიშვიათად მთავრდება სიკვდილით. პიროვნება ან თვითონ ისპობს სიცოცხლეს და თვითმკვლელობაში პოულობს მოსვენებას, ანდა ვითარდება ფსიქოზი. ჩვენთვის, ფსიქოპათოლოგებისათვის, პიროვნების ძალის, მისი ამტანობის და მძიმე ემოციურ მდგომარეობათა მიმართ თავისებური ფსიქოპათოლოგიური იმუნიტეტის საზომი ქცევის რეაქციებია: მხედველობაში მაქვს, თუ რამდენად არ იცვლება

ამ დროს ადამიანი, ინარჩუნებს სიმშვიდეს და რამდენად შედგრად ხვდება და იტანს ტანჯვის განცდებს.

აღსანიშნავია, რომ ადამიანის მორალური ხერხემლის სიმყარე, თავის მხრივ, განისაზღვრება პიროვნულ შესაძლებლობათა ძალით, სიღრმითა და სიმდიდრით, ყველაზე უფრო დიდსულოვნების, მორალური სიმტკიცის, კეთილშობილების ძალითა და იმის შეგნებით, რომ ადამიანი, როგორც საზოგადოებრივ-სოციალური ერთეული, ცხოვრობს არა მარტო თავისთვის, არამედ, უწინარეს ყოვლისა, საზოგადოებისათვის.

მორალური და ძლიერი პიროვნების მქონე ადამიანისათვის პრაქტიკულად უფრო მნიშვნელოვანი თავისებურება ის არის, რომ იგი განსაკუთრებით დადებით ზეგავლენას ახდენს სხვებზე. იზიარებს რა სხვის მწუხარებას, ადამიანი თვით ინაწილებს მას და ამ გზით დამამშვიდებლად მოქმედებს.

აღნიშნულ ორ ასპექტში უთუოდ საინტერესოა ტარიელის პიროვნება: შეუცვლელი — ტანჯვაში, მშვიდი — ზღვა ცრემლთა დენის დროს და შემამსუბუქებელი სხვისი სევდისა.

ავთანდილი აღნიშნავს:

სახე ხარ მზისა ერთისა, ზეცით მნათისა ზენისა,
რათგან ვერ შეგცვლის პატივი ეგზომთა ცრემლთა დენისა (297)

ტარიელის ფსიქიკური აპარატის აღნიშნულ თავისებურებებში ჩვენ ვხედავთ ზოგადად ადამიანურ პიროვნულ ხაზებს.

შოთა რუსთაველის მონაცემებს ტარიელის პერსონის შესახებ აქვს განსაკუთრებული ზნეობრივი, თანაც ფსიქოპროფილაქტიკური მნიშვნელობა (იმდენად, რამდენადაც ყოველ ზნეობრივ დებულებას აქვს ფსიქოპროფილაქტიკური ინტერესიც). იგი მნიშვნელოვანია

აგრეთვე დღევანდელი დღის ფსიქოპათოლოგიის თეორიისა და პრაქტიკისთვისაც.

როგორც ვხედავთ, ტარიელი განსაკუთრებით ძლიერი პიროვნებაა, მდიდარი მორალური შინაარსით და მოვალეობის მაღალი შეგნებით. მის პიროვნებას არ ახასიათებს სიმკაცრე, ის დიდსულოვანია, რბილი, კეთილი და სინანულით განიცდის, რომ თითქოს უმიზეზოდ მოუხდა მტრის დასჯა. მას კარგად ესმის, რომ სიმკაცრე და შურისძიება სისუსტის გამომხატველია.

პარმონიული პიროვნება არ შეიძლება იყოს ცალმხრივად რბილი, განურჩევლად განწყობილი ყველას მიმართ.

ტარიელი დარწმუნებულია თავის თავში, მან იცის თავისი შესაძლებლობანი და საჭიროდ თვლის მკაცრად დაისაჯოს ის, ვინც არ ასრულებს თავის მოვალეობას.

ტარიელის პიროვნება არის „უმაგრესი რვალისა“ (563). ამასთან ერთად, ის ბრძნულად იქცევა, როდესაც ინდოეთის მეფე ფარსადანს განუცხადებს, რომ მას აინტერესებს არა მისი ქალის ბედი, არამედ სამეფოს მომავალი და ამიტომ გახდა იძულებული სისხლით გასწორებოდა მომავალ სასიძოს.

საკუთარი ტრფობის საკითხი ტარიელს სახელმწიფო მნიშვნელობის პრობლემამდე აჰყავს. ამ მიდგომით ფარსადანის გარშემო შექმნილ სიტუაციაში ის ორ მომენტს იგებს: პირველი — მტკიცდება, რომ ნესტანს ბრალი არ მიუძღვის სასიძოს მოკვლაში, მისი მონაწილე არ არის, ამიტომ სამეფო კარიც თავისუფალი უნდა იყოს ბრალდებისაგან, მეორე — ფარსადან მეფეს უღვიძებს პატრიოტულ გრძნობას სამეფოსა და ხალხის მომავალზე.

ვფიქრობ, ფარსადანი იძულებული იქნებოდა გადაესინჯა საკუთარი პოზიციები ტარიელის ღრმად დიპლომატიური, შინაარსიანი სიტყვების შემდეგ:

შენი ქალი არად შინდა, გაათხოვე, გამარიდე!
ინდოეთი ჩემი არის, არვის მივსცე ჩემგან კიდე!
უინცა ჩემსა დამეცილოს, მისით მასცა ამოფხვრიდე,
სხვას შეშეელსა გარჯანსა, მომკალ, ვისცა ვინატრიდე! (566).

როგორც აღნიშნული იყო, პიროვნების თავდაჭერილობა და ამტანობა ფსიქიკური აპარატის ძალის ყველაზე უფრო ჭეშმარიტი და სარწმუნო მაჩვენებელია.

ტარიელს გადააქვს ისეთი ძლიერი ფსიქიკური დარტყმა, რომელსაც ვერ შეედრება მისი წარსული ცხოვრების ვერც ერთი მძიმე ფსიქიკური მდგომარეობა. არც ერთი ფსიქიკური ტრავმა არ შეიძლებოდა ყოფილიყო რაინდისათვის ისე მწარე და კატასტროფული, როგორც ოფიციალური დადასტურება ინდოეთის მეფისა და დედოფლის გადაწყვეტილებისა სიძედ მოეყვანათ ზვარაზმელი მეფისწული. პიროვნებისათვის ასეთ სამწუხარო ცნობას შეუძლია მიიყვანოს ადამიანი სულიერ აშლილობამდე, თვითმკვლელობამდე.

ფსიქიკური ტრავმის შედეგად, რაინდი, ფაქტიურად, მიწასთან არის გასწორებული. ის ფერფლად არის ქცეული, მაგრამ საბოლოოდ მაინც იმარჯვებს პიროვნების ძალა. ტარიელი, მართალია, იძლევა მწუხარე თანხმობას, მაგრამ იმავე წუთიდან ინახავს სათანადო გზებს საცხოვრებო მიზნის განხორციელებისათვის.

ზოგიერთი მოსაზრება ტარიელის ემოციურობის, აფექტურობის გარკვეული თავდაუჭერლობის შესახებ, ჩემი ღრმა რწმენით, ეხება მხოლოდ მისი რეაქციების გარეგნულ მხარეს და მათ არსებითი კავშირი არა აქვთ თვით პიროვნების შინაარსთან და ხასიათის თავისებურებასთან.

თანამედროვე პერსონალისტური ფსიქოლოგიისა და ფსიქოპათოლოგიის მასალით და პირადი მეცნიერულ-პრაქტიკული გამოცდილების საფუძველზე ვფიქრობ, რომ ემოციურ-ლაბილურ, ოდნავ

არაწონასწორ პიროვნებას არასოდეს და არავითარ სიტუაციაში არ შეუძლია გამოავლინოს ტარიელის მსგავსი დიდსულოვნება. ამიტომ ყოველგვარი მოსაზრებანი რაინდის მიმართ ამ ასპექტში არ შეიძლება იყოს მიღებული.

ავთანდილის მსგავსად, ტარიელსაც სიცრუე და ორგულობა მიაჩნია წყაროდ ყოველი ბოროტებისა, რომლის ჩამდენი დაუზოგავად უნდა დაისაჯოს.

ხატაეთის მმართველს, რომელიც აღმოჩნდა დაუნდობელი მოღალატე, ტარიელი ბოროტმოქმედს (ვერაგს) უწოდებს. ამავე დროს ის აღფრთოვანებულია ინდოეთის მეფის, ფარსადანის, დიდსულოვნებით, იმ თბილი, თავაზიანი, ზრდილობიანი დამოკიდებულებით, რომელსაც იგი იჩენს წარსულში ბოროტმოქმედის, მაგრამ ამჟამად ტყვედმყოფის მიმართ, მისთვის მამაცის მიერ ჩადენილი ასეთი სიკეთე ადამიანობის უმაღლესი გამოხატულებაა. მას უნდა დაუპირისპირდეს უხამსობა, როდესაც „კაცუნა“, ნაცვლად შეწყალებისა, პატიებისა, სუსტის წინაშე გადაიქცევა გააფთრებულ ლომად.

ჩვენ ვხედავთ, რომ რაინდის თანახმად, დიდსულოვნება, როგორც ადამიანის მოთხოვნილება, მის აუცილებლობად უნდა გადაიქცეს.

ტარიელის მორალური პიროვნული მოღუსი გაორკეცებული აღიარებისა და აღფრთოვანების ღირსია, ვინაიდან დიდსულოვნების ასეთ რეაქციას ის ავლენს ძლიერი აფექტური დაძაბულობის მდგომარეობაში, როდესაც ადამიანს არ ძალუძს ანალიზი გაუწიოს სხვის ქცევას.

თანამედროვე პერსონოლოგიაში ერთ-ერთ მნიშვნელოვან თეორიულ და პრაქტიკულ საკითხად ვთვლი მშობლებისა და შვილების ურთიერთდამოკიდებულების პრობლემას. მშობლების სიყვარული შვილებისადმი ფსიქოლოგიურად გააგებია და ბიოლოგიუ-

44. ა. ზურაბაშვილი

რად განპირობებული (თავისი გვარის გაგრძელება). საზოგადოებრივ-ფსიქოლოგიურად უფრო საინტერესოა შებრუნებული ვექტორი, ე. ი. მაღლიერების, პატივისცემისა და სიყვარულის გრძნობები მშობლების მიმართ. შვილები ვალდებული არიან მტკიცედ დაიცვან აღნიშნული დებულება და არ იქონიონ არავითარი პრეტენზია და უკმაყოფილება მშობლების მიმართ.

ჩემ მიერ აღნიშნული ზოგადადამიანური პრობლემა „მამებისა და შვილების“ სათანადოდ დასმული და გადაჭრილია შოთა რუსთაველის გენიალურ პოემაში.

ტარიელის მამა, სარიდან, თავისი სურვილით ინდოეთის მეფეს, ფარსადანს, აძლევს თავის სამეფოს და ამით საკუთარ შვილს მემკვიდრეობის უფლებას ართმევს. როგორი მოსაზრებითაც არ უნდა ეხელმძღვანელა სარიდანს, ამ შემთხვევაში ადგილი აქვს ტარიელის, როგორც მემკვიდრის, უფლებების შელახვის მომენტს. მაგრამ ამ საკითხშიც რაინდის მორალური მხარე შეუვალია. პოემაში არ მოიპოვება ადგილი, რომელიც შვილის მხრივ უფლების შელახვისა და უკმაყოფილების გრძნობაზე მიუთითებდეს. უფრო მეტიც, ტარიელი ღრმა პატივისცემით არის გამსჭვალული მამის მიმართ. ის ამყობს და აღფრთოვანებულია თავის მამით, როგორც მეომრით, რომელსაც განსაკუთრებული სიამაყე და იშვიათი შეუპოვრობა ახასიათებს. სიყვარულით იგონებს ტარიელი თავის მამას და ამბობს.

მას არა ვკავებ ასრე, ვითა მე სხვა კაცი არა მგავსა. (317).

აუთანდელი ახასიათებს ტარიელს, როგორც სიყვარულის ცეცხლით აგზნებულ მიჯნურს.

ვეფხისა ტყავი აცვია, ცუდად უჩნს სტავრა-ნახლები,
აღარა ნახავს სოფელსა, ცეცხლი სწევავს ახალ-ახლები. (690).

ტარიელმა განდევნა თავისი ფსიქიკიდან ყოველივე, ის შეპყრობილია მხოლოდ ერთი მიზნით — მოძებნოს ნესტანი. ამასთან, მასში მიზანი წარმოდგენილია პიროვნების დონეზე დიდი ნებითი დაძაბულობის სახით.

მის გარშემო შექმნილი ურთულესი სიტუაციის გამო რაინდი ხდება მონა თავისი გულისა: მიუხედავად ამისა, ის მზად არის ბრძოლისათვის.

ტარიელი არ შეიძლება ჩაითვალოს არაწონასწორ და ემოციურ, ლაბილურ პიროვნებად: მისთვის უმძიმეს სიტუაციაში, როდესაც გამოჩნდა რეალური მეტოქე, ტარიელი ამოწმებს თავის გულს, ბრძნულად აწონ-დაწონის სიტუაციას და მხოლოდ ამის შემდეგ მიიღებს გარკვეულ ტაქტიკურ გადაწყვეტილებას.

ავთანდილის პიროვნულ თავისებურებათა გადმოცემისას ხაზი გაესვა იმ გარემოებას, რომ სიყვარულის ემოცია პიროვნების თავისებური გამოვლინებაა. რომელიც არ საჭიროებს სხვისათვის გაზიარებას. ასეთ შემთხვევებში საქმე გვაქვს ერთგვარ ფსიქოლოგიურ შინაგან თვითწევასთან. ეს მდგომარეობა ტარიელის პიროვნებისათვის, რომლის გარშემო შეიქმნა მიჯნურის უფრო რთული სიტუაცია, მძიმდება. ტარიელს უჭირს არამცთუ მაშინვე შეუდგეს თავისი გრძნობის ისტორიის გადმოცემას, არამედ საუბარსაც კი გურბის ამ თემაზე. ის ეუბნება ავთანდილს:

მე თუ ვიტყვი, დამწვავს ცეცხლი ცხელი, შემიქმს ალად, მურად. (300).

ზემოთგანხილული საკითხი უშუალოდ დაკავშირებულია პიროვნების ასთენიურ ემოციათა თვითრეპროდუქციისა და ექსპერიმენტული რეპროდუქციის პრობლემასთან ნორმასა და პათოლოგიაში.

ფსიქოლოგიური ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ტარიელის სახით საქმე გვაქვს მდიდარ, ძლიერსა და მაღალმორალურ პიროვნებასთან.

ავთანდილის სიტყვებით რომ ვისარგებლოთ, ტარიელი:

ვინ უნახავ-ქმნის გონება ყოველთა კაცთა მნახისა. (688).

თინათინისა და ნესტან-დარეჯანის პიროვნული თავისებურებანი

ოჯახის წევრთა შორის ურთიერთსიყვარული, ურთიერთგაგება და ურთიერთპატივისცემა აუცილებელი ფსიქოლოგიური პირობაა მისი მონოლითურობისათვის. როგორც აღვნიშნეთ, მშობლების ემოციები შვილების მიმართ და, პირიქით, შვილებისა მშობლები-სადმი, უზრუნველყოფს ოჯახის მორალურ ძალასა და სიმტკიცეს. შვილების პიროვნების განვითარების ნორმალურ პროცესში მნიშვნელოვანი და საპასუხისმგებლოა დედ-მამის როლი. ამასთან უნდა გვახსოვდეს, რომ შვილის აღზრდაში მამის დამსახურებასთან ერთად წამყვანი როლი ეკუთვნის დედას. ყველაზე ტკბილი, ყველაზე ამადლებულია დედის სიტყვა.

ამ ასპექტში საინტერესო და საყურადღებოა როგორც თანამემამულე, ისე უცხოელ ფსიქონევროლოგთა პოზიციები. თანახმად მათი შეხედულებისა, ადამიანის ფსიქოდინამიკური განვითარება ადრეულ ასაკშივე იწყება, თანაც, ინდივიდუუმის ონტოგენეზის ნორმალური მსვლელობის პროცესში უმეტესად და ძირითადად გადამწყვეტ როლს დედის პიროვნება ასრულებს. დედა „მთავარი კანონმდებელია“ შვილების მორალური კოდექსის ჩამოყალიბებაში, მათში შრომის სიყვარულის, სინიდისისა და მაღალსულოვნების ჩანერგვაში. დიდი, პასუხსაგები და კეთილშობილურია მისი რო-

ლი: ის ზრდის შვილებს, ქმნის ოჯახურ მყუდროებას, ზრუნავს ოჯახის კეთილდღეობაზე და ამავე დროს მამის მხარდამხარ აქტიურად მონაწილეობს თავისი ქვეყნის შრომითა და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში.

შოთა რუსთაველი მთელი პრინციპულობით წარმოადგენს ქალის მაღალ საზოგადოებრივ-სოციალურ სახეს და აყენებს გარკვეულ დებულებას დედაკაცის მამაკაცთან სრული თანასწორუფლებიანობის შესახებ. თეზისი, წამოყენებული რუსთაველის გენიის მიერ ჯერ კიდევ XII საუკუნეში, ჰუმანიზმის გარიჟრაჟზე, გულისხმობს დედაკაცთა და მამაკაცთა შორის თანასწორუფლებიანობის აუცილებლობას, როგორც საზოგადოებრივი უფლებრიობის მიხედვით, ისე ადამიანის პიროვნების ინდივიდუალურ შინაგან შესაძლებლობათა შეფასების თვალსაზრისითაც.

პოემაში ნათლად ჩანს, რომ ქალის, ისევე, როგორც მამაკაცის, პიროვნებაში იმედები, მისწრაფებანი და ინტერესები უმაღლესი მოთხოვნილებებით განისაზღვრება.

ქალის პიროვნული მოდუსიც ემყარება პიროვნების შეგნებას შრომის, მორალისა და მოვალეობის შესახებ.

ამ ასპექტში მინდა შევჩერდე თინათინისა და ნესტან-დარეჯანის პიროვნულ რეაქციებზე.

მუდმივი და უსაზღვროა თინათინის სიყვარული ავთანდილისადმი. მიუხედავად ამისა, მას შეიპყრობს განსაკუთრებული ძლიერი, კეთილშობილური სურვილი, დაეხმაროს მოგზაურ რაინდს, გაიგოს მისი ჭმუნვის, სევდისა და ცრემლთა საიდუმლოება; თინათინს ჰყოფნის სულიერი ძალა წინადადება მისცეს თავის სატრფოს — ავთანდილს მოძებნოს უცხო ჭაბუკი, ამისათვის სამი წელიც რომ დასჭირდეს.

უნდა აღინიშნოს, რომ თინათინის გადაწყვეტილება არ არის

სენსაცია, გაუგებარი ახირება (ჟინი) ან სატრფოს მამაცობის გამოსაცდელი ხერხი, არამედ მაგალითია პიროვნების მაღალ, კეთილშობილურ განზრახვაზე გადანაცვლებისა, რაც შეეძლო მხოლოდ მძლავრ მამაკაცს.

თინათინი თავისებური ავტორია ავთანდილის სახელთან დაკავშირებული ურთულესი ეპოპეისა.

განსაკუთრებული ყურადღების ღირსია შემდეგი ფსიქოლოგიური დეტალი; სამი წლის მოლოდინის ემოციას შეუძლია ფოლადის გულიც კი გაბზაროს, მაგრამ თინათინი იძლევა მტკიცე პირობას, დარჩეს ერთგული თავისი აზრის, სურვილების და ოცნებისა. იგი მტკიცედ არის დარწმუნებული თავის შესაძლებლობებში, საკუთარი სულის ძალასა და ძლიერებაში. მოვესმინოთ თინათინს:

შენგან ჩემი სიყვარული ამით უფრო გაამყარე. (131).

სამსა ძებნე წელიწადსა იგი შენი საძებარი. (132)

კოკობი და დაუფრჭვნელი ვარდი დაგხვდე დაუმჯნარი (132).

მხოლოდ ახლად შექმნილ პიროვნულ მოდუსს, გამსჭვალულს მოვალეობისა და კაცთმოყვარეობის ჭეშმარიტი გრძნობებით, შეუძლია გამოავლინოს მსგავსი გმირობა სახიფათო თავგანწირვისათვის. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მხოლოდ ძლიერი პიროვნების კრიტიკას და კონტროლს შეუძლია აღმოდებული გულის თუნდაც დროებით დაოკება.

თუ ანგარიშს გავუწევთ იმ გარემოებას, რომ ჩვეულებრივად ქალის ემოციები უფრო ძლიერი და მგზნებარეა, ცხადია, თინათინის გრძნობა ავთანდილისადმი ნაკლებად ცვალებადია და ამიტომ პიროვნებისაგან უფრო აქტიურ კონტროლს მოითხოვს.

სულიერი რეაქციების სფეროშიც მეორდება საყოველთაოდ ცნობილი მოქმედების და უკუმოქმედების ურთიერთკავშირების

პრინციპი. როგორც ჩანს, თინათინისათვის უფრო ძნელი იყო გულისხმის მოყურება, ვიდრე ავთანდილისთვის.

მეორედ განშორება ფსიქოლოგიურად გაცილებით ძნელი გადასატანი ხდება, მაგრამ თინათინის პიროვნება მედგრად ხვდება განცდას, რომელიც ფაქტიურად ადამიანის სულიერი აპარატის გამძლეობის პირდაპირი ფსიქოლოგიური ექსპერიმენტიცაა.

ღრმად ესმის რა სიტყვის მაღალი აზრი და გრძნობს რა მოვალეობის ძალას, თინათინი თავშეკავებით, გმირულად ხვდება ავთანდილის გადაწყვეტილებას მეორედ განშორების შესახებ, რომელიც უფრო სახიფათოა, საშიში და გაურკვეველია შედეგის მხრივ.

მწარედ, მაგრამ ვითარების სრული გაგებით მიმართავს იგი საყვარელ ადამიანს:

შენ არ-გატეხა კარგი გჭირს ზენაარისა, ფიცისა,
ხამს გასრულება მოყვრისა სიყვარულისა მტკიცისა;
ძებნა წამლისა მისისა, ცოდნა ხამა, მართ უიცისა,
ჩემი თქვი, რა ვქმნა ბნელ-ქმნილმან, მზე მიმეფაროს მი, ცისა? (706).

პიროვნული გამოდის წინა პლანზე, გრძნობა ექვემდებარება ფსიქიკური აპარატის უმაღლეს რეგისტრებს და ქალწული რაინდს სამახსოვრო საჩუქარს მიაწვდის. თინათინის ეს საჩუქარი ავთანდილისათვის დარიგების, გზის წმიდა დალოცვის, უსაზღვრო სიყვარულისა და მომავლის იმედის სიმბოლოა.

თინათინის პიროვნების მაგალითზე ავტორი გვიჩვენებს, რომ ფსიქიკური რეაქციების მხრივ არ არის განსხვავება დედაკაცსა და მამაკაცს შორის, რაც განსაკუთრებით თვალსაჩინოა რთული სიტუაციის ვითარებაში; ავტორის მიხედვით მათში გრძნობა ერთნაირად შეიძლება დაექვემდებაროს პიროვნულ რეგისტრებს.

ნესტან-დარეჯანის პიროვნების ვაგებისათვის საჭიროა წარმო-

ვიდგინოთ ცხოვრების სიტუაცია, რომელიც ქმნის საერთო ფსიქოლოგიურ ფონს გმირი ქალის სულიერი რეაქციებისათვის.

ნესტანის ირგვლივ, თინათინთან შედარებით, რთული, ძნელი და გაურკვეველი გარემოება ვითარდება.

პატრიოტული გრძნობით გამსჭვალული და ცნობისმოყვარეობით ავსილი თინათინი თანხმდება, რომ ავთანდილი შეუდგეს უცნობი რაინდის ძებნას.

სულ სხვა განცდა აქვს ნესტანს. ისიც გზავნის თავის მიჯნურს — ტარიელს — საგმირო საქმეებზე, თუმცა ეს უკანასკნელი დაკავშირებულია უფრო რთულ, სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის პატრიოტულ ამოცანებთან.

ნესტანი, როგორც გულად მებრძოლს, სთხოვს ტარიელს, მკაცრად დასაჯოს მოღალატენი, რადგან ღალატი მისთვის მოვალეობის ანტინომიური ცნებაა.

მიჯნურისადმი წერილში ნესტანი აუწყებს, რომ იგი მთელი თავისი არსით მას ეკუთვნის, მაგრამ მისთვის მიჯნურობის ცნება დაკავშირებულია აქტიურ მოქმედებასთან, ბრძოლასა და გმირობასთან.

თავისი სულის სიძლიერით იგი ამშვენებს მიჯნურს, ამხნეებს, აღაფრთოვანებს მაღალი პიროვნული საქმეებისათვის, ნათელ, კონკრეტულ ამოცანას ავალებს მას.

ტარიელისადმი წერილში ვკითხულობთ:

მე შენი ვარ, ნუ მოკვდები, მაგრა ბნელა ცუდი მძულსა. (376).

სჯობს, საყვარელსა უჩვენე საქმენი საგმირონია! (377).

შენგან ჩემისა ქმრობისა წინასცა ვიყავ მნდომია (378).

ნესტანის სიყვარულის ემოცია უადრეს გამოხატულებას და დაძაბულობას განსაკუთრებით მაღალ საფეხურს აღწევს. უნდა აღი-

ნიშნოს, რომ ნესტანი სულით მაღალი ადამიანია და ამიტომ მასში ემოციური იმყოფება უმაღლეს ფსიქიკურ დონეთა კონტროლქვეშ, პიროვნული რეგისტრების საკმაო სუბორდინაციაში.

პიროვნული მკაცრი გავლენისა და პიროვნული კონტროლის უშუალო ზემოქმედების გარეშე არ შეიძლება დაუშვათ, რომ ნესტანის მდგომარეობაში, როდესაც ემოციურ განცდათა სიმძაფრე თითქმის ხორციელ შეგრძნებათა ხასიათს იღებს, შეიძლებოდა ლაპარაკი საგმირო საქმეებსა და სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის ამოცანებზე.

ნესტანის განსაკუთრებულ ემოციურ გამოვლინებაში ჩანს არა მარტო პიროვნების განსაზღვრულად წამყვანი როლი, არამედ აგრეთვე ემოციები, რომლებიც თავის მხრივ, აღწევს პიროვნულ რეგისტრებს, განიცდის რა სიმბოლურ გარდატეხას ფსიქიკური აპარატის მაღალ დონეზე. ასე, მაგალითად, სიყვარულის ემოცია იღებს სიცოცხლის ეკვივალენტის, ე. ი. გულის ცემის ხასიათს. ამ საფუძველზე ნესტანისათვის სიყვარული, სიცოცხლე და გული თანაფარდი ცნებებია, როდესაც შესაძლოა დაუშვათ გაცვლა გულებსა და სიცოცხლეთა შორის, რაც ფსიქოლოგიურად თავგანწირვას უდრის. მივმართავთ ნესტანის სიტყვებს:

გული მომეც გაუყრელად, ჩემი შენთვის დაჰიჩიე. (414)

ვჩერდებით რა პერსონოლოგიის პრობლემებზე შოთა რუსთაველის პოემაში, არ შეიძლება გულუბრყვილოდ ვირწმუნოთ, რომ გმირებისა და გმირი ქალების ფსიქიკური ცხოვრების მოძრაობა თითქოს მიდის წინასწარ განსაზღვრული, მარტივი გზით და საქმე იფარგლება მხოლოდ პიროვნული რეგისტრების სუბორდინაციის მექანიზმებით.

საჭიროა გვახსოვდეს, რომ პერსონოლოგია შეადგენს ფსიქო-

ლოგიურ ძიებათა ყველაზე რთულ და მძიმე დარგს ნორმასა და პათოლოგიაში.

რუსთაველს, როგორც ადამიანის ფსიქიკის უბადლო, გენი-ალურ მცოდნეს, აინტერესებდა სულიერ რეაქციათა უმაღლესი გამოვლინებანი: აინტერესებდა ყველაზე ადამინური, უფრო ზუსტად, სპეციფიკურად, ადამიანური, ე. ი. პიროვნული ფუნქციები.

სწორედ პიროვნების ფსიქოლოგიის ასპექტშია მოყვანილი პოემაში ფრიად მდიდარი, ძვირფასი მასალა. ჩვენ ვხვდებით რთულ პიროვნულ გადანაცვლებებს; აღწერილია ურთულესი შეჯახებანი ფსიქიკური აპარატის ცალკეულ დონეთა შორის, მაშინ, როცა გარეგნულად თითქოს მარტივი გასაგები გამოვლინებანი გამოწვეულია ღრმა ფსიქოლოგიური პერტურბაციებით. ვხვდებით ისეთ ფსიქიკურ რეაქციებსაც, როდესაც სუბორდინაცია დროებით იხსნება, ფსიქიკური რეაქციები ჩვეულებრივ ემოციურ-აფექტურ რეგისტრებზე მიმდინარეობს.

ამ პლანში საინტერესოა ნესტანის ძლიერი, ღრმად ემოციური რეაქცია ტარიელის საქციელზე, რომელმაც, უფრო რაციონალური მოსაზრებით, არ გამოიჩინა აქტივობა თავისი სავარაუდო მეტოქის მიმართ.

ნესტანი აღშფოთებულია ტარიელის რეაქციით, მისი დუმილით და, არ უსმენს რა რაინდს, საყვარელ ადამიანს ნაჩქარევად უყენებს დაუსაბუთებელ ბრალდებას. ნესტანი პირდაპირ, მოურიდებლად მიმართავს, რომ იგი, როგორც ქალი, მასში შეცდა, ტარიელის საქციელში ღალატი შენიშნა.

ახლადშექმნილი ფსიქოლოგიური სიტუაცია ტარიელის მიმართ ემოციურად იმდენად ძლიერია, რომ ნესტანი მზად არის ფსიქიკური ტკივილი მიაყენოს მას.

საკმარისი იყო მოესმინა დამამშვიდებელი, გარკვეული განმარ-

ტებანი ტარიელისა, რომ ნესტანი, ერთი შეხედვით, ემოციურ-აფექტური რეაქციებისადმი განწყობილი, უეცრად იცვლება, მასში იმარჯვებს პიროვნული.

კრიტიკულ მომენტში, როცა მიჯნურისათვის რეალურ საფრთხეს ხედავს, ქალწულს ჰყოფნის ნებისყოფა მოიკრიბოს საღი გონება და მიმართოს:

...გონიერი, ხამს, აროდეს არ აჩქარდეს. (539)

მან არამცთუ შეცვალა „რისხვა წყალობით“, არამედ დაუსახა ტარიელს მოქმედების გეგმა და გზა. დარწმუნებულია რა საერთო იმედების გამარჯვებაში, ქალწული მოუწოდებს რაინდს, გამოიჩინოს შეუპოვრობა მიზნის მიღწევაში.

მიემართოთ ნესტანს:

არ დავიჯერებ მე შენსა ღალატსა, ორგულობასა,
უარის ქმნასა ღმრთისასა, ამისთვის არ მადლობასა;
იაჯღი თავსა ჩემსა და მორკმით ინდოეთს ფლობასა!
მე და შენ დაეხდეთ ხელმწიფედ, სჯობს ყოვლსა სიძე-სძლობასა! (537)

სულის ასეთ დაძაბულ მდგომარეობაში, როდესაც დგება ყოფნა-არყოფნის საკითხი, ნესტანი იჩენს დიდსულოვნებას, არ ივიწყებს კაცთმოყვარეობის გრძნობას და მიმართავს ტარიელს ფიზიკურად მოსპოს მხოლოდ მეტოქე, ხოლო —

რა მოვიდეს, სიძე მოკალ, მისთა სპათა აუწყველდად,
ქმნა მართლისა სამართლისა ხესა შეიქმს ხმელსა ნელდად. (542).

ნესტანის მაგალითზე ვხედავთ, რომ სულიერ რეაქციათა მიმართულება განისაზღვრება პიროვნული ქცევით. ჩემი აზრით, ამ ასპექტშივე უნდა განისაზღვროს ფსიქოპათოლოგიისათვის მნიშვნე-

ლოვანი ემოციური რეაქციების, მოულოდნელ აფექტურ აგზნება-
თა და განტვირთვათა პრობლემა.

ფატმანის სიტყვებით, ნესტანს უნდა ჰქონდეს რკინისებური ნე-
ბისყოფა და ამასთან ერთად, მაღალი ემოციებით გამსჭვალული კე-
თილშობილური სული. მას და მხოლოდ მას შეეძლო გაეძლო ძნე-
ლად ასატანი ტანჯვისათვის:

მას ხორციელი ვით გასძლებს სხვა, კიდგანი ქვისაგან! (1147)

ამგვარ სიტუაციაში ადამიანი, ჩვეულებრივად, ვერ ერკვევა და
როგორც წესი, უვითარდება მელანქოლია (დეპრესიული ფსიქოზი),
ან ამთავრებს ცხოვრებას თვითმკვლელობით.

ნესტანის ფსიქიკური რეაქცია არ სცილდება ფიზიოლოგიური
გუნება-განწყობის დაქვეითების ფარგლებს: ცუდად სძინავს, ჰკარ-
გავს სახის ფერს და:

ძლივ ვეაჯეთ დადუმება, დავადუმეთ, დავაამეთ,
ჩვენ მივართვიო ხილი რამე, მაგრა ვერა ვერ ვაჭამეთ. (1160).

იგი არათუ ერკვევა სიტუაციაში და შეუძლია მოქმედება, არა-
მედ, თითქოს, აუმხედრდა კიდეც თავის მწარე ხვედრს.

ამგვარი რეაქცია, ე. ი. ქმედითი აქტივობა ფაქტების და მოვ-
ლენათა ლოგიკური ანალიზით გულის უმძიმესი ტანჯვის ფონზე, არ
შეიძლება მიეწეროს მხოლოდ რკინისებურ ნებისყოფას ან ემოცი-
ურ განწყობას.

აქ ქმედითი აქტივობა დაკავშირებულია პიროვნულ ორიენტა-
ციასთან და იმყოფება პიროვნული კონტროლის რეგისტრების ქვეშ,
მხოლოდ მონოლითურსა და ძლიერ პიროვნებას (რომელსაც ღრმა
წარმოდგენა აქვს ადამიანის მორალზე, მოვალეობასა და დანიშნუ-
ლებაზე) შეუძლია გვიჩვენოს ისეთი მძლავრი და უძლეველი სუ-

ლიერი ძალის მაგალითი, რითაც ხასიათდება ნესტანის პიროვნება.

გმირ ქალს მშვენივრად ესმის, რომ ადამიანის ცხოვრებაში მთავარია ბრძოლა მიზნისათვის, საჭიროა წინააღმდეგობათა დაძლევა. სიცოცხლის დასრულება „დანის დარტყმით“ ყოველთვის მოესწრება. ნესტანის აზრით:

სიკვდილამდის ვის მოუკლავს თავი კაცსა მეცნიერსა?

რა მისჭირდეს, მაშინ უნდან გონებანი გონიერსა! (1191).

„ვეცდი“ — ეს არის ნესტანის საბოლოო ფსიქოლოგიური და ლოგიკურ-ფსიქოლოგიური გადაწყვეტილება. ის ჩადრით იფარავს სახეს, სთხოვს ფატმანს რაშს და ამნაირად, თავს იგრძნობს თავისუფლად.

ვეხები რა ნესტანის პიროვნებას, განზრახული მაქვს შევჩერდე სოციალურ-ფსიქოლოგიურად განსაკუთრებით მნიშვნელოვან და შემოქმედებითად საინტერესო პრობლემებზე, რომელიც წამოაყენა რუსთაველის გენიამ ჯერ კიდევ XII საუკუნეში: მხედველობაში მაქვს დებულება ორმაგი სიკვდილის შესახებ.

ჩვენ ვხედავთ, რომ ზრთი სიკვდილი გარდუვალაია, მაგრამ მეორე სიკვდილი ადამიანის პიროვნებისათვის მორალურად უფრო მწარე და კატასტროფულია.

ამასთან, მინდა გავიხსენო, რომ ჩვენი საუკუნის დასაწყისში პიროვნებისათვის მეორე სიკვდილის კატასტროფულობაზე მიუთითებდა გამოჩენილი პედაგოგი, ფსიქოლოგი და მორალისტი იაკობ გოგებაშვილი.

ნესტანს სიკვდილი არ აშინებს: მისთვის ტარიელი ცხოვრების ერთადერთი მიზანი, იმედი და სიხარულია.

ყველაზე მეტად მას ეშინოდა ორმაგი სიკვდილისა, რომ ცოცხალმა არ შეიტყოს ნიჯნურის სიკვდილის ამბავი.

მე რომ მკირს, კმარის, ნუ მომკლავს ამისითავე სწორითა:
მას მკვდარსა ვნახავ, მოვკვდები მე სიკვდილითა ორითა. (1290).

ნესტანი ფატმანის მეშვეობით ცდილობს დააჯეროს ტარი-ელი, რომ ქაჯები უჩვეულო წესით იბრძვიან და ამიტომ მათთან ბრძოლა უსაფუძვლოა. ის თხოვს ტარიელს არ აჩქარდეს და წინ-დახედული იყოს.

ნესტანის პიროვნება კეთილშობილურია მშობლების მიმარ-თაც. იგი ღრმა მწუხარებით განიცდის ძვირფასი მამის სიკვდილს, მწარედ ტირის და შემდეგ სიხარულში, ბედნიერებაში მყოფი მწა-რედ იგონებს, რომ მამის უღირსი შვილი იყო.

მოვკვ, მამაო, მე შენთვის შვილი ყოველთა უარე,
ვერა გამახურე ასულმან, ვერცა რა შეგაგუარე. (1591)

რასაკვირველია, ეს ასე არ არის: ნესტანი სუფთაა, სულით მა-ღალი და კეთილშობილია. არამცთუ სინამდვილეში, ფიქრითაც არასოდეს ყოფილა უღირსი შვილი. ნესტანი მხოლოდ შეყვარე-ბულია და გმირულად უძლებს სიყვარულის რთულ ეპოპეას.

უკმაყოფილების გრძნობა ფსიქოლოგიასა და ფსიქოპათოლო-გიაში ცნობილია კომპლექსის ან კომპლექსური განცდების სახელ-წოდებით.

კომპლექსი, როგორც წესი, გულისხმობს უსიამოვნო (ასტენი-ურ) ემოციას. არსებობს აგრეთვე კომპლექსური გამოთქმები, რომ-ლებსაც მე ვთვლი მაღალკეთილშობილურ ან ამამალღებელ კომ-პლექსურ გრძნობებად. გასაგებია, რომ აქ მხედველობაში არა მაქვს ფსიქასტენიური მერყეობა ან ფარისეველური გამოთქმანი საკუთარი თავით უკმაყოფილების შესახებ.

შვილები მოწოდებული არიან იწვოდნენ მშობლების მიმართ კეთილშობილური კომპლექსით, რომ შეეძლოთ უკეთესნი ყოფი-ლიყვნენ მშობლების ანდერძის განხორციელებაში,

აღტაცებას იწვევს ის გარემოება, რომ ჰუმანიზმის გარიჟრაჟზე რუსთაველი მთელი სიცხადით აყენებს მშობლების მიმართ შვილების ე. წ. კეთილშობილური კომპლექსის პრობლემას

მამებისა და შვილების პრობლემა მარად საჭირობოროტოა და მართლაც, რა შეიძლება იყოს უფრო კეთილშობილური და მაღალი, ვიდრე პრობლემა იყო შენი მშობლების, შენი წინაპრების ღირსეული მემკვიდრე!

ჩვენს დროში მიკროსოციოლოგია, რომელიც წარმოადგენს როგორც სოციალურ, ისე სოციალურ-ფსიქოლოგიურ საკვლევ დარგს, პირველ ყოვლისა გულისხმობს ოჯახის წევრთა შორის ურთიერთობის ფსიქოლოგიას.

მე მსურს, რომ ახალგაზრდობას მუდამ ახსოვდეს რუსთაველის მაღალი იდეები მშობლების მიმართ შვილების კეთილშობილური კომპლექსის შესახებ.

ზოგადი ხასიათის შენიშვნები კომენსადმი „ვეფხისტყაოსანი“

მიჯნურის პიროვნული ფსიქოლოგიის შესახებ

პოემაში ნათლად ნაჩვენებია, რომ სიყვარულის ემოციას განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს სთენიურ და ასთენიურ განცდათა შორის.

ფსიქოლოგიისა და ფსიქოპათოლოგიის მონაცემების თანახმად, სთენიური ან ასთენიური ემოციების მქონე პიროვნება საჭიროებს ხალხთან ურთიერთობას, რაც განსაკუთრებით დადებითად მოქმედებს ასთენიურ განცდებზე. ურთიერთობის შედეგად დარდი და მწუხარება გარკვეულად ფერმკრთალდება, კარგავს დაძაბულობის ხარისხს.

რუსთაველის მიხედვით, სიყვარულის ემოცია საიდუმლოდ ინახება, ფრიად სუბიექტურია პიროვნებისათვის. უფრო მეტიც, იგი გამოირჩევა თავისი სინაზით, ვერ ითმენს უცხო ხელის მიკარებას. ადამიანი ცხოვრობს თავისი სიყვარულით, წმიდად ინახავს მას. პოემიდან ვრწმუნდებით, რომ სიყვარულის ემოცია მისი მტარებლისათვის წარმოადგენს ფსიქოლოგიურ სტიმულატორს.

ჩემ მიერ საზგასმული დებულება მთლიანად ემყარება სული-

ერ რეაქციათა ფსიქოლოგიურ დაკვირვებებს და ფენომენოლოგიურ აღწერას, აღნიშნული ფენომენოლოგიური მასალა გადმოცემულია ისეთი დამაჯერებლობითა და მხატვრული სიცხადით, რომ თამამად შეიძლება მოთავსდეს ექსპერიმენტულ-ფსიქოლოგიურ ძიებათა გვერდით.

მე ვჩერდები სიყვარულის ემოციის ფსიქოლოგიაზე იმიტომ, რომ შოთა რუსთაველის ფორმულა — სიყვარულის ემოცია ინახება საიდუმლოდ, გამართლებას პოულობს ფსიქოპათოლოგიის მიმართ თითქმის კანონის ძალით.

აღნიშნული თეზისი თავისუფლად შეიძლება გადავიტანოთ პათოლოგიურ სულიერ რეაქციათა სამყაროში. ჩემთვის, როგორც ფსიქოპათოლოგისათვის, აღნიშნულ ფსიქოლოგიურ დეტალს არსებითი მნიშვნელობა აქვს რეაქტიული ბუნების სულიერ ტანჯვათა მიზეზისა და შინაარსის გახსნის საქმეში, როდესაც ფსიქოტრავმის სახით წამოწეულია სიყვარულის ემოცია.

ამგვარ ფსიქოლოგიურ მასალაზე ჩვენ ვხედავთ, რომ ავადმყოფები გაურბიან ფსიქოანალიზს, არ ხსნიან თავიანთი სიყვარულის სამყაროს, ხოლო ზოგჯერ კლინიკური გამოკვლევისას ხლართავენ გზებს, ცდილობენ აგვაცილონ მნიშვნელოვან და ძირითად მიზანს.

მე მგონია, რომ რუსთაველის სახელთან დაკავშირებული დებულება სიყვარულის ემოციის ფსიქოლოგიის შესახებ გამოყენებულ უნდა იქნას კლინიკურ შემთხვევათა შემდგომი შემოქმედებითი ანალიზისათვის როგორც ფენომენოლოგიურ, ისე ექსპერიმენტულ-ფსიქოლოგიურ ძიებათა ასპექტში.

სიყვარულის ემოცია, რომელიც წარმოადგენს მიჯნურის ძირითად განცდას და პიროვნების ცენტრშია, გამოირჩევა ფსიქოლოგიური მექანიზმების დამახასიათებელი თავისებურებით. შალვა ნუცუბიძეს მოყვანილი აქვს ცნების შემდეგი განმარტება:

„მიჯნური“ — შეყვარებული, სიტყვა არაბული სიტყვის „მიჯნუნ“ — სიყვარულისაგან გახელებულის ქართული აღქმაა.

თანახმად რუსთაველისა, მიჯნური შეპყრობილია სიყვარულის ემოციის ცეცხლით, სასტიკად იტანჯება განცდებისაგან, მაგრამ, ამავე დროს, არ ძალუძს და არც სურს თავი დააღწიოს ამ განსაკუთრებულ სიტუაციას.

ახლად შექმნილი პიროვნული მოდუსი ადამიანს ისეთ მდგომარეობაში აყენებს, რომ მისი მოქმედება და ქცევა ირგვლივ მყოფთათვის გაუგებარი და მიუღებელია, მაგრამ მიჯნურისათვის იხსნება შეგრძნებებითა და ემოციებით მდიდარი სიცოცხლის „მარადიული სამყარო“. აქ ყურადღებას იპყრობს აფექტური დაძაბულობის ხარისხი, რომელიც არსებითად განსხვავდება ავადმყოფური ფსიქიკური რეაქციებისაგან.

მოვუსმინოთ ავტორს:

სღვეს მიჯნურსა ფათერაკი, საწუთროსა დაანავლეს,
მაგრა ბოლოდ ლხინსა მისცემს, ვინცა პირველ ჭირსა გაძლეს;
მიჯნურობა საჭიროა, მით სიკვდილსა მიგვახალეს,
გასწაულელსა გააშმაგებს, უსწაულელსა გაასწაულეს. (915)

აქვე შევნიშნავ, რომ ჩვენს დროშიც წერენ გაუგებარი, უაზრო, ანუ „პათოლოგიური სიყვარულის“ შესახებ, მაგრამ სიყვარულის ემოციის რაოდენობრივი დაძაბულობა, ჩვეულებრივად, არ აღწევს ავადმყოფურ მდგომარეობას. ავადმყოფური მდგომარეობა, ძირითადად, დამოკიდებულია პიროვნულ პათოლოგიურ ძვრებზე და არა მხოლოდ ფსიქიკური რეაქციის რაოდენობრივ მხარეზე.

პოემიდან ჩანს, რომ „მიჯნურობა“ ადამიანს აამაღლებს, უმაღლეს ტენდენციებს უვითარებს მას. აღნიშნული თავისებურება, რაზედაც ამახვილებს რუსთაველი ყურადღებას, მნიშვნელოვანია თანამედროვე პერსონოლოგიის პოზიციებიდან. მე დარწმუნებული ვარ,

რომ მიჯნურობა არის ერთ-ერთი გამოხატულება ე. წ. ინტელექტუალური გრძნობისა. შეყვარებული ტარიელი ახალ პიროვნებად იქცევა, მაგრამ თვისებრივად არ იცვლება. ამასთან ახალი მიზანსწრაფვა არ ახდენს გავლენას მის ძირითად პიროვნულ ტენდენციებზე.

ავთანდილი ასევე იმეორებს:

ვარ მიჯნური, ხელი ვინმე, გაუწყვედლად სულთა დგმისად. (250).

რუსთაველის მიხედვით, მიჯნური უნდა წარმოადგენდეს სიბრძნის (ე. ი. ინტელექტის), სიმშვიდის (ე. ი. ემოციური წონასწორობის) ან საბრძოლო შემართების (ე. ი. ნებისყოფის) ჰარმონიულ შერწყმას; ამასთან, მისთვის აუცილებელია გარეგნული სილამაზე.

ამ გაგებით, მიჯნური ფსიქოფიზიკური ჰარმონიის მტარებელია. აღნიშნული თვისებების უქონლად ადამიანი ცუდი მიჯნურია.

როგორც ვხედავთ, მიჯნურობა ემყარება მდიდარ და ჰარმონიულ, განვითარებულ პიროვნებას.

მივმართოთ აეტორს:

მიჯნურსა თვალად სიტურფე ჰმართებს, მართ ვითა მზეობა.

სიბრძნე, სიმდიდრე, სიუხვე, სიყმე და მოცალეობა,

ენა, გონება, დათმობა, მძლეთა მებრძოლთა მძლეობა;

ვისცა ეს სრულად არა სჭირს, აკლია მიჯნურთ ზნეობა. (23)

ამჟღავნებს რა თავის დამოკიდებულებას — „მძულს უგულოდ სიყვარული“, რუსთაველი მოუწოდებს ერთგულებისა და სიწმიდისაკენ მიჯნურობაში.

მიჯნურის სულიერი სამყაროს შესახებ რუსთაველი აღნიშნავს, რომ ძნელია შეცნობა: „მიჯნურობა არის ტურფა, საცოდნელად ძნელი გვარი“ (24). საკვებით სწორია — ძნელია ადამიანის ისეთი რთული ფსიქოლოგიური მდგომარეობის არსში წვდომა, როგორსაც

სიყვარულის ემოცია წარმოადგენს. აქ აუცილებელია საგულდაგულო დაკვირვება სათანადო მეთოდების გამოყენებით. შოთა რუსთაველის შენიშვნა მიმაჩნია გენიალურ წინსწრებად, საწინააღმდეგოდ იმისა, რომ ემოციის ფსიქოლოგიის პრობლემა არ შეიძლება გადაწყვეტილ იქნას გულუბრყვილო-მექანიცისტური ხერხებით. კარგი იქნებოდა, რომ ეს დებულება ხსომებოდათ ე. წ. სემიოლოგიის თანამედროვე მიმდევრებსაც.

რუსთაველის ეპოქის მხატვრულ ლიტერატურაში არსებობდა აზრი, თითქოს სიყვარული (მით უმეტეს სიყვარულის ძლიერი ემოცია) არ ექვემდებარება პიროვნული რეგისტრების კონტროლს. რუსთაველის პოემაში ამგვარი პოზიცია დაგმობილია. მიჯნურისათვის აუცილებელია ჰარმონიული ფსიქიკა, მაგრამ პიროვნული იერარქიის გარეშე შეუძლებელია ფსიქიკური აპარატის ჰარმონია.

პოემაში მიჯნური და გმირი განხილულია ერთსა და იმავე ფსიქოლოგიურ დონეზე, მათ შორის ისმება თავისებური, პიროვნული ტოლობის ნიშანი. ადვილი წარმოსადგენია, რომ გულადი მიჯნური მოვალეა გამოავლინოს პიროვნული ქცევა, წინააღმდეგ შემთხვევაში, საქმე გვექნება არა გულად მებრძოლთან, არამედ ადამიანთან, რომელსაც ახასიათებს ბრმა და შემთხვევითი აქტივობა.

მიჯნურის რთულ სულიერ სამყაროში ჩახედვა შეუძლია მხოლოდ მიჯნურს; უფრო მეტიც, ავთანდილის სიტყვებით:

კვლა მიჯნურსა მიჯნურისა ჭირი უჩნდეს ჭირად დიდად. (703)

თანამედროვე ნევროლოგიური და ნეიროფიზიოლოგიური კვლევით დასტურდება, რომ ქერქული აპარატი, მეტადრე ადამიანის ქერქული აპარატი, სუსტი და უსუსურია ქერქვეშას შესატყვისის სტიმულაციის ან ქერქვეშას არასპეციფიკური დინამოგენეზის გარეშე. იგულისხმება იმ ქერქვეშა ნერვული იმპულსე-

ბის გავლენა ქერქზე, რომელნიც გარკვეულ დონეზე ამყოფებენ ქერქული აპარატის ტონუსს. თუ გავატარებთ შემოქმედებით პარალელს ნეიროდინამიკურ და ფსიქიკურ მოქმედებათა შორის. აშკარა გახდება, რომ ადამიანის პიროვნება საჭიროებს თავისებურ ფსიქოდინამოგენეზს.

ფსიქიკა, რომელიც მოკლებულია ამგვარ ფსიქოდინამიკურ გავლენას, მოგვაგონებს სუსტ, ამორფულ, უნებისყოფო, უმოქმედო და სოციალურ ფსიქოლოგიურად აბსოლუტურად ზარმაც, მცირეფასოვან სუბიექტს.

ყოველი სამუშაო, ფიზიკური იქნება ის, თუ ფსიქიკური, მოითხოვს გარკვეულ პიროვნებისეულ განწყობას, პიროვნების დაძაბვას. ყოველ დადებით ემოციას, მაგალითად, შემოქმედებითი შრომის სიხარულს, შეუძლია შეასრულოს აქტიურად მოქმედი ფსიქოდინამოგენეზის როლი. აქ რუსთაველი ამქლავნებს გენიალურ შორსმჭვრეტელობას, გამჭრიახობას, როგორც ეს შესაველიდან ჩანს, ავტორს სურს ადიტურვოს მიჯნურის გზნებით და სულიერი ცეცხლით, შემოქმედებით დასახული მიზნის კეთილად დაგვირგვინებისათვის. მიჯნურობა არა მარტო ემოციური გზნებაა, არამედ უპირველეს ყოვლისა, პიროვნების შემოქმედებითი განწყობაა აქტიური მოქმედებისათვის.

მიჯნურობა არა მარტო ქარიშხალი, განცდათა ქარტეხილია, არამედ პიროვნული გმირობა:

მაგრა წესია, მიჯნური მიჯნურსა შეებრალების,

შენ საყვარელსა, გაყარო, ესე რად გენაცვალების! (229).

მხოლოდ ემოციური განწყობით არავის შეუძლია ემსახუროს მეგობრობა-ძმადნაფიცობის მაღალ მიზანს ავთანდილის, ტარიელისა და ფრიდონის დარად. ასევე არავის არ შეუძლია მსხვერპ-

ლად გაიღოს თავისი სიყვარული თინათინივით და ნესტანივით; არ შეუძლია მსხვერპლად გაიღოს სიყვარულის ემოციები, რადგან ადამიანისათვის ძნელია სულიერი განცდების გადალახვა მაშინ, როდესაც გრძნობა ინსტიქტების თვისებას იღებს.

გმირულ რეაქციებში პირველ პლანზეა ფსიქიკური აპარატის უმაღლესი რეგისტრები; ვლინდება პიროვნული რეაქციები (მოვალეობა, სინდისი, სიტყვის ძალა), რითაც სწორედ შესაძლებელი ხდება ემოციების მართვა და გრძნობის დაქვემდებარება ადამიანის მოვალეობისადმი.

პიროვნული რეგისტრები და ემოციური გამოვლინებანი

ფსიქოლოგიის ზოგადი და კერძო პრობლემების განხილვის დროს მე ხშირად ვუბრუნდები გონებისა და გრძნობის ურთიერთდამოკიდებულების პრობლემას. გენიალური პოემა შეიცავს აურაცხელ მასალას, რომელიც მრავალმხრივ აშუქებს პრობლემას: „ინტელექტი და ემოცია“, „გონების ხმა“, „გულის ხმა“. აღნიშნული საკითხი შეადგენს ზოგადსაკაცობრიო მარადიული ძიების საგანს.

საგანგებოდ, უზომო სიღრმემდე, ფაქიზად და პრაქტიკული სი-ცხადით გაშუქებული ეს პრობლემა ნიადაგ მომაჯადოებელია, რადგანაც ეხება ბრძოლას ადამიანის გონებასა და ადამიანის ვნებას შორის. საბოლოოდ, აღნიშნული ბრძოლა შეადგენს იმ ფონს, რომელზედაც ვითარდება ფსიქიკური რეაქციები — ფსიქიკური აპარატის რეაგირების შინაარსი და მიმართება ნორმასა და პათოლოგიაში.

ადამიანის ონთოგენეზს, უფრო მეტიც, ადამიანის ქმნადობას, როგორც სოციალურ-ფსიქოლოგიურ კატეგორიებს, იქით მივყავართ, რომ ბრძოლა გონებასა და ვნებას შორის უნდა მიმდინარეობდეს პიროვნული რეგისტრების დონეზე. აღნიშნულ დონეზე ბრძოლა სპეციფიკურად დამახასიათებელი, და ამიტომ, აუცილებელია ადამიანისათვის.

პიროვნულ დონეზე ბრძოლის სიმძაფრე ნიველირდება, რბილდება, უფრო მეტიც, ექვემდებარება ცენზურას, კრიტიკასა და კონტროლს; შეიძლება ითქვას: ადამიანში ითრგუნება ცხოველი, ხმას იმაღლებს მორალი, მოვალეობა და სინდისი. რკინის ლოგიკით და კონკრეტული ფაქტების ბრწყინვალე აღწერილობით რუსთაველის გენია ადასტურებს, რომ ემოციები და მიზიდულობანი კონტროლს ექვემდებარებიან და იხშობიან პიროვნების მაღალი რეგისტრებით.

როგორც ცნობილია, ემოციისა და ინტელექტის ცალკეული გამოვლინებანი იხსნება პიროვნული რეგისტრების დონეზე და გვევლინება ერთიანი პროცესის სახით, რომელიც ცნობილია ინტელექტუალური გრძნობის სახელწოდებით. აქ ინტელექტუალური და ემოციური ერთმანეთს ერწყმის ფსიქოლოგიური ამაღლების სახით.

მიჯნურის ემოციური სტატუსი იმდენად გამსჭვალულია პიროვნულით, რომ, ჩემი აზრით, შესაძლებელია მასზე, როგორც ინტელექტუალურ გრძნობაზე, მსჯელობა. უკანასკნელისათვის. დამახასიათებელია არა პედონური პრინციპი გრძნობათა ორვექტორულობით (სასიამოვნო — უსიამოვნო), არამედ — გრძნობათა ერთვექტორულობა; მხედველობაში მაქვს ამამაღლებელი, გამამხნევებელი, დამამშვიდებელი, აგრეთვე შემოქმედებითად ამაღლევებელი გრძნობები.

სიყვარულის მაღალი ემოციების თავისებურებათა შესახებ მოვუსმინოთ თვით ავტორს:

მოშიარე არა ჰქვიან, ვერას იტყვის ვინცა გრძელად. (17)

ყოვლსა მისთვის ხელოვნობდეს, მას აქებდეს, მას ამკობდეს, მისგან კიდე ნურა უნდა, მისთვის ენა მუსიკობდეს. (18)

მას ერთსა მიჯნურობასა ჰქვიანნი ვერ მიჰხვდებიან. (21)

რუსთაველის მიხედვით, ემოციური გამოვლინებანი უფრო ადვილად ექვემდებარება ზეგავლენას, და თვით ფსიქიკური ტკივილიც ადვილად მოიხსნება, როდესაც ადამიანს ეძლევა აქტიური მითითება: ისწრაფოდეს და მოქმედებდეს. ქმედითმა პროგრამამ შეიძლება გადაატანინოს ადამიანს არა მარტო ჩვეულებრივი დარდი, არამედ ორმაგი ტანჯვაც.

უფრო მეტიც, დებულება, რომ შრომა და ქმედითობა წარმოადგენს საუკეთესო მეთოდს დეპრესიის მკურნალობისათვის, თანამედროვე ფსიქონევროლოგიისათვის აქსიომალურია.

ავთანდილის სიტყვებით:

ვერ ვაჩენდი აქანამდის ჭირსა ჩემგან დაფარულსა,
აწ მიბრძანა საიმედო, აზად მხედავ მხიარულსა. (152).

„მიცან ამბავი მის ყმისა დაკარგულისა...“

მომცა წამალი გულისა, აქამდის დაღაგულისა. (153).

პიროვნულის ემოციურზე აქტიური ზემოქმედების ბრწყინვალე მაგალითად უნდა ჩაითვალოს ავთანდილის განწყობა და მისი საბოლოო გადაწყვეტილება — იყოს ბოლომდე მტკიცე.

როდესაც ავთანდილი მიემართება ზღვისპირით, ის მთლიანად შეპყრობილია აზრით — როგორმე მიაგნოს ნესტანის კვალს. მას,

რასაკვირველია, თინათინის უსაზღვრო სიყვარული სწავას და ამოქმედებს, სხვა ყველაფერი შხამზე უმწარესია.

რაინდი სასოწარკვეთილებამღე მიდის:

რად სიცხე გულსა ნიდაგ გწავს გმირთა სამს ალებისა,
რად გული კლდისა ტინისა შემქმნისა სამ სალებისა! (1026)

მაგრამ ავთანდილი კონტროლს უწევს თავის ემოციურ მდგომარეობას; მან კარგად იცის, რომ სხვა გზა არ არის. სასოწარკვეთისა და სუსტსულოვნების გზას, პირიქით, შეუძლია მრავალი ჭრილობის მოყენება.

რაინდი რჩება ურყევი და ასე ფიქრობს:

არ შეუძლია ლახვარსა დაჩენა სამსა ლებისა. (1026).

თინათინის და ნესტან-დარეჯანის, ამ შესანიშნავი ქალების გარდა, შოთა რუსთაველი იძლევა ისეთი ქალების ბრწყინვალე აღწერას, რომელთა ემოციური ქცევა შორს დგას მოვალეობისა და მაღალი მორალის მოთხოვნებისაგან. ამ შემთხვევაში ქცევა არ ისაზღვრება უმაღლესი პიროვნული რეგისტრებით და ბატონობს გრძნობა.

პოეტის სიტყვით, ასეთი ქალი:

გილიზღებს და შეგიკვეთებს, მიგინდობს და მოგენდობის,
მართ ანაზღად გიღალატებს, — გაჰკვეთს, რაცა დაესობის, —
მით დიაცსა სამალავი არასთანა არ ეთხრობის. (1081).

ამასთან, თუ:

ღამალვასა ეცდებოდა, მაგრა ჭირთა ვერ მალვიდა. (1082).

გასაგებია, აქ ლაპარაკია პიროვნულ შესაძლებლობათა უკმარობაზე. ამ პლანში ყურადღების ღირსია აგრეთვე ის ვითარება, რო-

შელიც იქმნება ავთანდილის ირგვლივ. რაინდი თავისი სილამაზით იპყრობს გულანშაროს სამეფოს ქალებს, მათი სათაყვანებელი ხდება:

ზოგი ნდობით შეაფრფინვიდეს, ზოგნი იყვნენ სულ-წასრულად,
მათთა ცოლთა მოიძულვნეს ქმარნი, დარჩეს გაბასრულად. (1075).

ავთანდილს კარგად აქვს წარმოდგენილი პიროვნებასა და გრძნობას შორის ფსიქოლოგიური კოლიზიების სირთულე. მას ესმის, რომ მიზნის მისაღწევად, უპირველეს ყოვლისა, აუცილებელია პიროვნული კონტროლი — გაკაჟება და თავის თავის ფლობა.

მოგვყავს მისი სიტყვები:

გულო, გიჯობს გაუმაგრდე, თავი სრულად გაიკლდეო,
ნუთუ მოგხვდეს ნახვა მისი, სულთა სრულად ნუ დაქლოო. (921).

პიროვნული რეგისტრის და სიყვარულის ემოციის ფსიქოდინამიკური ურთიერთგავლენის პრობლემის ანალიზის დროს განსაკუთრებით საინტერესოდ მიმაჩნია განხილულ იქნას შიშის ემოციის ფსიქოლოგია.

ნორმაში შიშის ემოციის შედეგად პიროვნება ინვალიდდება, პიროვნებისეული ხერხემალი ტყდება, ადამიანის ქცევა და მოქმედება მხოლოდ თავდაცვის და პიროვნული კეთილდღეობის შენარჩუნების წვრილმანი მოსაზრებებით განისაზღვრება.

შიშის ფსიქოლოგიის შესახებ რუსთაველი იძლევა ღრმა ფსიქოლოგიური ცოდნით გამსჭვალულ მითითებებს.

ავტორი აღწერს ვითარებას (ავთანდილი ანადგურებს მეკობრეებს), როდესაც შიში ხდება სიყვარულის წყაროდ. რასაკვირველია, სიყვარულს აქ ვგულისხმობთ ბრჭყალებში. გასაგებია, რომ აქ საქმე გვაქვს არა სიყვარულის ემოციასთან, არამედ შიშისაგან დაბუნებულ პიროვნებასთან.

რუსთაველის თანახმად, პიროვნება შიშის კორექციას უნდა ახდენდეს. ის გვაფრთხილებს:

შიში ვერ გიხსნის სიკვდილსა, ცუდნიღა დაღრუჯანია! (1603).

ძმადნაფიცობის პიროვნული ფსიქოლოგიის შესახებ

ადამიანებს შორის ღრმა და უანგარო ძმური სიყვარული ანუ ძმადნაფიცობა წარმოადგენს მეგობრობის, ჰუმანური ურთიერთობის და სამაგალითო კაცთმოყვარეობის უმაღლეს ფორმას.

როგორც ფსიქოლოგიური ცნება, ის ასახავს პიროვნების ყველაზე კეთილშობილურ სურვილებსა და ტენდენციებს. ძმადნაფიცვი წმიდად ინახავს ნაკისრ მორალურ ვალდებულებას; ის მზად არის ყოველ წამს და ყოველგვარ ვითარებაში სიცოცხლე გასწიროს მეგობრისათვის.

სიტყვის მიცემა სამუდამო დამშობილებაზე, ეს არა მარტო მოქალაქეობრივი, ალექსანდრე ან მეგობართა შორის მორალური ხელშეკრულება, არამედ ამით პიროვნება გადაირთვება მოქმედების განსაკუთრებულ მოდუსზე, მოვალეობაზე ახალი წარმოდგენებით. ამოცანები, რომლებიც წარმოიჭრება ძმადნაფიცვის წინაშე, უკიდურესად დიადი და კეთილშობილურია, მაგრამ ამავე დროს უსაზღვროდ პასუხსაგები.

ძმადნაფიცობა ადამიანისაგან მოითხოვს მაქსიმალურ აქტივობასა და თავდადებას.

მივმართოთ პოემას:

...ვიხცა კაცმახ ძმა იძმოს, თუ დაცა იღოს,
ხამს თუ, მისთვის სიკვდილსა და ჭირსა თავი არ დაჰრიდოს. (306).

რუსთველოლოგიური კვლევით დადგენილია, რომ ძმადნაფიცობა წარმოადგენს ხალხთა მეგობრობის ზოგადსაკაცობრიო პრობლემის კერძო ცნებას, რომელიც სოციალურ და სოციალურ-ფსიქოლოგიურ კვლევასთან არის დაკავშირებული.

მე მიანტერესებს ძმადნაფიცობის კერძო, ინდივიდუალურ-ფსიქოლოგიური მხარე პერსონალისტური პოზიციებიდან.

ძმადნაფიცობა გმირობაა, ამიტომაც უმაღლესი პიროვნული წარმოდგენებით უნდა ვხელმძღვანელობდეთ.

მხნეობა და ფსიქიკური ჰარმონია ძმადნაფიცობისათვის ქმნის ძირითად ფსიქოლოგიურ ფონს.

ყოველი ძმადნაფიცი ოავისთავად ძლიერი და კეთილშობილია, მაგრამ როდესაც ისინი ერთად მოქმედებენ, მაშინ სიდიადე ძმადნაფიცებისა და მათი ფსიქოფიზიკური შესაძლებლობანი უსაზღვროა. ძმადნაფიცობის ცნების ფსიქოლოგიური არსი იმაში მდგომარეობს, რომ ძმური მეგობრობით გაერთიანებული პიროვნებანი უძლეველი არიან; აქედან, მეგობრობა როგორც ფიზიკური, ისევე მორალური გამარჯვების წყარო და საწინდარია.

პოემაში სამი რაინდის ძმადნაფიცობა გვევლინება, როგორც ადამიანთა ურთიერთობაში პიროვნული ჰარმონიის მაგალითი, იგრძნობა ფსიქიკური და ფიზიკური ჰარმონია, როდესაც ტარიელი, ფრიდონი და ავთანდილი ერთად მიემართებიან:

სამ თვეს ვლეს, — ღმერთსა მათებრივ სხვა რამცა დაეხადოს!
მოუგებნიან, მტერობა ვერაჲინ დაიქადოს!.. (1578).

პოემაში ვხედავთ, რომ სიყვარულის უმაღლესი ემოციები მეგობრობის, ძმადნაფიცობის შემაკავშირებელი რგოლია, ამასთან,

ყოველ ლითონზე უფრო მაგარი რგოლი. ამიტომაც გრძნობენ გახსაკუთრებულ წუხილს, როცა მეგობარი ტოვებს მეგობარს.

რუსთაველი გვაფრთხილებს:

მომორება და მოყვრისა გაყრა კაცისა მკლველია,
ვინცა არ იცის, არ ესმის, ესე დღე როგორ ძნელია! (942).

პიროვნული სიყვარულის მნიშვნელობის როლი მეგობრისათვის დაუფასებელია.

სიყვარული არა მარტო აკავშირებდა, ამხნევებდა, გზას აძლევდა რუსთაველის გმირებს, არამედ უძლველ ფიზიკურ და ფსიქიკურ ენერგიასაც აღუგზნებდა მათ. სწორედ მეგობრული სიყვარულის წყალობით გაუძლეს გმირებმა მრავალი ბრძოლისა და შეტაკების ეპოპეას და გადარჩნენ.

ესება რა თავის და ავთანდილის თავგადასავალს, ტარიელი ხაზს უსვამს, რომ საჭირო არ არის ამბის გრძლად თხრობა, და საქმის კეთილად დაგვირგვინებას ისინი უნდა უმადლოდნენ სიყვარულს.

რაინდი ამბობს:

ესენია მხსნელნი ჩვენნი, აწ არა გვეცალს გრძლად უბნება,
ამათგან გვაქვს ჩვენ ორთავე სიცოცხლისა მოპოვნება (1631).

მეგობრის სიყვარული, მისთვის დახმარების აღმოჩენა, აი, ძმადნაფიცობის კრედო: „კაცსა მოყვრისა გაწირვა“, ამბობს ავთანდილი, „ახ, მოუხდების, ახ, ავად“ (1565).

ხაზგასმული იყო, რომ ძმადნაფიცობა, როგორც ფსიქოლოგიური ცნება, დაკავშირებულია რაინდთა პიროვნულ მოქმედებასთან.

პოემაში მოცემულია ქალთა ტიპები, რომლებიც ხასიათდებიან ძლიერი პიროვნული თვისებებით და მაღალი წარმოდგენებით მოვალეობასა და მორალზე.

მეგობრობის გრძნობა და ძმური სიყვარული აერთიანებს ავთანდილსა და ტარიელს. მაგრამ სიყვარულისა და მეგობრობის ასეთივე გრძნობები ახასიათებთ ნესტანსა და თინათინსაც. თუმცა აღნიშნულმა მეგობრობამ თინათინსა და ნესტანს შორის მიიღო რეალური გაფორმება მხოლოდ ეპოპეის გამარჯვებით დაგვირგვინების შემდეგ, როცა ისინი შეხვდნენ და გაეცნენ ერთმანეთს. თინათინსა და ნესტანს შორის იმდენად ძლიერი და ღრმა მეგობრობა დამყარდა, რომ მათთვის ძნელი შეიქმნა განშორება.

რუსთაველი. წერს:

ერთმანერთისა გაყრილნი ქალნი ორნივე, დობილნი,
ერთმანერთისა დად-ფიცნი, სიტყვისა გამონდობილნი,
მკერდითა მკერდსა შეკრულნი, ყელისა გარდაჭდობილნი,
ტიროდეს; მათთა მკვრეტელთა გულიშვა უსხნეს წდობილნი. (1568).

მართლაც თინათინი და ნესტანი დაკავშირებული არიან სიყვარულისა და ურთიერთგაგების გულწრფელი გრძნობებით, და ისინი დები გახდნენ. ხაზგასმით მინდა აღვნიშნო, რომ ნესტანისა და თინათინის პიროვნული დამოკიდებულება არ შეიძლება განისაზღვროს მხოლოდ მათი პირადი ნაცნობობის პერიოდით და მას ქრონოლოგიურად ვერ მივაკუთვნებთ მხოლოდ ეპოპეის დასასრულს. ამგვარი დასკვნა არ შეიძლება გამართლებული ყოფილიყო ბრძოლებისა და ძიებათა ხანგრძლივი ისტორიის ფსიქოლოგიური სვლებით, როდესაც თინათინი არა მარტო ფორმალურ თანხმობას, არამედ საბრძოლო დავალებას აძლევს ავთანდილს, რათა დაეხმაროს ტარიელს ნესტანის პოვნაში. მე ეს ფსიქოლოგიურად უკვე მეგობრობის დამყარებად მიმაჩნია.

ეს მეგობრობა სიძლიერით, სიღრმითა და დაძაბულობით ისევე, როგორც თავისი მორალური შინაარსით, მიმდინარეობს პიროვე-

ნული რეგისტრების უმალეს დონეზე და თამამად შეიძლება რაინდთა დამშობილებას გავუტოლოთ.

„ძმადნაფიცობის“ პრობლემასთან ერთად, საკითხის წამოჭრის თვალსაზრისით, ვფიქრობ, შეიძლება დაისვას პრობლემა „დადნა-ფიცობისა“. შემოქმედებითი აზრის მიმართვა ამ მხრივ მოკლებული არ იქნება ფსიქოლოგიურ ინტერესს.

ამგვარი ძიება გამართლებულია თვით პოემის დედააზრით. რუტაველი დაწვრილებით ჩერდება პიროვნულ-ემოციურ მეგობრობაზე არა მარტო მამაკაცთა და დედაკაცთა შორის, არამედ ქალსა და კაცს შორისაც. უკანასკნელ შემთხვევაში, სიყვარულის ფორმა აყვანილია ადამიანის ფსიქიკის ყველაზე მაღალ რეგისტრებამდე და სავსებით ექვივალენტურია დისა და ძმის უწმიდესი გრძნობებისა.

მამაკაცსა და ქალს შორის მეგობრობის პიროვნული მოდუსის ჩამოყალიბება განსაკუთრებით მაღალი სოციალური შეფასებისა და გულწრფელი მორალური აღტაცების ღირსია.

პოემა გვარწმუნებს, რომ ასმათი ჭეშმარიტად ღვიძლი მორალური დაა არა მარტო ტარიელისა, არამედ მოვლენათა განვითარების პროცესში იგი ასეთივე ღვიძლი და ხდება ავთანდილისთვისაც.

მივმართოთ ტექსტს:

ავთანდილს ასმათ ჩამოჰყვა, ზენარით ეუბნებოდა,

მუხლთა უყრიდა, ტიროდა, თითითა ეხვეწებოდა,

ადრე მოსლუასა ჰვედრებდა, მართ ვითა ია ჭნებოდა. (670).

ასმათი შეპყრობილია რაინდთა პიროვნული ემოციებით, იგი არა მარტო ცხოვრობს ამ განცდებით, არამედ იწვის ამ მიზნებისათვის. ასმათი ინაწილებს რაინდთა მწუხარებასა და უბედურებას და ასევე აღფრთოვანდება მათი გამარჯვებითა და სიხარულით.

ასმათს ღვიძლი მებრძოლი ღის ყველა თვისება გააჩნია. უფრო

მეტიც. მისთვის მეგობრობას ღრმა აზრი აქვს, თვლის მას მაღალი მორალურ-სოციალური და ფილოსოფიურ-ფსიქოლოგიური შინაარსის შემცველ სპეციფიკურ ადამიანურ მოთხოვნილებად.

ასმათი იგონებს ხატაეთის მთებზე არსებულ წარწერას:

ვინ მოყვარესა არ ეძებს, იგი თავისა მტერია.

რუსთაველმა გენიალურად წამოაყენა და სათანადოდ განავითარა ადამიანთა ურთიერთდამოკიდებულების პრობლემები, საფუძვლად დაუდო მათ სიყვარულის, კეთილშობილებისა და მეგობრობის პრინციპები.

ჭუმბანიზმის პირველი იდეების გარიჟრაჟზე რუსთაველმა გაამდიდრა ადამიანის აზროვნება ახალი წარმოდგენებით ადამიანთა შორის ჭეშმარიტი მეგობრობისა და სიყვარულის შესახებ.

ჩვენ ვრწმუნდებით, რომ სიყვარულსა და მეგობრობას, რომლებიც დაფუძნებულია უმაღლეს პიროვნულ მისწრაფებებზე, შეუძლიათ შექმნან ისეთი ჰარმონიული სოციალურ-ფსიქოლოგიური ფონი, როდესაც

ავის მქმნელნი დააშინნეს, კრავნი კრავთა ვერ უწოდდეს,
შოგან მათთა საბრძანისთა თხა და მგელი ურთად სძოდდეს. (1664).

ფსიქოფიზიკურ კორელაციათა ზოგიერთი საკითხის შესახებ

გენიალური მოაზროვნის შემოქმედებას ახასიათებს მარადიული ინტერესი მის მიერ წამოყენებული პრობლემისადმი.

მაგრამ არის მეორე, არანაკლებ მნიშვნელოვანი თავისებურებაც. მხედველობაში მაქვს გენიოსის შემოქმედებითი შინაგანჭკრეტა, როდესაც თავისი დროის ცოდნის ყოველმხრივი აღქმით და საგანთა და მოვლენათა არსში შემოქმედებითი ინტუიციური ჩაწვდომით იგი აყენებს ისეთ პრობლემურ საკითხებს, რომლებიც დასაბამს აძლევს ძიების ახალ, მანამდე უცნობ უბნებს და რომლებიც კვლევითს განხორციელებას პოულობს მრავალი წლის (ზოგჯერ საუკუნეთა) შემდეგ.

შოთა რუსთაველის გენია არა მარტო წამოჭრის და გარკვეულად წყვეტს მარად ცოცხალ პრობლემებს, არამედ სახავეს ახალ საკვლევ პრობლემებსაც. ამ მხრივ უფლებას მივცემ ჩემს თავს შევჩერდე ზოგიერთ საკითხზე, რომელთაც კავშირი აქვთ სამედიცინო ფსიქოლოგიასა და ფსიქო-პათოლოგიასთან.

პოემაში წამოყენებულია დებულება:

მას მკურნალმან რაგვარ ჰკურნოს, თუ არ უთხრას, რაცა სჭირდეს?! (1083).

პოეტი ამით ხაზს უსვამს, რომ საჭიროა ექიმს მოუყვეთ ავადმყოფობის შესახებ, ანუ მართებული მკურნალობისათვის აუცილებელია, თანამედროვე ენით რომ ვთქვათ, ზუსტი ანამნეზი. ამავე დროს საკითხის უფრო ღრმად განხილვისას ნათელი ხდება, რომ რუსთაველს მხედველობაში არა აქვს ჩვეულებრივი ანამნეზური ცნობები. ექიმს უნდა მოვახსენოთ, „რაცა სჭირდეს“, ანუ აუცილებელია ავადმყოფმა გაუხსნას ექიმს თავისი სუბიექტური სამყარო.

პოემის კონტექსტიდან ადვილად ვგებულობთ, რომ ავტორს მხედველობაში აქვს ფსიქოლოგიური (ფსიქიკური) და არა ფიზიკური გაჭირვება. ამიტომ ექიმისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება ავადმყოფის სუბიექტურ განცდათა ანალიზს, სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ფსიქოლოგიურ ანალიზს.

მთელი თანამედროვე თეორიული და პრაქტიკული ფსიქოპათოლოგია დაფუძნებულია სულიერ აშლილობათა სუბიექტური და ობიექტური გამოვლინების ფსიქოლოგიურ ანალიზზე. როგორც ვხედავთ, ფსიქოლოგიური ანალიზის საწყისები შორეულ წარსულშია.

დაკვირვება და ანალიზი შეადგენს იმ მეთოდურ გზებს, რომლებითაც სარგებლობს სულის გენიალური მცოდნე ადამიანის სუბიექტური (ფსიქიკური) სამყაროს შინაარსისა და კანონზომიერებათა არსში ჩაწვდომისათვის. პრობლემებისადმი სწორი მიდგომა და ფსიქოლოგიის სფეროში ღრმა ცოდნა საშუალებას აძლევს რუსთაველს არ განაცალკეოს სულიერი და ფიზიკური (ფიზიოლოგიური) და დასვას ფსიქოფიზიკური კორელაციების, ურთიერთკავშირებისა და დინამიკური ურთიერთმოქმედების პრობლემური მნიშვნელობის საკითხი.

მორალური ალტყინებისა და განდიდების ყოველ საფეხურს თავისი ფიზიოლოგიური წინამძღვრები აქვს. არც ერთ ადამიანს არ ძალუძს მოწყდეს „მიწიერ“ მოთხოვნილებებს.

პოემაში სათანადო ადგილი ეთმობა ადამიანის სომატიკას, ადამიანისა, რომელიც, თანახმად რუსთაველისა, ადამის, თავისი წინაპრის, შვილია და აღვსილია ადამიანური მიზიდულობებით და კვების ინსტინქტით.

ავთანდილის შესახებ ვგებულობთ:

ვგრეცა ჳამა მოუნდის ადამის ტომთა წესითა. (195)

დებულება სომატიკურისა და ფსიქიკურის მთლიანობის შესახებ თავის ძალას ინარჩუნებს ადამიანის სიცოცხლის მთელ ონტოგენეზურ პროცესში. თუმცა, თანახმად ავტორისა, ჰარმონია და

პროპორცია ფიზიკურსა და ფსიქიკურს შორის ირღვევა სიბერისას, რომელიც

ჭირთა უფრო ძნელია. (36).

რუსთაველი აღნიშნავს, რომ სიბერის დროს მთავრდება წრე:

სიბერე მახლავს, დავლიენ სიყმაწვილისა დღენია. (62)

ფიზიკური თანდათან კნინდება; ფსიქიკური შესაძლებლობანი ჭკნება უფრო მოგვიანებით და ადამიანი ჯერ კიდევ არ კარგავს მომავლისათვის პასუხისმგებლობის გრძნობას; ჩნდება ზრუნვა თავისი მუშაობის პერსპექტივაზე; ზრუნვა ოჯახისა და მისი წევრების მომავალზე და ა. შ.

ყოველივე აღნიშნული, უეჭველად, მნიშვნელოვანია თანამედროვე სამეცნიერო-კვლევითი უბნისათვის, რომელსაც გერონტოლოგია და გერიატრია ეწოდება და ეხება დღევანდელი დღის მაკრო-მიკროსოციოლოგიის ზოგად და კერძო საკითხს.

პოემაში აღძრული საკითხი მოქნილი და მკერივი სხეულის, ანუ მისი დინამიკურობისა და პლასტიკურობის შესახებ შეიცავს მოვლენის როგორც ფიზიკურ, ისე ფსიქიკურ მხარეს და ეხება ფსიქო-ფიზიკურ კორელაციათა საკითხს.

სულისა და სხეულის ურთიერთკავშირის თანამედროვე შეხედულებათა შუქზე შემოქმედებით ინტერესს არ არის მოკლებული პოემის დებულება:

მე ვუთხარ: „დაო, შენგან ვეჭვ ამა გულისა წამალსა“. (398).

ჩვენს დროში წერენ ფსიქოლოგიური და მედიკამენტური ფსიქოთერაპიის შესახებ. მხედველობაშია ფსიქოთერაპიული ზემოქმედება როგორც სიტყვის, ისე სამკურნალო პრეპარატის საშუალებით. უფრო მეტიც, უკანასკნელი 10 — 15 წლის განმავლობაში შეიქმნა

დამოუკიდებელი მედიკურ-ბიოლოგიური უბანი, რომელსაც ფსიქო-ფარმაკოლოგია ეწოდება. იგი აწარმოებს თეორიულ და პრაქტიკულ ძიებას, რათა მოიძებნოს ისეთი სამკურნალო საშუალებანი, რომლებიც უშუალოდ იმოქმედებს ცალკეულ ფსიქიკურ ფუნქციებზე. ამ მიმართულებით, უკვე პრაქტიკულად არის განხორციელებული ფსიქოზების დროს დეპრესიულ მდგომარეობათა მკურნალობა სამკურნალო პრეპარატებით. ამ კვლევას უშუალო კავშირი აქვს ფსიქოფიზიკურ კორელაციათა პრობლემასთან.

ამრიგად, ფორმულა „სულის წამალი“ აღსავსეა ღრმააზრიანი შინაარსით და, უეჭველად, გენიალური განჭვრეტაა იმისა, რაზეც მუშაობს თანამედროვე კვლევითი აზრი.

გასაგებია, რუსთაველის ეპოქაში არ იყო და არც შეიძლება ყოფილიყო სათანადო მედიკურ-ბიოლოგიური მონაცემები და ავტორს ძირითადად უხდებოდა ესარგებლა გულუბრყვილო წარმოდგენებით სხეულისა და სულის ურთიერთკავშირის შესახებ; მაგრამ ადამიანის ფსიქიკის ღრმა ცოდნა რუსთაველს გენიალური წინაგანჭვრეტის შესაძლებლობას აძლევს კულტურის სხვა დარგებშიც.

სპეციალურ შემოქმედებითს ინტერესს წარმოადგენს რუსთაველის აზრები გულისა და სულიერ განცდათა ურთიერთკავშირის შესახებ. აღნიშნულ ასპექტს, როგორც ფსიქოფიზიკურ პრობლემას განსაკუთრებული შემოქმედებითი ანალიზი ესაჭიროება, ვინაიდან ქართულ მეტყველებაში სიტყვა „გული“ მრავალმნიშვნელოვანი სემანტიკის შემცველია.

უეჭველია, რომ ხალხური შეხედულებანი ამა თუ იმ ორგანოს ნორმალური და პათოლოგიური მნიშვნელობის შესახებ დაფუძნებულია მრავალსაუკუნოვან დაკვირვებათა საღ გამოცდილებაზე და მნიშვნელოვანია მედიკურ-ბიოლოგიური დარგის თანამედროვე მუშაკებისათვისაც.

საჭიროდ მიგვაჩნია ფართო სამეცნიერო საზოგადოებრიობას მოვაგონო ქართველი ხალხის ისტორიულად ჩამოყალიბებული შეხედულებანი ადამიანის ორგანიზმისათვის გულის როლისა და მნიშვნელობის შესახებ.

სისხლის მიმოქცევის ფიზიოლოგიასა და პათოლოგიაში გულის მუშაობას ცენტრალური და წამყვანი ადგილი უჭირავს.

ცნება სიკვდილისა დაკავშირებულია გულის გაჩერებასთან, გულისცემის შეწყვეტასთან.

ქართველ ხალხს სავსებით განსაკუთრებული წარმოდგენა აქვს გულზე, რაც დასტურდება იმ გარემოებით, რომ სიტყვა „გულს“ ქართულ ენაში აქვს განსაკუთრებით მდიდარი სემანტიკური წარმონაქმნები.

სიტყვა „გულის“ მეშვეობით ქართული ენა გადმოსცემს სულ სხვადასხვაგვარ ფსიქოლოგიურ ფუნქციებს.

ეს მონაცემები შექმნილია თვით ხალხის მიერ. მოკლებული არ იქნება აქტუალურ ინტერესს გულსისხლძარღვთა სისტემის დაავადებაში ფსიქიკური ფაქტორების როლის დაზუსტება.

ფსიქოსომატიკურ ურთიერთდამოკიდებულებათა კლინიკის პრობლემაში ყურადღებას იპყრობს სიტყვა „გულიდან“ წარმოქმნილი სიტყვების, გამოთქმების, წარმოდგენებისა და ცნებების სემანტიკური ანალიზი.

ქართველი ფსიქოლოგის, ა. ფრანგიშვილის მიხედვით, სიტყვა „გულისა“ და მისი წარმონაქმნების მეშვეობით ქართული ენა გამოხატავს ცალკეულ ფუნქციებსა და რთულ მოვლენებს, რომელთაც კავშირი აქვს; ემოციის, ყურადღებისა და ინტელექტის სფეროებთან.

საჭიროა ხაზგასმით აღინიშნოს, რომ ჩვენ, რა თქმა უნდა, ფსიქოლოგიურ ტერმინებსა და ცნებებს არ ვუკავშირებთ გარკვეულ

სოციალურ კატეგორიებს. ქართული ენის ლექსიკა განსაკუთრებით მდიდარია. ხშირად ვხვდებით სინონიმებს. საჭიროა მივუთითოთ ცალკეულ შემთხვევებზე, სადაც სინონიმურ განსაზღვრებს საფუძვლად უდევს სიტყვა „გული“, ასე, მაგალითად, „გულჩვილი“ („მომობელი“), „გულშემატკივარი“ — დ. ჩუბინაშვილით.

პოემაში წამოყენებული დებულებანი მიუთითებენ გარკვეულ კავშირზე გულსა და ასთენიურ (უსიამოვნო) განცდებს შორის: ლაპარაკია სულიერ ტკივილზე, გულის ბოღმაზე, გულის ჭრილობებზე. აქ გული და სულიერი წარმოდგენილია როგორც ერთი მთლიანი ფსიქოდინამიკური პროცესი. გასაგებია, რომ ასთენიური ემოცია წმინდა სულიერი პროცესია, რომლის დროს, გულის მნიშვნელობა ხაზგასმულია, როგორც მეტად მგრძნობიარე ორგანოსი, რომელიც იძლევა უსიამოვნო ფიზიკურ შეგრძნებებს.

პოემაში კვითხულობთ:

მოდ, კმუნვა გამიქარვე, გულსა წყლულსა მეწამლეო. (105).

ან

გული, მისი უნახავი, ტირს და სულთქვამს, ვაებს, უობს,
არას კაცსა არ იახლებს, ერიდების, ჰკრთების, ქსუობს. (776).

ასთენიურ განცდათა სიღრმე ავტორის მიერ გადმოცემულია გულის შეგრძნების საშუალებით.

ბოღმის, მწუხარების და, საერთოდ, უბედურების ემოციური მდგომარეობის გადმოცემისათვის ფიზიკურ-ფიზიოლოგიური საშუალების გამოყენების ხერხი მეცნიერულად არის გამართლებული.

თანამედროვე ფსიქოპათოლოგიამ და ფსიქოლოგიამ კარგად იცის, რომ დაბოღმიანებისა და მწუხარების დროს (იქნება იგი ფიზიოლოგიური და პათოლოგიური), როგორც წესი, ადგილი აქვს

არასასიამოვნო შეგრძნებათა აქტურებას გულის მხრივ (სიმძიმე გულის არეში, „ლოდი გულზე“ და ა. შ.).

რუსთაველის წარმოდგენით, ფსიქიკურმა ტკივილმა (მწუხარება, დარდი) შეიძლება მიიღოს ფსიქოლოგიური დარდის ხასიათი, რომელიც გულს მრავალ ტრილობას მიაყენებს.

გული უფროე დამიჭრა ათიათასმან დანამან (358).

რუსთაველის მითითებანი გულის შეგრძნებათა როლის შესახებ როგორც დეპრესიის ფიზიკური კორელატისა, სრულ აღიარებას პოულობს თანამედროვე ფსიქოპათოლოგიაში.

უფრო მეტიც, დეპრესიისა და გულის მხრივ, შეგრძნებათა ურთიერთკავშირის თვალთახედვით, ისახება შემდგომი მნიშვნელოვანი კვლევები ფსიქოპათოლოგიის დამოუკიდებელი შემოქმედებითი დარგის სახით, რომელსაც მე ვუწოდებ პალეოფსიქოპათოლოგიას.

პიროვნება და ფსიქოლოგიური ანტიინოვაციები

თუ ფსიქიკური აპარატისათვის დამახასიათებელია მთლიანი, ინტეგრაციული მოქმედება, რომელიც თანაბრად არის წარმოდგენილი მის ყოველ დინამიკურ საფეხურზე, ეს თავისებურება კიდევ უფრო სპეციფიკურია პიროვნულ რეგისტრებზე.

ფსიქიკის მთლიანობა აუცილებელი პირობაა უმაღლესი ფსიქიკური ფუნქციებისათვის.

ასმათის პირით რუსთაველი გადმოგვცემს თავის მრწამს ფსიქიკური აპარატის მთლიანობის შესახებ:

გული, ცნობა და გონება ერთმანეთზედა კვიდიან:
რა გული წავა, იგიცა წავლენ და მისკე მიდიან. (848).

ამ განსაკუთრებით ზუსტ და ლაკონიურ ფორმულაში პოულობს სათანადო ასახვას თანამედროვე თვალსაზრისი პიროვნების ინტეგრაციული მოქმედების შესახებ.

უნდა აღინიშნოს, რომ ფსიქოდინამიკური პროცესების ძვრადობით განპირობებულია ფსიქიკური აპარატის სწრაფი ანალიზურ-სინთეზური მუშაობა.

ფსიქიკურ გამოვლინებათა მთლიანობა და ძვრადობა, რომელიც ასე დამახასიათებელია პიროვნულ დონეზე, ქმნის ფონს ანტინომიური ფსიქოლოგიური რეაქციებისათვის.

ფსიქოლოგიური ანტინომიების გენეზური ფესვები და დინამიკური მექანიზმები ძნელად ექვემდებარება ანალიზს (გაგების, შთაგონებისა და ახსნის ფსიქოლოგიის ჩვეულებრივ პოზიციებს).

აქ საქმე გვაქვს გადანაცვლებათა ურთულეს ფსიქოლოგიურ პროცესებთან, ძირითადი, პიროვნული მრწამსის შენარჩუნებისათვის.

პოემაში წარმოდგენილია უმდიდრესი ფაქტობრივი მასალა, რომელსაც კავშირი აქვს ანტინომიათა ფსიქოლოგიურ პრობლემასთან.

ჰარმონიული პიროვნება მოწოდებულია სათანადოდ აწონ-დაწონოს ფაქტები (ანალიზი-სინთეზი), გამოამჟღავნოს საჭირო ორიენტაცია ყველაზე რთულ გარემოცვაში და პირადი სუბიექტური სამყაროს განცდებში. ამიტომ ჰარმონიული ფსიქიკური აპარატის მქონე პიროვნება შაბლონურ ფსიქიკურ რეაქციებს არ ამჟღავნებს.

მულმივი შეფასებისა და დაძაბული ორიენტაციის პირობებში ფსიქოლოგიური პროცესები ხშირად ეჯახება პიროვნების საწინააღმდეგო განცდებს (ტენდენციებს, სურვილებსა და მიზიდულო-

ბებს). ამით ადამიანის ფსიქიკურ აპარატში იქმნება კონფლიქტურ განცდათა გარკვეული კვანძი, რომელიც მოითხოვს ლოგიკურ გადაწყვეტას და ფსიქოლინამიკურ განმუხტვას. რაც უფრო რთულია სუბიექტური და ობიექტური სიტუაცია, მით უფრო მწვავედ, ღრმად და კონფლიქტურად გამოიყურება ანტინომიური რეაქციები.

ავთანდილი ერთსა და იმავე დროს არის კეთილიც და სულგრძელიც, მაგრამ, სიტუაციასთან დაკავშირებით, მას შეუძლია გამოამჟღავნოს იშვიათი სიმკაცრე და გულცივობა.

პოეტი წერს:

მკვრეტელთა მზე და მებრძოლთა მხეცი და ვითა ზარია.
ბეჭდითურთ თითი მოკვევა, ქვესკნელთ მიწასა გარია,
ზღვათაკე სარკმლით გასტყორცა, ზღვასა ქვიშათა ღარია,
მისთვის არცა სად სამარე, არცა სათხარად ბარია. (1116).

ავთანდილს, კეთილშობილ რაინდს, შეუძლია მკაცრად დასაჯოს გარყვნილი ქალი. ამას მოითხოვს მორალისა და მოვალეობის სწორედ მაღალი გრძნობები.

ის ერთგული მიჯნურია, მაგრამ დასახული მიზნისათვის (ნესტანის შესახებ ცნობების გაგება) იგი ფატმანს, თითქოს, თანაურდნობს.

ფსიქოლოგიურად საინტერესოა ფატმანის ანტინომიური რეაქციები. მას თავდავიწყებით უყვარს ავთანდილი.

მოქმედების შემდგომი განვითარების პროცესში ფატმანი იშვიათ სულგრძელობას იჩენს. იგი არამცთუ შურს არ იძიებს ავთანდილზე და არ ამტყუნებს მას, არამედ არავითარ საყვედურს არ გამოთქვამს, მზად არის დაეხმაროს და ხელი შეუწყოს რაინდს დასახული მიზნის მიღწევაში.

დედაკაცისა და მამაკაცის პიროვნული ფსიქოლოგიის ერთიანობის შესახებ

რუსთაველის დებულება, რომელიც მან წამოაყენა კუმანიზმის
გარიჟრაჟზე,

ლეკვი ლომისა სწორია, ძე იყოს, თუნდა ხვალა. (39)

ხაზს უსვამს ქალისა და კაცის თანასწორობის აუცილებლობას.
გასაგებია, რომ თეზისი სოციალური თანასწორობის შესახებ არ შე-
იძლება არგუმენტირებულ იქნას მხოლოდ წმინდა კუმანიზმის მო-
საზრებებით, მხოლოდ მორალური ხასიათის ტენდენციებით.

აქ საჭიროა ფაქტები, რომლებიც მიუთითებს თვით საკითხის
დაყენების ლოგიკურ აუცილებლობაზე.

უეჭველია, როგორც რუსთაველის ეპოქაში, ისე მის შემდეგაც,
ყოველი საღად მოაზროვნე ადამიანი ნათლად ერკვევა, რომ მამაკა-
ცი და დედაკაცი ერთმანეთისაგან განსხვავდება თავისი ფსიქოლო-
გიური თავისებურებებით. ცალკეული სქესის წარმომადგენლისათ-
ვის მათი ქარაქტეროლოგიური თავისებურებანი შეადგენენ რო-
გორც სიამაყეს, ისე მშვენებას.

თანასწორობის პრობლემა უნდა განვიხილოთ სოციალურ-ფსი-
ქოლოგიურ ასპექტში, როდესაც ორივე სქესი თავის სურვილებში,
მისწრაფებებში, ტენდენციებში, მოთხოვნილებებსა და ზოგად გან-
ცდებში ხელმძღვანელობენ პიროვნული ცნებებით ადამიანის შრო-
მის, მოვალეობის, მორალისა და სინდისის შესახებ.

სწორედ ამ თვალსაზრისით არის წამოჭრილი პოემაში პრობ-
ლემა ერთიანობისა და თანასწორუფლებიანობის შესახებ.

ეპოპეის მთელი მსვლელობა მიუთითებს, რომ მისი ყველა გმი-
რი — მამაკაცი თუ ქალი, უმაღლესი პიროვნული თვისებების მტა-

რებელია და წარმოადგენს სრულყოფილი ადამიანის (მოვალეობა, მორალი, სინიდიისი) გარკვეულ მაგალითს. ერთგულება, მიზნისათვის თავდადება და მამაცობა შეადგენს ასმათის პიროვნულ თავისებურებებს, რომლებიც ისევე მყარი და დაუმარცხებელია, როგორც ავთანდილისა და ტარიელის მისწრაფებანი და სურვილები.

ასმათი სიკვდილამდე ერთგულია ტარიელისა. ამავე დროს, იგი მზად არის წმიდად შეინახოს რაინდის საიდუმლოება.

ავთანდილის მოთხოვნაზე, გაანდოს მას უცნობი რაინდის საიდუმლოება, გმირი ქალი ამაყად უპასუხებს:

...გე ღონე მოიგონე მეტად ავი.

თუ არ მომკლავ, არ მოვკვდები, მრთელი ვარ და მოუკლავა;

რად რა გითხრა, სადამდისცა ვიყო ჭირთა უნახავი?

კვლა თუ მომკლავ, სასაუბროდ აღარ მეღვას ზედან თავი. (240).

და შემდეგ:

ჩემი სიკვდილი შენ ჩემად პატიჟად ნურად გგონია,

მით რომე დამხსნი ტირილსა, შემშრების ცრემლთა ფონია.

ჩალად მიჩნს ყოელი სოფელი, მისთვისვე შემიწონია.

ვერ გიცნობ, ვინ ხარ, ვის გითხრნე სიტყვანი მისანდონა? (242)

კვლავ მინდა ხაზგასმით აღვნიშნო: თინათინის, ნესტანის და ასმათის პიროვნული განცდები ისევე სულით ძლიერი, მაღალმორალური, სულგრძელი და კეთილმოზობილურია, როგორც ავთანდილის, ტარიელისა და ფრიდონისა.

ამაშია პოემის გმირ ქალთა და მამაკაცთა შორის ფსიქოლოგიური თანასწორობა და ერთიანობა.

პიროვნულ თავისებურებათა ღრმა ფსიქოლოგიური ანალიზის საშუალებით რუსთაველი ბრწყინვალედ ამტკიცებს ქალთა და მამაკაცთა თანასწორობას, მათი იდეების ჰუმანურ შინაარსსა და პროგრესულობას.

პიროვნული ფსიქოლოგია, როგორც ზოგადსაკაცობრიო პრობლემა

რუსთაველი, როგორც გენიალური შემოქმედელი — ფსიქოლოგი, ეხება ყველაზე რთულსა და არსებით, სოციალურ-ფსიქოლოგიურ პრობლემებს. იგი თითქოს გეოლოგიური წერაქვით გადაგვიშლის და აღმოგვიჩენს სულ სხვადასხვაგვარ სულიერ გამოვლინებათა გენეზისის, ჩამოყალიბების, ონტოლოგიური ბუნებისა და საზოგადოებრივი ღირებულების საკითხს.

რუსთაველის ფსიქოლოგიურ შემოქმედებითს ძიებაში ცენტრალური ადგილი უჭირავს პიროვნულ ფსიქოლოგიას, რომელიც პოემაში წამოყენებულია როგორც ზოგადსაკაცობრიო პრობლემა.

ადამიანის პიროვნების ძირითადი თვისებებია ცნებები მოვალეობის, მორალისა და შრომის შესახებ. თანახმად რუსთაველისა, ადამიანი ვალდებულია სათუთად და წმიდად ატარებდეს ამ სპეციფიკურად ადამიანურ თავისებურებებს, დაძაბულად ემსახურებოდეს მათ და ყოველდღიურად ხელმძღვანელობდეს თავის მოღვაწეობაში.

არის რა პიროვნული სიყვარულის აპოლოგეტი, რუსთაველი ავითარებს თეზისს, რომ სიყვარული მოვალეობისა და მორალის წყაროც არის და შედეგიც. უფრო მეტიც, პრაქტიკაში სიყვარულს, როგორც ადამიანის მორალის უმაღლეს გამოვლინებას, აქვს თავისი ასახვა: ერთსა და იმავე დროს სიყვარულით იწყება ადამიანის ყოველგვარი საქმიანობა, და მითვე მთავრდება. აღნიშნულ ფსიქოლოგიურ დეტალს მეტად დიდი მნიშვნელობა აქვს ადამიანის საზოგადოებრივ-შრომით მოღვაწეობაში. სავსებით მართებულია, ყოველ შრომითს რეაქციას თან უნდა ახლდეს გატაცება და სიყვარული; შრომის შედეგები ადამიანს ანიჭებს თავისი საქმით კმაყოფილებისა და სიყვარულის გრძნობას.

ირკვევა, რომ სიყვარული არის დასაწყისი და დასასრული ამაღლებული და კეთილი გამოვლინებებისა, რომლებიც შესაძლებელია გამომჟღავნდეს ადამიანში. თანახმად რუსთაველისა, პიროვნება მოწოდებული და ვალდებულია ხელმძღვანელობდეს ცნებებით მოვალეობისა და მორალის (სიყვარულის) შესახებ და მუდამ იყოს აქტიურ შრომითს საქმიანობაში.

შრომითი მოღვაწეობა არის ის ბრძმედი, რომელშიც ჩაისახება, ვითარდება, იწრთობა და ყალიბდება ადამიანის პიროვნება.

შრომა ადამიანისათვის არა მარტო მოვალეობა და მოთხოვნილებაა; იგი როგორც მისი სპეციფიკური თავისებურება, წარმოადგენს მისთვის სიხარულს და მშვენიებას, რომელიც განსაზღვრავს ადამიანის სიცოცხლის აზრს, დანიშნულებასა და შინაარსს.

თავს ნებას მივცემ გავაკეთო რამდენიმე ზოგადი ხასიათის შენიშვნა.

შრომა არა მარტო დასაწყისია ადამიანის სულიერი და ფიზიკური ჯანმრთელობისა, არამედ წყაროა მატერიალური კეთილდღეობისა.

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ტალანტის მქონე ადამიანი ბევრს და დაძაბულად მუშაობს თავის თავზე.

თუ ეგრეთ წოდებული ნიჭიერი ადამიანი ზარმაცია, ის ორმაგად ღირსია საზოგადოებრივი გაკიცხვისა, ვინაიდან იგი მარხავს ბუნებრივ სიმდიდრეს, რის მორალური უფლებაც არა აქვს.

ნიჭიერების ცნება არაფრით არ ეგუება წარმოდგენას სიზარმაცეზე. ნიჭით აღსავსე არ შეიძლება ზარმაცი იყოს. თავის მხრივ, შრომით შემოქმედებითი გატაცება უეჭველად გარკვეული ტალანტის არსებითი ნიშანია.

შემოქმედი პიროვნებისათვის ძირითადი ამოცანაა მიზნის ღირსეულად მიღწევა.

რუსთაველი ავითარებს აბსოლუტური სიკეთის იდეას და მის გამარჯვებას ბოროტებაზე. ავტორი პიროვნების წინაშე სვამს ამოცანას — ირწმუნოს უსაზღვრო სიკეთე და იხელმძღვანელოს ამ იდეით.

მტკიცედ უნდა გვახსოვდეს, რომ არავითარი ემოცია, თუნდ სიკეთის რწმენაც, არ შეიძლება მოქმედი პრინციპი გახდეს, თუ არ განმტკიცდება პიროვნების წარმოდგენებით მოვალეობასა და მორალზე.

როცა აფექტის მდგომარეობაში პიროვნული ორდინაცია იხსნება, მაშინ ადამიანი თავისი რეაქციით მხეცს ემსგავსება.

როგორც ვხედავთ, ყველასათვის და ყოველგვარ მდგომარეობაში აუცილებელია პიროვნების ცენზურა, მისი წარმართველი და მაკანტროლებელი რ.ლი.

განუმეორებელი მხატვრული ხერხით და ამავე დროს განსაკუთრებული დამაჯერებლობით რუსთაველი გვიჩვენებს, რომ შრომის მოვალეობის, მორალისა და დიდსულოვნების ცნება ადამიანის ყველაზე დამახასიათებელი (სპეციფიკურად დამახასიათებელი) თავისებურებაა.

ამით რუსთაველის გენიის მიერ ჯერ კიდევ XII საუკუნეში მთელი სიღრმით დასმულია პიროვნების პრობლემა.

ნაჩვენებია პიროვნული სრულყოფისადმი მისწრაფების სიდიადე; პოემაში ფართოდ არის მოყვანილი პიროვნული აბერაციები.

პიროვნების პრობლემა მუდმივი და უკვდავია, როგორც ფსიქიკური აპარატის არსისა (მისი ბუნების, შინაარსის კანონზომიერების მექანიზმების) და მისი ონტოგენეზურად უმაღლესი ფსიქოლინამიკური დონის საკაცობრიო ფსიქოლოგიური პრობლემა.

უფრო მეტიც, პიროვნება წარმოადგენს აგრეთვე მარადიულ

ზოგადსაკაცობრივ სოციალურ-ფსიქოლოგიურ პრობლემას იმდენად, რამდენადაც ისმება ადამიანის ადგილის, მნიშვნელობისა და დანიშნულების საკითხები.

აღნიშნული პრობლემები და მათთან დაკავშირებული საკითხები ცოცხალ მეცნიერულ და პრაქტიკულ ინტერესს წარმოადგენს ჩვენს დროში, როდესაც მაკრო-მიკროსოციოლოგიური საკითხების ფსიქოლოგიური ასპექტი იზიდავს მკვლევართა ფართო წრის აქტიურ შემოქმედებით ყურადღებას.

პერსონოლოგიური გამოკვლევის საფუძველზე დადგენილად ითვლება, რომ პიროვნების სპეციფიკური თავისებურებანი — შრომა, მოვალეობა და მორალი — არ წარმოადგენს ერთიმეორისაგან გათიშულ ცნებებს. პირიქით, მოქმედ პიროვნებაში მითითებული სამი კატეგორია ურთიერთდაკავშირებულ პარამონიაში შექცავდება, ერთიმეორეს განაპირობებს.

შრომის მოთხოვნილება ადამიანში ქმნის სოციალურ-ფსიქოლოგიურ მიმართულებას, რის საფუძველზეც გამომუშავდება ადამიანის მორალური კრედო.

თავის მხრივ, მორალური განწყობა, როგორც მძლავრი ფსიქო-დინამოგენეზი, აღაფრთოვანებს და დადებითად განაწყობს პიროვნებას შრომისათვის.

შრომა და მორალი მოუწოდებს ადამიანს თავის გადაწყვეტილებაში, მსჯელობაში, შეფასებაში, მოქმედებასა და ქცევაში იხელმძღვანელოს მხოლოდ მოვალეობის გრძნობით.

ამგვარად, პიროვნულ დონეზე შრომის, მოვალეობისა და მორალის კატეგორიები წარმოდგენილია ერთიანი სპეციფიკური ადამიანურ-ფსიქოლოგიური სისტემის სახით.

იქმნება ფონი სიყვარულისა და სიქველის გრძნობის განვითარებისათვის, როდესაც ადამიანი თავის წმინდა მოვალეობად თვლის იზრუნოს სხვაზე და ყოველთვის მზად იყოს, დაეხმაროს მას.

მუშაობა, ნაკარნახევი მხოლოდ ინსტიტუტური მოთხოვნილებებით, ემსახურება ვიწრო პრინციპს ინდივიდუუმის ან ინდივიდუუმების თვითდაცვისათვის და თვითშენახვისათვის.

აქვე გვსურს შევხვთ მორალისა და მეცნიერების ურთიერთდამოკიდებულების პრობლემას. გამოჩენილი მეცნიერი და საზოგადო მოღვაწე პ. მელიქიშვილი აღნიშნავდა, რომ ერთგულება, სიყვარული და პატივისცემა წარმოადგენენ იმ ძირითად ფსიქოლოგიურ თვისებებს, რომელსაც მოითხოვს მეცნიერება.

გასაგებია, რომ ზემოთქმული თავისებურებანი ადამიანის მორალური კრედოსაგან გამომდინარე პიროვნული კატეგორიებია.

გამიგონია ზოგჯერ, რომ მეცნიერი, რომელსაც დიდი ზნეობრივი სიფრთხილე მოეთხოვება, უარყოფს იმ ურთიერთობას, რომელიც ჭეშმარიტად არსებობს მეცნიერებასა და ეთიკას შორის. ამ დამაკვიდებულების უგულვებელყოფა არაა სწორი, თუნდაც, იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც მხედველობაში გვაქვს პოზიტიური ურთიერთდამოკიდებულება.

ყოველი შრომა, მათ შორის, მეცნიერულიც, აუცილებლად ითვალისწინებს მაღალ მორალურ თვისებებს და სულიერ სისპეტაკეს. სინანულის ღირსია ის მეცნიერი, ვინც ამ ჭეშმარიტებას ანგარიშს არ უწევს.

უნდა აღინიშნოს, რომ ჰუმანიზმის იდეა — შეიძლება განხორციელდეს მხოლოდ და მხოლოდ მაღალ პიროვნულ დონეზე.

ჰუმანიზმი ანუ ადამიანობა, როგორც სპეციფიკური თავისებურებანი, ძირითადად გულისხმობს ორგვარ-დამოკიდებულებას, სა-

ხელდობრ, ადამიანის სიყვარულს და პატიოსნებას მოქმედებასა და ქცევაში.

ორივე ეს სპეციფიკური თავისებურებანი, ე. ი. სიყვარული და პატიოსნება, წარმოადგენს ფსიქიკური აპარატის უმაღლესი განვითარების შედეგს და აქვს უეჭველად დიდი ფსიქო-პროფილაქტიკური მნიშვნელობა და დანიშნულება ადამიანის ცხოვრებაში.

კეთილი და სიყვარულით აღსავსე დამოკიდებულება ადამიანისადმი არა მარტო ხსნის კანიბალიზმის ნიშანს, არამედ ხელს უწყობს ისეთი ფსიქოლოგიური მოდუსის ჩამოყალიბებას, როდესაც უსიამოვნო განცდები ეძლევა დავიწყებას და ადამიანი იხსომებს მხოლოდ დადებითსა და სასიამოვნო განცდებს.

რაც შეეხება პატიოსნების კატეგორიას, აქ საჭიროა ორი მემენტის გახსენება: პირველ რიგში, პატიოსნების საშუალებით ხორციელდება მატერიალური თუ სულიერი სიმდიდრის დაგროვება; და მეორე, პატიოსან კაცს სძინავს მშვიდად და იგი მოკლებულია ლინდისის ქენჯნას.

აღნიშნულ მომენტებს აქვს ღრმა ფსიქოპროფილაქტიკური აზრობა. ამ მხრივ საინტერესოა ანტინომური თეზისი ერთი ცნობილი მწერლისა: „პატიოსნურად მძაგს, მაგრამ გულწრფელად მიყვარს“.

შრომას პიროვნულ დინამიკაში, რომელიც წარმოადგენს ადამიანის უმაღლესი სოციალურ-ფსიქოლოგიურ გამოვლინებას, აქვს უპროფიტო და შორეული დანიშნულება, და არ ისაზღვრება თავდაცვით ინსტინქტით.

პირიქით, ადამიანის შრომითი მოღვაწეობა, ფიზიკური იქნება ის თუ ინტელექტუალური, ანიჭებს მას უდიდეს კმაყოფილებას საზოგადოებრივი მოვალეობის შესრულებაში.

შრომითი პროდუქცია ემსახურება არა მარტო ინდივიდუალს, არამედ მთელი საზოგადოების ფიზიკური და სულიერ-მორალური

კეთილდღეობის საქმეს. ამასთან, შრომის ნაყოფი, როგორც სულიერი და მატერიალური სიმდიდრე, დიდხანს რჩება.

გენიის პროდუქცია კი, როგორც ადამიანური აზრის გიგანტური აღმაფრენა, მარადიულია.

მინდა აღვნიშნო კიდევ ერთი ფსიქოლოგიური დეტალი: 'შრომის, მოვალეობისა და მორალის ადამიანი აღსავსეა კეთილშობილებისა და დიდსულოვნების გრძნობებით: იცის თავისი ადგილი და დანიშნულება; ოპტიმისტურად ბედნიერია თავისი ცხოვრებით და თავის სოციალურ შრომითს მოღვაწეობაში პოულობს კმაყოფილებას, ბედნიერებას, აგრეთვე მომავლის რწმენას. შემოქმედებითი შრომა და მოვალეობის გრძნობა შეადგენს იმ სუბიექტურ-ფსიქოლოგიურ პირობებს, რომლებიც შეიძლება ადამიანმა გამოიყენოს თავისი სულიერი ცხოვრების იდეალისა და მიზნის შექმნისათვის, და არა მარტო ფიზიკური არსებობისათვის.

არის სულ საწინააღმდეგო ფსიქოლოგიური სიტუაცია, როდესაც ადამიანი უსაქმურობის, სიზარმაცისა და სიცრუის გავლენაში ექცევა. ამგვარი პიროვნება მოვალეა ისწრაფოდეს შრომისადმი, რომელიც წარმოადგენს სიბილწის, სიმდაბლისა და ადამიანის ყოველი მანკიერების ერთადერთ მძლავრად მოქმედ სამკურნალო საშუალებას. შრომა და მოვალეობა ქმნის ნამდვილ ადამიანს.

შოთა რუსთაველის გენიამ რვა საუკუნის წინათ შექმნა ქარგა, რომელშიც ჩააქსოვა ადამიანთა შესანიშნავი სახეები, მოვალეობისა და მორალის გრძნობებით. ამით მან არა მარტო დაადასტურა, რომ მოვალეობა და მორალი რჩება მუდმივ ცხოველ სოციალურ-ფსიქოლოგიურ თავისებურებებად; რუსთაველი იძლევა მოქმედებათა გეგმას, რისთვისაც უნდა ისწრაფოდეს ადამიანი და რაშიაც მდგომარეობს ადამიანის სრულყოფის საზოგადოებრივ-ფსიქოლოგიური შინაარსი.

ქუმანიშმის, კაცთმოყვარეობის, არა მარტო ცალკე ადამიანთა,

არამედ სხვადასხვა ხალხთა და მათ წარმომადგენელთა შორის ძმობისა და მეგობრობის იდეა, განვითარებული ე. წ. აღმოსავლეთის რენესანსის განთიადზე, ცხადია, მოითხოვდა შესაფერ ფსიქოლოგიურ და სოციალურ-ფსიქოლოგიურ დასაბუთებას.

როგორც ცნობილია, იდეები თავიანთ პრაქტიკულ განხორციელებას პოულობენ რეალურ და კონკრეტულ მაგალითებზე.

რუსთაველის პოემა აღვსილია მუდმივი შემოქმედებითი ინტერესით პერსონალოგიისთვისაც.

მ. ჯანაშვილი სამართლიანად აღნიშნავს, რომ შოთა რუსთაველს აუცილებლად ჰყავდა თავისი შემოქმედებითი წინამორბედი. მას ხელთ გააჩნდა აგრეთვე გარკვეული ლიტერატურული ნიმუშებიც.

ნიკო მარის მიხედვით, შ. რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანის“ ესოდენ დიდი პოპულარობა იმით აიხსნება, რომ იგი ასახავს ქართველი ერის სულიერ სამყაროს და გამოხატავს მის მისწრაფებას. ჩვენის აზრით, ქართველი ხალხის სიყვარული „ვეფხისტყაოსანისადმი“ მხოლოდ ამით არ განისაზღვრება. ცნობილია არა ერთი მხატვრული ნაწარმოები, რომელშიაც მშვენივრად არის აღბეჭდილი ერის ეთნოფსიქოლოგია, მაგრამ იგი არასდროს არ გამხდარა ხალხის საზოგადოებრივ-ფსიქოლოგიური ცხოვრების მოდუსი.

ისმის კითხვა: რით უნდა აიხსნას, მართლაც, ის გარემოება, რომ რუსთაველის პოემამ ეროვნული რელიქვიის კანონისა და სწავლების ხასიათი მიიღო? როგორ მოხდა, რომ მთელი რვაასი წლის მანძილზე ქართველი ერი სწორედ ამ პოემით ხელმძღვანელობდა თავისი ისტორიის ბედნიერებისა თუ ავბედითობის დროს! რაა მიზეზი, რომ იგი ერს მორალურ კოდექსად გადაექცა?

არცთუ ისე ცოტაა მხატვრული ნაწარმოები, რომელიც თავისი ფსიქოლოგიური პრობლემატიკითა და მხატვრულ-ესთეტიკური სიძლიერით ფასდაუდებელ საგანძურს წარმოადგენენ კაცობრიობისათ-

ვის. მიუხედავად ამისა, ბევრ მათგანს მაინც არ გააჩნია ზოგადუსიკოლოგიური კოდენსის ხასიათი.

ზემოაღნიშნულ საკითხებთან დაკავშირებით ინტერესმოკლებული არაა ლ. ფეიხტვ-ნგერის შეხედულებანი, რომელსაც იგი ავითარებს რომანში „იუდეველთა ომი“. იგი შენიშნავს, რომ მსოფლიო ისტორიის მანძილზე სახელმწიფოები იქმნებოდნენ და იღუპებოდნენ; შენდებოდა ციხე-სიმაგრეები და ტაძრები, მაგრამ ისინიც ასევე ინგრეოდნენ და ა. შ. არაფერი არ იყო მუდმივი, გარდა ერთისა— „კანონი“ და „სწავლება“ იყო და არის სამარადეთამო.

გასაგებია, რომ ამ შეხედულებას ვერ დავეთანხმებით. მიწაზე აშენებულ და ცისქვეშ არსებულ კედლებს, ციხე-სიმაგრეებსა და ტაძრებს უდიდესი მნიშვნელობა აქვთ ყოველი ერის სულიერი სიძლიერის დახასიათებისათვის. ისინი ხომ მატერიალურ ძეგლებს წარმოადგენენ და თავისებური ისტორიული დოკუმენტაციაა. ამასთან ერთად, ისიც უეჭველია, რომ „სწავლებას“ ანუ მოძღვრებას დიდი მნიშვნელობა აქვს ხალხთა ფსიქოლოგიისათვის.

რუსთაველის პოემა „ვეფხისტყაოსანი“ სწორედ ისეთი თავისებური მოძღვრება იყო ქართველი ერისათვის, რომლითაც იგი ხელმძღვანელობდა საუკუნეების მანძილზე. უნდა აღვნიშნოთ, რომ „ვეფხისტყაოსნის“ უდიდესი გავლენა მართო იმით კი არ იყო შეპირობებული, რომ მასში ზოგადსაკაცობრიო იდეებია ასახული და მხატვრული თვალსაზრისით ხელთუქმნელი შედეგია. ამ პოემის უნივერსალური ხასიათი განისაზღვრება იმით, რომ აქ ისე, როგორც არსად, გენიალურადაა მოცემული პიროვნების შინაარსი, დანიშნულება და მისი მნიშვნელობა. მითითებულია, რომ ყოველი პატრიოტი თავისი ერისა უნდა ხელმძღვანელობდეს პიროვნების ისეთი სპეციფიკური თავისებურებებით, როგორცაა შრომა, მორალი და მოვალეობა.

Handwritten musical notation on a staff, featuring various note values and stems.

Handwritten musical notation on a staff, featuring various note values and stems.

Handwritten musical notation on a staff, featuring various note values and stems.

Handwritten musical notation on a staff, featuring various note values and stems.

Handwritten musical notation on a staff, featuring various note values and stems.

ფსიქიკური აპარატის მთლიანი და ინტეგრირებული მუშაობა წარმოადგენს ქარმონიული პიროვნების წანამძღვარებს. პიროვნება თავის ყოველდღიურ მოქმედებაში მოწოდებულია უსმინოს შინაგანი სინდისის ხმას და უანგაროდ ემსახუროს სიყვარულის, მეგობრობის, ძმობისა და პატრიოტიზმის მაღალ იდეებს.

აღვნიშნავთ, რომ პიროვნების ცალკეულ გამოვლინებათა შესწავლისათვის ნორმასა და პათოლოგიაში უეჭველად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება იმ ფსიქოლოგიურ მასალას, რომელსაც გვაწვდის მხატვრული ლიტერატურა. ფსიქოლოგისა და ფსიქოპათოლოგის ეს თავისებური ექსკურსი სასარგებლოა, როგორც გარკვეულ ფსიქოპათოლოგიურ პრობლემათა დაზუსტებისათვის, ასევე ლიტერატურულ გმირთა ფსიქოლოგიური ანალიზისათვისაც.

ჩვენი ცოდნის თანამედროვე დონეზე განსაკუთრებით აუცილებელია შემოქმედებითი სიმბიოზი მეცნიერებასა და ხელოვნებას შორის. მხატვრული ფსიქოლოგიის მასალები (ლიტერატურის, მუსიკისა და ფერწერის) შეიძლება ფართოდ იქნას გამოყენებული სხვადასხვა ფსიქოლოგიური პრობლემის მეცნიერული ანალიზისათვის. ზოგჯერ ისინი უფრო ღრმად, ფართოდ და მრავალფეროვნად კვინვენებენ ადამიანის სუბიექტური სამყაროს ურთულეს შინაარსს, მის უღრმეს ლაბირინთებს.

მხატვრული ფსიქოლოგიის კლასიკური და გენიალური წარ-

მომადგენელია შოთა რუსთაველი, რომელიც პოემა „ვეფხისტყაოსანში“ ეხება პიროვნების გამოვლინებათა რთულ მხარეებს.

უდავოა, რომ თავისი სიღრმითა და შინაარსის სირთულით, ფსიქიკური სამყარო შეუდარებლად უფრო რთული პრობლემაა, ვიდრე ფიზიკური რეალობა. ამ მხრივ მხატვრული ფსიქოლოგიის მონაცემები უაღრესად ობიექტურ და ღრმა ანალიზს მოითხოვს. ყველასათვის უეჭველი დებულებაა, რომ მხატვრული შემოქმედება არის არსებულის ასახვა, იმ გარეშე სიტუაციის ჭკერეტა, რომელშიც ავტორი იმყოფება. ეს ასახვა რთული და უშუალოა. დავსძენთ, რომ გენიოსთა შთაგონების მარადიულობა და ზოგადკაცობრიულობა სწორედ იმაში მდგომარეობს, რომ მათთვის ცხოვრების პირობები წარმოადგენს მხოლოდ ქარგას, რომელზედაც იქსოვება არა მარტო პირადული (სასიამოვნო ან უსიამოვნო, ბედნიერება თუ უბედობა), არაპედ მუდამ ასალი და ცხოველმყოფელი საწყისი. შევნიშნავთ, რომ ჩვენს შრომაში, რომელიც ეხება შოთა რუსთაველის პერსონოლოგიურ შეხედულებებს, დასმულია შემდეგი პრობლემა: რით უნდა აიხსნას ის გარემოება, რომ რუსთაველის პოემამ მიიღო ქართველი ხალხისათვის ნაციონალური საუნჯის რელიქვიის, პატრიოტული კოდექსის, კანონისა და მოძღვრების ხასიათი, რომლითაც სარგებლობდა იგი მთელი რვა საუკუნის მანძილზე საკუთარი ბედნიერებისა თუ უბედობის ჟამს.

პოემის უკვდავება განპირობებულია იმით, რომ მასში, როგორც გენიალურ მხატვრულ ნაწარმოებში, ადამიანის ფიზიკური და ფსიქიკური ღირებულების პრობლემებია დასმული და ნათლად არის ნაჩვენები პიროვნების მნიშვნელობა, შინაარსი და დანიშნულება. რუსთაველის გენია ყოველთვის დიდ გავლენას ახდენდა შემოქმედებით აზროვნებაზე. ქართული მხატვრული ლიტერატურის ისტორიამ

არა ერთი მაგალითი იცის ასეთი ცხოველმყოფელი ზეგავლენისა. მას თავისი დიდი წინაპრის ღირსეული მემკვიდრეები აღუზრდია.

პერსონოლოგიური თვალსაზრისით განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს ნიკოლოზ ბარათაშვილისა და ვაჟა-ფშაველას მხატვრული შემოქმედება.

ილია ჭავჭავაძემ ნ. ბარათაშვილის შემოქმედების კლასიკური შეფასება მოგვცა: მან აღნიშნა, რომ ბარათაშვილის მწეუხარება, გოდება და ვედრება ზოგადსაკაცობრიო ხასიათისაა. ბარათაშვილი თავის ფიქრთა პასუხს ეძებდა არა მარტო საკუთარ გულში, არამედ მთელი კაცობრიობის გულისთქმამში.

პატრიოტული სიამაყის გრძნობით უნდა აღინიშნოს, რომ 1893 წელს, განჯიდან ნიკოლოზ ბარათაშვილის ნეშტის გადმოსვენებამ მიიღო დიდი, ეროვნული ხასიათი. იმდროინდელი პრესა აღფრთოვანებით წერდა: ერმა მუხლი მოიყარა თავის მომავლის წინასწარმეტყველის წინაშე, ხოლო ხალხი კუბოს თაყვანსა სცემდა, როგორც წმინდანის ნეშტსო.

ქართული ეროვნული კულტურის დიდი მოამაგე ილია ჭავჭავაძე იძლევა შემდეგ ფორმულას ბარათაშვილის შესახებ: „მისნი გულისთქმანი, მისნი გრძნობანი, მისნი ჭირნი და მწეუხარებანი უფრო საყოველთაო, საკაცობრიო არიან, ვიდრე კერძონი, ვიდრე მისი საკუთარი გულისანი. მისი კვნესა კაცობრიობის კვნესაა, მისი ჩივილი კაცობრიობის რივილია, მისი ვერმიწვდენა სურვილისა კაცობრიობის უღონობაა“. და შემდეგ, მგოსანი თავისი ფიქრების პასუხს ეძებდაო „მარტო თავის გულში კი არა, მთელის კაცობრიობის გულში“.*

ნიკოლოზ ბარათაშვილი აღამიანის სულიერ განცდათა უდიდესი

* იხ. ჭავჭავაძე, თხზულებანი, ტ. III, გვ. 211.

შცოდნეა. მის მიერ დასმულ ზოგადსაკაცობრიო პრობლემებს უშუალო კავშირი აქვს პერსონოლოგიასთან.

პოეტი აღიარებს ადამიანის სულიერი სამყაროს უაღრეს სირთულეს. ამასთან მიუთითებს, რომ გარეგანი ასახვა ანუ მოვლენის ფენომენოლოგიური შესწავლა გარკვეულ წინააღმდეგობაშია მის შინაარსთან. ამ დასკვნამდე მიდის პოეტი მკაცრი გონებრივი განსჯის შემდეგ. ბარათაშვილს მრავალგზის აღუნიშნავს, რომ ხშირად, ერთი შეხედვით, მაღალ გრძობათა მიღმა უსულგულობა იფარება, ხოლო სულიერი სილამაზე ცნობიერების ფარდა ყოფილა.

პოეტის გულისტქმაში, ისე როგორც აღსარებაში, მოცემულია მორალურად დაბალი ადამიანის შეფასება. ამასთან ერთად მისი დასკვნა მოკლებულია ყოველგვარ აფექტურ-ემოციურ შეფარდებას და წარმოადგენს ლოგიკურ დასაბუთებაზე დამყარებულ დებულებას. აი, რას წერს ბარათაშვილი, ჯერ კიდევ 26 წლის ტაბუკი, მაიკო ორბელიანისადმი 1842 წლის 31 ოქტომბერს მიწერილ ბარათში: „ვინც მაღალის გრძობის მექონი მეგონა, მას სული არა ჰქონია, ვინც გონება მრწამდა ზეგარდმო ნიჭად, მას არცთუ განსჯა ჰქონია; ვისიცა ცრემლნი მეგონებოდნენ ცრემლად სიბრალულისა, გამომეტყველად მშვენიერის სულისა, თურმე ყოფილან ნიშანნი ცბიერობისა, წვეთნი საშინელის საწამლავისა! სად განისვენოს სულმა, სად მიიდრიკოს თავი?! ვიცი, გაიცინებ, ასე გეგონება, დამწვარი ვლახარაკობ. ჭეშმარიტად, მაიკო, ასე გულცივად ჯერ განსჯა არა მქონია. ასეთი თავისუფალი ფიქრი მაქვს და ასეთი მტკიცე გული, რომ სამოცი წლის მოხუციც ვერ იქნება ჩემისთანა უსყიდველი მსაჯული“.

ახალგაზრდა პოეტის სახით ჩვენ ვხედავთ ბრძენ ადამიანს, რომელმაც შეიცნო ამქვეყნიური ცხოვრება და ადამიანის სულისკვეთება. ნ. ბარათაშვილი ადამიანთა ვნებების, მისწრაფებებისა და მა-

თი სულიერი სამყაროს დიდი მცოდნეა. ამ მხრივ მის იდეებთან ძლიერ ახლო დგას შექსპირისა და დოსტოევსკის შემოქმედება.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ ნ. ბარათაშვილის პირადი ავბედილობა წარმოადგენდა მისი ცხოვრების მხოლოდ პლასტიკურ და არავენეზურ მხარეს. პირადი ცხოვრების წარუმატებლობამ მოახდინა მისი პოეტური შემართების მობილიზაცია, რითაც იგი უფრო ღრმად და ყოველმხრივ ჩასწვდა ადამიანთა ურთიერთობის სოციალურსა და ფსიქოლოგიურ სიმრუდეს.

ნ. ბარათაშვილი ეხება ისეთ საკითხებს, რომელთაც უშუალოდ ამოკიდებულება აქვს ადამიანის არსებობისა და დანიშნულების პრობლემებთან. ნადველი, სასოწარკვეთილება და იმედგაცრუება მის მიერ განხილულია მაღალ პიროვნულ დონეზე. აქ იგი გულისხმობს პატრიოტიზმს, მოქალაქეობრივ ვალდებულებას და თავისი ერისადმი უანგარო თავდადებას...

ბარათაშვილის მიერ განვითარებულ ზოგადფსიქოლოგიურ პრობლემას ეხმაურება თ. დოსტოევსკის გამოთქმები. დოსტოევსკის თანახმად, სატანაც კი, ეს ყველაზე უხამსი და მდაბალი არსება, ჰკარგავს პიროვნულ, სპეციფიკურ თვისებებს და ამოტივტივდება რაღაც მხეცური, ზოოლოგიური. დოსტოევსკი წერს: „მხეცი არასდროს არ შეიძლება იყოს ისე სასტიკი, როგორც ადამიანი, ისეთი არტიპტული, ისე მხატვრულად სასტიკი. ვეფხვი მხოლოდ გლეჯს... მას თავშიც არ მოუვიდოდა ადამიანი მიეჭედა ყურებით, რომ შესძლებოდა კიდევ ეს“.

ბარათაშვილის შემოქმედებისათვის ყველაზე დამახასიათებელია კაცთმოყვარეობის იდეა. მისი პოეზია მოწოდებაა ადამიანის სიყვარულისა და პატივისცემისადმი.

ჯერ კიდევ სტუდენტობის წლებში, ბარათაშვილისადმი მიძღუ-

ნილ ლექსში, ილია ჭავჭავაძე იძლევა მისი შემოქმედების ღრმა და ლაკონურ განსაზღვრას. ჭავჭავაძის თანახმად, ბარათაშვილის პოეზია არის „ზღვა გული, სიყვარულის სხივქვეშ გაშლილი“.

პიროვნული ფსიქოლოგიის პოზიციიდან საყურადღებოა მარტოობის ანუ „სულის ობლობის“ პრობლემა.

პიროვნება სოციალურ-ფსიქოლოგიური კატეგორიაა და ამიტომ არ შეუძლია დარჩეს საზოგადოების, კოლექტივის გარეშე. ამასთან ერთად, იგი გამუდმებულად უნდა იყოს მოქმედებაში, მისთვის ღირსეულის ძებნაში:

ეძიე, ყმაო, შენ მხვედრი შენი,
ვინძლო იპოვო შენი საშენი!

(„ხმა იღუმალი“)

პოეტის მიმართვა თავისებური პროგრამული დავალებაა; მისი მოწოდება აგებულია შეუბრალებელი სინდილის ხმის მოთხოვნაზე. ბარათაშვილი სვამს საკითხს ამავე ლექსში:

ნუთუ ხმა ესე არს ხმა ღვინისა
შეუწყალისა სინდისისა?!

როგორც ამას ხაზს უსვამს ილია ჭავჭავაძე, ნიკოლოზ ბარათაშვილი უკვდავია. მის შემოქმედებაში წინ არის წამოწეული პიროვნული ფსიქოლოგიის პრობლემები ადამიანის დანიშნულებისა და არსებობის აზრის შესახებ.

ადამიანი ვალდებულია გააყვეს ცხოვრებას, უსმინოს მშობლის ხმას, იზრუნოს ხალხზე, საზოგადოებაზე, სამშობლოზე და რაც მთავარია, საზოგადოებაში მყოფ მცვალებულს არ უნდა ჰგავდეს. მოქმედების გარეშე ადამიანი შეიძლება აღმოჩნდეს „უძღურ მომაცვდა“.

თა“ კატეგორიაში, ანუ, ბარათაშვილის სიტყვით, „გლახ მოკედავი-
ნი“. ლექსში „ფიქრნი მტკვრის პირას“ პოეტი წერს:

მაგრამ რადგანაც კაცნი გვექვიან — შვილნი სოფლისა,
უნდა კიდევ მივდიოთ მას, გვემას მშობლისა.
არც კაცი ვარა, რომ ცოცხალი მკვდარსა ენსვავსოს,
იყოს სოფელში და სოფლისთვის არა იზრუნვოს.

პატივისცემის, სიყვარულისა და ურთიერთზრუნვის იდეები წარ-
მოადგენს ღერძოვან საკითხებს ბარათაშვილის პერსონოლოგიურ
ძიებაში. მაგრამ ამ მხრივ ყველაზე არსებითსა და მთავარს წარმო-
ადგენს ნდობის პრობლემა, როგორც პოეტის ნემოქმედების ფილო-
სოფიური და სოციალ-ფსიქოლოგიური კრედი.

როგორც ცნობილია, ნდობის საკითხი უშუალოდ დაკავშირებულია
ადამიანის მორალური სისპეტაკის პრობლემასთან.

ბარათაშვილის თანახმად, როდესაც ადამიანი ეკარგება ნდობა
საზოგადოებისა, ეშინია. კრთის, არ იცის, ვის მიმართოს. ვის ვაუ-
ჭიაროს ფარული განცდები და იქმნება სიტუაცია შიშისა, როდესაც
კითხვის ნიშნის ქვეშ აღმოჩნდება ადამიანის ფიზიკური და სული-
ერი არსებობა, მაშინ ისმის საკითხი, რა გაკეთდეს. და საით წავიდეს
იგი? და თუ „აღარა აქვს მას ნდობა ამა სოფლის, ეშინიან, იკრძა-
ვის, არღა იცის, ვის აუწყოს დაფარული მან გრძნობა“, აქ ჩვენს
წინ წამოიჭრება პიროვნების ზოგადსაკაცობრიო პრობლემა, რომე-
ლიც გულისხმობს ნდობას და გარკვეულ თავისუფლებას. შიშისა და
უნდობლობის ვითარება ქმნის არსებობისათვის კატასტროფულ პი-
რობებს; ამიტომ „სულით ობლობა“ არის განსაკუთრებული ვარამი
ადამიანის არსებობისათვის.

პოეტი მოგვიწოდებს აქტიური ბრძოლისაკენ და პიროვნულ-
სპეციფიკური თავისებურებების გმირული შენარჩუნებისათვის.

ამგვარი კატასტროფული სიტუაციის დროს არსებობს სამი გამოსავალი: ან დარდისაგან ფიზიკური სიკვდილი ან ადამიანის მორალურ-ფსიქოლოგიური განადგურება, გაუხამსება, როდესაც ადამიანი ჭამს „მწარე პურს“, ანდა, ბოლოს, მომავლის მტკიცე რწმენით აღსავსე აქტიური ბრძოლა. უადგილო არ იქნება აქ გავისხენოთ დოსტოევსკის გამონათქვამი სიმბდალისა და უხამსობის შესახებ. იგი წერს: „სმერდიაკოვი უმდაბლესი ბუნების და მხდალი ადამიანია. იგი მხდალი კი არაა, ქვეყანაზე არსებული ყველა სიმხდალის ჯამია, ორ ფეხზე მოსიარულე, იგი დაბადებულია ქათმისაგან“.

უსიამოვნო, ასთენიური ემოციებით დატვირთული ინდივიდუმი, თუ არ მიდის დეპრესიამდე, არ მიდის უიმედო სასოწარკვეთილებამდე, ღრმა პესიმიზმამდე და როდესაც ერთადერთ გამოსავალს სიკვდილი წარმოადგენს, მაშინ ასეთი სიმტკიცე მხოლოდ პიროვნულ დონეზე ხორციელდება.

პიროვნების დონე სწორედ ის ბრძმედია, რომელშიაც მაღალი და ბრძნული პოზიციებიდან შეიძლება გადაპარშული იყოს ცხოვრებისეული ნაღველი, რომელშიც შეიძლება დაიწვას უხამსობა, სიმდაბლე და ცხოვრებისეული ინსტინქტები.

პიროვნული ბრძმედი გადახარშავს და საბოლოოდ დაფერფლავს ყველაფერ მდაბალს, არაადამიანურს და აღავსებს ადამიანს შემოქმედებითი შერკინების ცეცხლით, განსაზღვრავს მოქმედებისათვის საჭირო ცხოვრების გზას.

წ. ბარათაშვილი ეძებს კაცს, ღირსეულ ადამიანს და სვამს პრობლემური ხასიათის კითხვას:

ვინ არის იგი, ვისთვის გული ერთხელ აღევსოს,
და რაც მიეღოს ერთხელ ნატვრით, ისი ეკმაროს?!

მდაბალი ადამიანის გაუმაძღრობა, თუ მოვალეობის გრძნობით

აღვსილი ინდივიდის მუდმივი, დაუშრეტელი, შეუჩერებელი პრომი-
თი წინსვლა და შემოქმედებითი ძიებანი. პასუხი განისაზღვრება
პიროვნების დონით ადამიანის სპეციფიკურ თვისებათა გამოკვე-
თით.

აწმყოს სიმრუდისა და უსამართლობის ბარათაშვილისებური გა-
კიცხვა, ანტიური უარყოფა, რადიკალური შებრძოლება და ასელი
სამყაროდან განსვლა ახლისაკენ, ახალი საწყაროს ძიება, ეს არია
არა იმედგაცრუებული, სუსტი, მხდალი და შუიშარა ადამიანის გან-
სვლა, არამედ გენიოსის მიერ დასახულ აიძნეღეთა გადალაპვის
აუცილებლობა, როდესაც მას ვერ აშინებს ვერანაირი მტერი, ვერ
აშინებს ხვედრი უპატრონო ადამიანის სიკვდილისა; მას არ აშინებს
აზრი, რომ შეიძლება ვერ დაიმარხოთ თავის მანულში, წინაპარო-
საფლავეებს შორის; არ აშინებს სატრფოს მწუშარე ცრემლის და-
კარგვა, არარსებობა, ტიალი მინდვრის პირობებში ყორანის მესაფ-
ლაულობა; შავბედს აქამომდე არ ემონა და „არც აწ ეწონოს ნენი
მხედარი“. ეს ძიება საჭიროა იმისათვის, რათა ადამიანმა ამცნოს,
გაუზიაროს სხვას გულის საიდუმლო.

ნ. ბარათაშვილი იწვის ისეთი ვითარებისათვის, როცა შესაძ-
ლო იქნება ადამიანის ნდობა, თავისი საიდუმლოთს გაზიარება და
თავისუფალი, ყოველგვარ ლიმიტაციას და შეზღუდულობას მოკლე-
ბული აზროვნება. მაგრამ ასეთი შერკინება შესაძლოა, და უფრო
რეალურია არ დამარცხდეს, გამარჯვებული შემოქმედებითი ბრძო-
ლას გაჭიმული სამი, მოსალოდნელია, უფრო გაწყდეს; მაგრამ მო-
მავლისათვის მებრძოლს და მომავლის მორბედს ასეთი ბრძოლის
ტრაგიკული დასასრულის შესაძლებლობა არ აშინებს; იგი კი არ
აფერხებს მის გეგმებს, არამედ უფრო ამკვრავებს და აფოლადებს
მის მიერ დასახული ბრძოლის ურთულეს, უმძიხეს და უმწარეს გაას.

ნიკოლოზ ბარათაშვილის აზრით, ცხოვრების სვლის შეჩერება არანაირად არ შეიძლება. ბრძოლა, უჭკველად, შედეგინად დამთავრდება, ხოლო ეს დიადი ბრძოლა უნდა ხორციელდებოდეს ჰრინციანად, რომ წინა კაცი უკანა კაცის ხილია. პოეტი უაასკვხის:

ცუდად ხომ მანც არ ჩაივლის ეს განწირული სულისკვეთება,
და გზა უვალი, შენჯან თელილი, მერანო ჩემო, მანც დარჩება,
და ჩემს შემდგომად მოძმესა ჩემსა სიძნელე გზასა გაუადვილდეს
და შეუპოვრად მას ქუნე თვისი შავის ბედის წინ გამოუქროლდეს!

სოციალურ-ფსიქოლოგიური სიმრუდისა და უუფლებობის აქტიური უარყოფა არ წარმოადგენს სუსტი და მხდალი პიროვნების სინამდვილისაგან განსვლას. პირიქით, ასეთ რეაქციაში უჭკველად ჩანს სიძნელეების გადალახვის აუცილებლობა.

ბრძოლის დასახული გეგმა, რომელიც ათვალისწინებს მოსალოდნელ სიძნელეებს, არის არა მარტო მაღალმორალური ხასიათის ემოციური განწყობა, არამედ ძლიერი პიროვნების გადაწყვეტილება — გმირულად დასძლიოს ყოველგვარი სიძნელე და აიტანოს ყოველი ნაკლებობა, რათა განხორციელდეს ნდობის, სიმართლისა და თავისუფლების იდეები.

საზს ვუსვამთ, რომ ასეთი მიზანდასახული ბრძოლია და გმირული თავგანწირვის გეგმა შეიძლება განხორციელდეს მხოლოდ პიროვნების დონეზე. პიროვნული სიყვარული ბარათაშვილის შემოქმედებაში შეფასებული უნდა იქნეს, როგორც ინტელექტუალური გრძნობა. უკანასკნელი მოკლებულია სომატო-სენსორულ შეგრძნებებს და წარმოადგენს თავისებურ შერწყმას (ამალგამას, ლეგირებას) გონებრივ-მჭვრეტელობითი და გედონისტური აღქმისა. იქნება პირობა საგნებისა და მოვლენების ინტელექტუალურ-ემოციურ შეფასებისა პიროვნულ დონეზე. სიმბოლური შედარებისა და დაპირის-

პირების გზით, ინდივიდუალს აქვს შესაძლებლობა გარემოს უფრო მკვეთრი აღქმისა და ფართო ორიენტაციისა.

რათა გვაჩვენოს ადამიანის სამყაროს სოციალურ-ფსიქოლოგიური სიმახინჯე, ნ. ბარათაშვილი მიმართავს ბუნებას, რომელიც თავისი სეფაქიზითა და სისპეტაკით სინამდვილის სრულ წინააღმდეგობას წარმოადგენს. პოეტის დამოკიდებულება ბუნებასთან სიმბოლურია. სიმბოლური ენა მას საშუალებას აძლევს არა მარტო შეიგრძნოს, არამედ ჩასწვდეს, მოუსმინოს უსულო საგანთა საუბარსაც; ამ მხრივ პოეტის პიროვნულ სიმბოლიკას გარკვევით ესიტყვება ვაჟა-ფშაველას შემოქმედება. როგორც ცნობილია, ემოციურ-ინტელექტუალური ეფექტის გაძლიერებისათვის ვაჟა-ფშაველა იყენებს წყაროს, ქვის, ველის, ფოთლებისა და ფესვების ენას. ეგრეთ წოდებული პანთეისტური ანალიზი წარმოადგენს მხოლოდ შემოქმედებით ხერხს და არავითარი კავშირი არ აქვს გარკვეულ ფილოსოფიურ მსოფლმხედველობასთან.

ნ. ბარათაშვილი წერს:

მთაო ცხოველო, ხან მცინარო,
ხან ცრემლიანო,
კულდახურულთა მევობარო, მთაჲ ღრუბლიანო!
(„შემოღამება მთაწმინდაზედ“)

და შემდეგ, ლექსში „ჩინარი“:

მრწამს, რომ არს ენა რამ საიღუმლო
უასაკოთაც და უსულთ შორის,
და უცხოველეს სხვათა ენათა
არს მნიშვნელობა მათის საუბრის!

ამასთან, უსულო საგნების შეგრძნებანი მსჯელობა და დიდი-გები როდია პროტესტი ცივილიზაციისა და ურბანიზმის წინააღმ-

დეგ. როგორც აღვნიშნეთ, სიმბოლიკა აძლიერებს პოეტურ შთაბეჭდ-
დილებებსა და ადანიანთა არსებობის სრულიად სხვადასხვა მხარეთა
მხატვრულ ინტერპრეტაციებს.

ადამიანთა ტრაგიზმის არსი გახსნილია ლექსში „სულო ბო-
როტო“, სადაც იგი ამბობს:

რა ვარ აწ სოფლად დაშენილი უსაგნოდ, მარტო,
ჭკუით ურწმუნო, გულით უნდო...

პოეტი აღნიშნავს, რომ ცხოვრებაში ყველაზე არსებითია ადა-
მიანთა ურთიერთკავშირი, ურთიერთმანხლობლობა და ურთიერთგა-
გება.

ბარათაშვილის შემოქმედებაში მოცემულია სიყვარულის გრძნო-
ბის და შეყვარებულის განცდების ანალიზი. პოეტი შემოქმედე-
ბითად იმეორებს თავისი დიდი წინაპრის, გენიალური შოთა რუსთა-
ველის იდეებს ამ საკითხთან დაკავშირებით.

ბარათაშვილის მიხედვით, ეს ემოციები აკეთილშობილებენ და
ამაღლებენ შეყვარებულებს, მათ სულს ჭეშმარიტი სილამაზითა და
შთამაგონებელი სინაზით მოსაყვენ. იქმნება გარემო უკვდავებისა და
/ მარადიული სიჭაბუკისათვის; ვგებულობთ, რომ სულში მოცემულია
თვით უკვდავება, რომელსაც ვერ მოსპობენ ვერც შემთხვევითობანი
და ვერც ჟამთა მსვლელობა. ამ აზრს პოეტი განსაკუთრებით საზს
უსვამს ლექსში „რად ჰყვედრი კაცსა“:

თვით უკვდავება მშენიერსა სულში მდგომარებს,
მას ვერც შემთხვევა და ვერც ხანი ვერ დააბერებს.

ბარათაშვილი ყურადღებას აქცევს სიყვარულის გრძნობის ორ
ფორმას, რომლებიც მოცემულია ფსიქიკური აპარატის სხვადასხვა
დინამიკურ დონეზე. დაბალ დონეზე სიყვარულის გრძნობას აქვს

ზორციელ-გრძობითი ხასიათი და ახლოა ინდივიდუმი ინსტინქტურ მოთხოვნილებებთან. უმაღლეს დონეზე კი ვლინდება ნამდვილი სიყვარული, რომელიც ატარებს უფრო ინტელექტუალური ემოციის ხასიათს. აქ საინტერესოა ბარათაშვილის გაკიცხვა იმ მანდილოსანთა, რომელთაც მხოლოდ წარიტაცებთ ტენდენცია გარეგნული ფორმალური სილამაზისა. როდესაც ქალს ავიწყდება თავისი ძირითადი მოქალაქეობრივი მოვალეობა და ხელმძღვანელობს დევიზით:

ჯანი გავარდეს აწ შვილსაც, მამულს,
ოლონდ ვაამოთ ჩვენს საკუთარ გულს;
რის ქართველობა, რა ქართველობა!..

ბარათაშვილის თვალსაზრისით, ადამიანი მოვალეა აიტანოს ყოველგვარი შეზღუდვა და გასაჭირი ზოგადსაკაცობრიო ინტერესებისათვის. იცხოვროს ურთიერთნდობით, სიმართლითა და გულწრფელობით.

მაღალი პერსონოლოგიური იდეების ზოგადსაკაცობრიო პრებლემების სიღრმის მიხედვით, ბარათაშვილი შეიძლება დაეაყენოთ რუსთაველის, შექსპირის, გოეთესა და დოსტოევსკის გვერდით.

უცხადებს რა ბრძოლას სიყალბეს, სიცრუეს, უხამსობას, უნდობლობისა და შიშის სიტუაციას, პოეტი სახავეს ნამდვილი ადამიანური მოქმედების გამირულ გზას, ე. ი. სულიერი დასვენებისა და სიმშვიდის სიტუაციისაკენ მიმავალ გზას.

თუ რუსთაველი იძლევა გენიალურ დებულებას მოვალეობისა და პიროვნული სიყვარულის შესახებ, თუ შექსპირი ჰკიცხავს სიცრუესა და შურს, თუ გოეთე აღიარებს წესრიგის აუცილებლობის პრინციპს, თუ დოსტოევსკი გვიჩვენებს მდაბალი და უხამსი ადამიანის შინაარსს, ოუ ტურგენევი ამტკიცებს, რომ სიმართლე მაღლა დგას ჭეშმარიტებაზე, ნიკოლოზ ბარათაშვილი ხაზგასმით აღნიშნავს, — რომ

ადამიანთა შორის უნდობლობის სიტუაცია და სულიერი ობლობა აუტანელია და საჭიროა ნათელი მომავლისაკენ სწრაფვა.

ბარათაშვილის პერსონოლოგიური იდეები ისტორიულად დაკავშირებულია რუსთაველის იდეებთან ადამიანის მნიშვნელობისა და დანიშნულების შესახებ.

ნიკოლოზ ბარათაშვილის შემოქმედებაში ჩვენ ვხედავთ დიადი წინაპრის ღირსეულ მემკვიდრეს.

Handwritten text in a cursive script, possibly a form of shorthand or a specific dialect. The text is arranged in four lines, with a horizontal line above and below. The characters are highly stylized and interconnected.

ვაჟა-ფშაველას მხატვრულ ნაწარმოებებს აქვს განსაკუთრებით დრმა, ზოგადფსიქოლოგიური, სოციალურ-ფსიქოლოგიური და ეთნო-ფსიქოლოგიური მნიშვნელობა.

ავტორის შემოქმედებითს მიღწევებს ხელი შეუწყო არა მარტო მის მიერ მხატვრული ლიტერატურის ფილოსოფიისა და ფსიქოლოგიის ამომწურავმა ცოდნამ, არამედ საკუთარი ხალხის საყოფაცხოვრებო წყობის, ზნე-ჩვეულებების, მდიდარი კულტურის, წარსულისა და აწმყოს იშვიათმა წვდომამ, ხელი შეუწყო საქართველოს განუსაზღვრელმა სიყვარულმა.

პოეტი შესანიშნავად გრძნობდა ადამიანის ზინასამყაროს, ესმოდა მისი მისწრაფებები და იდეები.

ვაჟა-ფშაველა აღფრთოვანებით უმღერდა კეთილშობილებას, სულგრძელობას და ადამიანის სიყვარულს, მაგრამ სასტიკად გმობდა სიმდაბლესა და უხამსობას. საუკუნოებით ჩამოყალიბებული თემური წყობის, ფსიქოლოგიის გენიალური მცოდნე, იგი ხედავდა, რომ ცხოვრების დაუწერელი მორალური კანონი წარმოადგენს თემურა წყობილების სულიერ და ფიზიკურ საფუძველს. ამავე დროს, პოეტი სულგრძელობასა და კაცთმოყვარეობას, როგორც პიროვნულ თავისებურებებს, თემური ფსიქოლოგიის მოთხოვნილებებზე მაღლა აყენებს.

პოეტი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ პერსპექტიული მომავლის სა-
წინდარი უნდა იყოს მორალური სისპექტაკის: იდეა და ამიტომაც მი-
უღებელია ყოველგვარი რელიგიური ან ვიწრონაციონალური მოქმე-
დება.

ვაჟა-ფშაველა არა მარტო დიდი პოეტია, პროზაიკოსი და დრამა-
ტურგი, არამედ უნიჭიერესი პუბლიცისტი და ეთნოსოციოლოგი,
ფოლკლორისტი და ენათმეცოდნე, ეთნოგრაფი და ეთნოფსიქოლოგი.

სიმართლის პრობლემას პოეტი ჭეშმარიტების პრობლემაზე მალ-
ლა აყენებს და კატეგორიულად წინააღმდეგია ადამიანის მორალუ-
რი კოდექსის გაბინძურებასა.

პატრიოტული სიამაყით ვაჟა-ფშაველა აღწერს მთიელთა პიროვ-
ნულ თვისებებს, მათს სულგრძელობას და კეთილშობილებას მშვი-
დობიან ცხოვრებასა და ბრძოლაში, ჰუმანურ ტრადიციებს გვირული
თავეგანწირვისა სამშობლოსათვის, სიმართლისათვის და კაცთმოყვა-
რეობის იდეისათვის.

პოეტი ხაზგასმით აღნიშნავს:

არც ის მგონია ბიჭობა,
ვისაც ერევი, ახრჩობდე.
ბიჭს მაშინ დაგიძახებდი,
რომ სხვის დამრჩეულს სწავლობდე.*

ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებას პერსონოლოგიისათვისაც განსა-
კუთრებული ინტერესები აქვს. როგორც ცნობილია, მხოლოდ პი-
როვნების დონეზე შესაძლოა განხორციელდეს იდეები სულგრძელო-
ბისა და კეთილშობილების, მომავლის რწმენა, ოპტიმისტური და-

* მასალები ციტირებულია ვაჟა-ფშაველას ავტობიოგრაფიიდან. თბილისი, 1967 წ.
ტ. I. „ის კი არ არის ბიჭობა“, გვ. 271.

ყენება და გულისტქმის ე. ი. გრძნობების კონტროლი. პოეტის მიმართვა გულისადმი არის პიროვნების მოწოდება, რათა იგი იყოს მედგარი და გაუკეთოს მობილიზაცია თავის ძალთა შესაძლებლობებს:

გულო, გაკლდევი, გამაგრდი,
ნისლი ნუ გადაგუარა:
თუ აქამომდე გავძლით,
დღეს მტერი გავტეხს ვეღარა.*

სიცოცხლე ადამიანისათვის ნიშნავს, რომ მოძმე უყვარდეს და უერთგულოს გაჭირვებაში.

ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებაში წარმოდგენილია სილამაჯის ფსიქოლოგიის ნატიფი და, ამავე დროს, ღრმა და ლაპიდური განმარტება. ხაზგასმულია, რომ კეთილგანწყობილება პიროვნების ყველაზე დიდი სილამაჯეა, ხოლო შური მახინჯთა ხვედრია.

პოეტი ადამიანს თითქოს აფრთხილებს: რომ სილამაჯე ყოველთვის სძულთ გონჯებს, ხოლო სიკვდილი იმისათვის, რაც ადამიანს ყველაზე მეტად უყვარს და ეცოდება, იგივე სიცოცხლეა.

სპეციფიკურ პიროვნულ თვისებებთან პირდაპირი კავშირი აქვს ურთიერთზრუნვის, ურთიერთპატივისცემის პრინციპებს, აგრეთვე ადამიანთა შორის გულითად და სულიერ დამოკიდებულებას.

არც ერთი წამოწყება, არც ერთი ინიციატივა, არც ერთი საქმე დადებითად არ დასრულდება, თუ მათში ფსიქოლოგიურად არაა ჩასვლილი გული და სული. სინდისის ჩუმი, შინაგანი ხმა, როგორც სუბიექტური კონტროლი, უეჭველად განაპირობებს ადამიანის შრომის ხარისხს, ამ მხრივ პრინციპული მნიშვნელობა ენიჭება ვაჟა-ფშა-

* ტომი II, „გულო, არ გატყდე“, გვ. 141.

ველას დებულებას ადამიანის სულისა და გულის შესახებ. იგი გვაფრთხილებს, რომ ყველა კაცს არა აქვს სული და გული, თუმცა ყოველი ადამიანი სუნთქავს და დადის ორ ფეხზე... გვაფრთხილებს, რომ საჭიროა ბრძოლა უსულგულობასთან.

ეს სიტყვები განსაკუთრებით უნდა ახსოვდეთ ექიმებს, უპირველეს ყოვლისა, ფსიქიატრებს.

ვაჟა-ფშაველას თანახმად, სულს ჟანგი უნდა ჩამოვაშოროთ და უნდა ვეცადოთ, არ დაიფაროს იგი კიდევ უფრო მეტი ჟანგით და ობით. ადამიანი არ უნდა იყოს უგულო, უსულო, კამეჩივით სქელკანიანი.

პათოფსიქოლოგიაში ვხვდებით რთულ, დახლართულ და მრავალნაირ სულიერ პერტურბაციებს. განვითარების პროცესის ანალიზის დროს, ე. ი. სხვადასხვაგვარი პათოფსიქოლოგიური გამოვლინების განვითარების ასხნისას საჭიროა გვახსოვდეს ვაჟა-ფშაველას აზრი, რომ ყოველ ვნებას, ყოველ გრძნობას აქვს თავისი ბუნება, თავისი განვითარება, დაბადების ჟამი, ყრმობის, ჭაბუკობის, მოწიფულობის და სიკვდილის დრო — და ეს ყოველივე ადამიანს უნდა ჰქონდეს მხედველობაში.

ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებაში სოციოლოგიურ-ფსიქოლოგიური პრობლემები მჭიდროდ არის დაკავშირებული პერსონოლოგიურთან. პოეტი ჩერდება თემური ფსიქოლოგიისა და ინდივიდუალური ფსიქოლოგიის ურთიერთდაპირისპირებისა და შეჯახების პრობლემაზე.

პოემაში „სტუმარ-მასპინძელი“, აგრეთვე, სხვა ნაწარმოებებშიაც, გატარებულია ძირითადი აზრი, რომ ადამიანი, რომელიც ხელმძღვანელობს მოვალეობისა და მორალის პიროვნული კატეგორიებით, ისტორიულად დაკანონებულ თემურ ხალხურ ტრადიციებზე მაღლა უნდა იდგეს და გამოიჩინოს სულგრძელობა.

ლიტერატურაში გავრცელებულია აზრი, თითქოს არსებული სოციოლოგიური ამოცანის ასეთი გადაწყვეტა იყოს პოეტის ხარკი კერპთაყვანისმცემლობისადმი, უკეთ რომ ვთქვათ, ქრისტიანობის წინარე პერიოდის თემური ტრადიციებისადმი. ხსენებული შეხედულება ჩვენ მიგვაჩნია მეტად მცდარად. გადაჭრით უნდა ითქვას, რომ პოეტის შემოქმედებაში არანაირად არ ჩანს უკან დახვევის არავითარი კვალი: პირიქით, თემურ-ფსიქოლოგიური ტრადიციების ფონზე წინ წამოწეულია პერსონოლოგიური ხასიათის პრობლემები.

ვაჟა-ფშაველა ავითარებს და აღრმავებს კლასიკურ თეზისს: ადამიანი ჯერ უნდა იყოს მოქალაქე და შემდეგ პოეტი.

2

გენიალური მწერლის შემოქმედებაში ერთგვარ ასახვას პოელობს შოთა რუსთაველის იდეა მოვალეობასა და მორალურ სიწმინდეზე, შექსპირის წარმოდგენა სიცრუესა და შურზე, გოეთეს აზრი წესრიგისა და ცხოვრების ჰარმონიის შესახებ, ნიკოლოზ ბარათაშვილის იდეა ნდობისა, ტურგენევის დებულება სამართალზე და დოსტოევსკის შეხედულება ადამიანის უგვანობაზე.

ვაჟა, როგორც არავინ სხვა, იძლევა ანალიზს უმაღლეს პიროვნულ დონეზე ადამიანის მნიშვნელობისა და დანიშნულების ურთულესი ფსიქოლოგიური პრობლემის შესახებ.

ვაჟა-ფშაველა, ჯერ კიდევ ბავშვობის წლებში, ითვისებს შოთა რუსთაველის, დავით გურამიშვილის, ნიკოლოზ ბარათაშვილის მოწინავე იდეებს და, ამ მხრივ, თავისი გენიალური წინაპრების ღირსეული მემკვიდრე ხდება. შემთხვევითი არ არის, რომ სწორედ დიდმა მწერალმა და საზოგადო მოღვაწემ, ილია ჭავჭავაძემ, პირველმა მიაქცია ყურადღება ჯერ კიდევ უცნობი მთიელის ტალანტს.

ვაჟას პოემების გაცნობის შემდეგ ილია ჭავჭავაძემ საჯაროდ განაცხადა, ძველი თაობის პოეტებმა აღარ უნდა აიღონ კალამი ხელში.

როგორც ცნობილია, გეოგრაფიული პირობების გამო ფშავ-ხევსურეთი და თუშეთი ისტორიულად უფრო დაცული იყო საქართველოს სხვა რაიონებთან შედარებით, რის გამოც მთის ხალხმა წმინდად შეინახა თავისი დიალექტი და ქართველი ერის ტრადიციები. მთამ აგრეთვე შემოინახა შოთა რუსთაველის უკვდავი საერთო-საკაცობრიო იდეები მოვალეობასა და ვალდებულებაზე, სინდისსა და პატიოსნებაზე, კანონსა და წესრიგზე; შემოინახა იდეები სიყვარულისა და სიძულვილის, თავგანწირვისა და ღალატის, სიმართლისა და უზნეობის შესახებ.

აღწერდა რა თავისი გმირების მოქმედებას, ვაჟა-ფშაველას მესანიშნავად ესმოდა, რომ მხოლოდ ძლიერ პიროვნებას შეუძლია ღიმილით შეეგებოს სიკვდილს.

შოთა რუსთაველის გენიალურ პოემაში ცრემლის პრობლემის განხილვისას ვწერდით, რომ ცრემლი მუდამ სასოწარკვეთის, მწუხარებისა და მომავლის უიმედობის მაჩვენებელი როდია. ამ მიმართულებით, რუსთაველის პოემა სპეციალურ ანალიზს მოითხოვს. ჩვენ ვხედავთ, რომ გარკვეულ პირობებში რაინდთა თვალეებზე მომდგარი ცრემლი პიროვნების დეპრესიას არ გამოხატავს. ცრემლი, როგორც ემოცია, სიმზნევეს კმატებს რაინდებს, და საგმირო საქმეებისაკენ მოუწოდებს.

ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებაში ესეუბით პიროვნულ დონეზე ცრემლის პრობლემის შემდგომ ანალიზს. მოთხრობაში „ბათურის ხმალი“ ავტორი შემდეგნაირად აგვიწერს ერთ-ერთი გმირის, ხეტეს ტირილსა და მწუხარებას: „გმირის ტირილი გამწარებული ვეუხვის რუხრუხსა ჰგვანდა, რომლისთვისაც ვიღაც თავხედ მონადირეს ლეკ-

ვები მოუპარავ. შეილებს მაძებარი აწყდება აქეთ-იქით, ადუღებული სისხლი ყელში ებჯინება; რომ ნამდვილი მტერი ვერ უპოვნა, ხესა და ქვასდა ჰღრღნის, მიწას ჰლადრავს კლანჭითა. ეს ტირილი უფრო წყევლა-კრულვა იყო მტრის, ბრაზში და ნაღველში ამოუღებული, ცრემლით განბანილი. მაგრამ ეს ცოტაა ხეტეს გლოვის დასასურათებლად: ეს ვეფხვი უნდა იქცეს ცრემლის მფრქვეველ სალკლდედ თავისი სიმტკიცით და შეუდრეკელობით, მხოლოდ მას შერჩეს მსგავსება ვეფხვისა. ეს ორი საგანი შეაზავეთ ერთად ოცნებაში, ადინეთ ცრემლი, ალაპარაკეთ; მხოლოდ, ამ გლოვისა და ვაების დროს, სრულად, უკლებლად შერჩეს სიმტკიცე, გაუტეხლობა, დიდებულიება კლდისა, ეს იქნებოდა სრული სურათი ხეტეს გლოვისა. მისი მოზარეობისა“.*

ამ განმარტებაში მოცემულია განცდათა უფაქიზესი პერსონოლოგიური ანალიზი.

იმისათვის, რომ სევდის და მწუხარების ჟამს შეინარჩუნო მოქმედების სიმტკიცე, ნებელობის ურყეობა და სულის სიდიადე, უსიამოვნო (ასთენიური) ემოცია პიროვნულ დონეზე უნდა ვითარდებოდეს.

3

ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებაში მოცემულია მოვალეობის კატეგორიის, როგორც პიროვნული სპეციფიკის, გენიალური ფსიქოლოგიური ანალიზი. ადამიანის ცხოვრების ძირითადი მიზანია ხალხისა და სამშობლოს სამსახური. პოეტი ხაზს უსვამს, რომ მოვალეობით განპირობებული მოქმედება აწმყოთი არ შემოიფარგლება. იგი არ

* ტომი VII, „ბათურის ხმალი“, გვ. 116.

წყდება და სამარადისო გმირული ხასიათის მაგალითს იღებს. ვაჟა წერს: „ბათური ფშავში, თავის სამშობლოში საკაცით მოიტანეს ბრძოლის ველიდან თანამოძმეებმა და დიდის ამბით მიაბარეს მშობელ მიწას. მოზარეთა ზარი დედამიწასა სძრავდა, მთებს ქედს ახრევინებდა და ცრემლს აღენდა. ბევრმა ლამაზმა ქალმა და რძალმა მოიჭრა ხშირი ყორნის ბოლოსავით შავი თმა, თორმეტ ნაწნავად დაწნული, ნიშნად ღრმა მწუხარებისა. საკაცეს თან მოაყოლებდნენ ბათურის ცხენს, — რახტში ჩამჯდარს; ცხენსაც კი ჯავშანი ეცვა, ზედ არავინ იჯდა. უნაგირის ტახტებზე იყო დაკიდებული გმირის რკინის სამოსელი: პერანგი, ჩაჩქანი, საფუხრეები, სამკლავე საჩურნეები, ხანჯალი, მშვილდი რქისა და საისრეები. თავად ბათურსაც მტრის ისარმა მოულო ბოლო. გააფთრებულს ბრძოლაში, ხმლის ქნევის დროს, ისარი დაჰკრეს ილლიის ძირში, რადგან იმას არ უფარავდა ჯაჭვი...“

„... მაგრამ ხალხი ხმალზე უფრო ბევრსა ლაპარაკობდა, ბათურის ხმალზე: ქარქაშიდან ამოდის და ქარქაშიანი სწუხს, მიცვალებულის მკერდიდან აქეთ-იქით გადად-გადმოდისო“.*

მაგრამ ყველაზე განსაცვიფრებელი ის იყო, რომ თემის წევრებმა დაინახეს: „ღამით, როცა ყველას ღრმა ძილით ეძინა, ცეცხლიც ღველფზე შეხვეული, ნაცარმიყრილი, მთელ დარბაზში წყვდიადი გამეფებული, ხმალი თავისთავად ამოწვდილა ქარქაშიდან და დაუწყია ჰაერში ნავარდი, პრიალი ისე, როგორც მას ბრძოლის დროს ატრიალებდა ბათური. შემდეგ თავისთავადვე ჩაგებულა ქარქაშში. ამ ამბის მნახველი რამდენიმე წევრი იყო ოჯახისა ცალ-ცალკე,

* ტომი VII, „ბათურის ხმალი“, გვ. 114.

ხოლო მაგალითი არა ყოფილა, ხმლის ნავარდი ორს ერთად ენახა“.*

გასაგებია, ფსიქოლოგიურად ჩვენ საქმე გვაქვს თემის სურვილ-თან, წმინდად შეინახოს და უკვდავკყოს ხსოვნა ბათურის გმირობი-სა. ხალხი მოუწოდებს, მიჰბადონ მის გმირულ საქციელს.

ბათურის ხმალი მხოლოდ მაშინ დამშვიდდა, როდესაც სათემო დროშის გვერდით მოათავსეს.

პოეტის შემოქმედებაში წინ წამოწეულია მაღალპუმანური პატ-რიოტიზმის პრინციპი, რომელიც ადამიანს მოუწოდებს, პატივი სცეს და უყვარდეს, როგორც თავისი, ისე სხვა ერი. ვაჟა აღნიშნავს, ჩვენ არავის ვართმევთ სამშობლოს და ჩვენც ნურავინ შეგვედავებო.

მსგავსი პატრიოტული გრძნობა შეიძლება კვალიფიცირებულ იქნას, როგორც ინტელექტუალური ემოცია პიროვნულ დონეზე.

ნამდვილი პატრიოტი ვალდებულია იყოს სულგრძელი და არ ემონოს სიბერეს.

პოეტი წერს:

ისევ მტერი ვარ იმისა,
ეისაც დღესნამდე ვმტერობდი, —
იგივე მიყვარს, იგივე,
ეისაც ამ ზოფლად ვრჩეობდი.
სანამა ვცოცხლობ, გულში მაქვს, —
კეთილსა ვყვანდე ზიარად:
ვერ მივცემ მტერსა მამულსა
საჯიჯგანად, დასაზიანად..
ნუ გეგონებათ, დავლაჩრდი, —
ჟერ ისევა ვარ ფხიანად**.

* ტომი VII, „ბათურის ხმალი“, გვ. 117, 118.

** ტომი I, „დამხეტყვე, ცაო“, გვ. 312.

ვაქას თანახმად, პატრიოტული გრძნობა დროის ცნების გარეშეა. პოემა „ბახტრიონის“ გმირი ამბობს:

დედაო, დედაშვილობაჲ,
მეც ბევრი ვნახე ჳირია.
ოც წელს სრულ სხვიშვილადა ვარ,
სამშობლო გამიწირია *.

მაგრამ იგი ისევ იტანჯება, როგორც მისი თანამოქმენი:

...კახეთი
მისცეს ჳარსა და ნიაჲსა;
საცა ჳსურთ, ყურძენსა სჳამენ,
საცა — ჳანჳურს და ჳლიაჲსა,
აწიოკებენ ჳალ-რძალსა,
ნამუსსა ხდიან ძალადა,
ჳკრეფაჲენ, ურჯულოები,
სილამაჲესა ჲალადა.
არა ჳზოგაჲენ, დედილაჲ,
ვინც კი მაუათ თვალადა.
მთელი კახეთი ჳცეჳულა
ჩიჳილამოსდილ ჳალადა **.

გმირის მწუხარება უსაზღვროა, მაგრამ ასევე უსაზღვრო და უტყვნია მისი გადაწყვეტილება დაეხმაროს თუშ და ფშავ-ხევსურ თანამომეებს დამპყრობლებისაგან სამშობლოს განთავისუფლებაში. პოეტის წარმოსახვაში თავისი ხალხის სიყვარულის პიროვნული გრძნობა მარად ახალგაზრდაა.

მშობლიურ გრძნობას, პატრიოტიზმთან ერთად, პირდაპირი დამოკიდებულება აქვს ადამიანის მორალურ სიწმინდესთან.

* ტომი III, „ბახტრიონი“, გვ. 146.

** იქვე, გვ. 147.

ვაჟა-ფშაველა ბავშვთა სოციალურ-ფსიქოლოგიური პროფილის ფორმირებაში წამყვან როლს ანიჭებს დედას. ამით იგი შემოქმედებითად წინასწარ განსჭვრეტს ფსიქოლოგიისა და პათოფსიქოლოგიას თანამედროვე დაყენებას.

ჯავარას მაგალითზე („მოკვეთილი“) ვეცნობით დედას — პატრიოტს, რომელიც, თავის სამშობლოზე მწუხარებით მოსილი, ცდილობს ვაჟიშვილს გაუღვივოს უმაღლესი ემოციები. სამშობლოს საზღვრებს გარეთ ცხოვრებით კმაყოფილი ბაბა ამშვიდებს დედას შემდეგი სიტყვებით: „აბა, დედავ, ძალიან რო სტიროდი და იმდურებოდი, სააქოდ როცა გამოვემგზავრეთ, რა გეჭონდა სატირალი? რა გვიჭირს. კარგადა ვართ; პური აქაც არის, ვაჟო, წყალი. გაიძახი გიჟივით: ვაჰმე, ჩემო ფშავის-ხევო, ვაჰმე, ჩემო ფშავის-ხევო! — ქისტეთი რით არი ნაკლები შენს ფშავის-ხევზე? აქ უკეთესი მთებია, აქაც ცივი წყაროებია, მაშ, რაღას სწუწუნებ, შე საწყალო?“ *

დედაშვილურად უხსნის რა ვაჟს, რომ ადამიანის სუნთქვა, ცოცხალი გულისცემა არ განისაზღვრება მარტო პურითა და წყლით, ჯავარა ეუბნება ბაბას: „ვენაცვალე ჩემს ფშავის-ხევს, ის მაინც სხვაა... აქ მე, შვილო, მარტო ვგევივარ ცოცხალს, განა ცოცხალი ვარ, განა ცოცხალია ჩემი გული?! ე ქისტის კაცები განა მეკაცებთან, ან დედაკაცები მედედაკაცებთან? ქაჯებად მიჩანან თვალში, სუ, დედაშვილობას, მაგას როგორ ამბობ, ცოდვა არ არი? ვაჰმე, ჩემო საორბევ, ჩემო დეკიან-გორო! ვაჰმე, ჩემო არავო, შენი ხვივილი ვედარ გავიგონე, ეს მესამე წელი მიდის. ნეტავი ერთხელ კიდევ მაჩვენა იქაურობა თვალთ; აქ როგორ უნდა დავიმარხო, ვისთან უნ-

* ტომი VII, „მოკვეთილი“, გვ. 296.

და დავიმარხო, სადაური სად მოგვედღე! მადლობა შენთვის, უფალ-
აღმათ, ეს იყო ჩვენი წერა, ეს იყო ჩვენი ბედი, ვაჰმე! დედაშვილ-
ბას, აღარ თუ მოგაგონდება მაშ თავის ქვეყანა? თავისი სალოცავებ
აღარ თუ, გინდა იქ ყოფნა, თვის ძმებში, თვის თემში?“*

ვაჟა-ფშაველა გვიჩვენებს აგრეთვე მშობლისადმი შვილის ემო-
ციის ძალას. ხაზგასმულია, რომ ცრემლით დანამული დედობრი-
აღერსი და სიყვარული ისეთი მტკიცე დამოკიდებულებას სჭედ!
რომლის დათრგუნვა არც ცეცხლით და არც მახვილით არ შეიძლებ.

ფშაველი ჯარისკაცის წერილში დედისადმი ვკითხულობთ:

როცა მისწყდება თოფის ხმა
და ზარბაზნების გრალი,
გრძნობები დამიყურდება,
არ მესმის ბრძოლის ზრიალი,
ფიქრით შინა ვარ... საჩეჩლის
კბილების მესმის წკრიალი.
გიცქერ, მატყლსა სჩეჩ, ფარტენას
ცრემლი გისველებს ტიალი!
ეგ ხომ ჩემ საჩოხედ გინდა!
ნაკურთხი დედის ცრემლითა
არ გაიჭრება მახვილით,
არ დაიწვება ცეცხლითა.**

4

შოთა რუსთაველის მსგავსად, ვაჟა-ფშაველა დიდი შემოქმედები
თი ძალით აშუქებს ძმადნაფიცობის პიროვნული ფსიქოლოგიის

* ტომი VII, „მოკვეთილი“, გვ. 296.

** ტომი II, „ფშაველი ჯარისკაცის წერილი“, გვ. 269.

აგრეთვე ქალისა და კაცის პიროვნული ფსიქოლოგიის პრობლემებს. მაგრამ ამ საკითხების განხილვის დროს ყურადღებას იპყრობს შემდეგი: შოთას პოემაში ძმადნაფიცობის და პიროვნული ერთიანობის იდეის ფსიქოლოგიური ფორმირება ხორციელდება დროის გარკვეულ პერიოდში.

რუსთაველის შემოქმედებაში ვხვდებით ისეთ მომენტებს, როდესაც კაცთმოყვარეობის და მოვალეობის უმაღლესი იდეები პოულობენ საჭირო ლოგიკურ განხორციელებას.

ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებაში აღწერილია ისეთი რთული და ტრაგიკული სიტუაციები, რომ დრო არ რჩება ამა თუ იმ მომენტის აწონ-დაწონისა და საჭიროა სწრაფი მოქმედება. ამავე დროს გმირები პოულობენ გზას, რომელიც განსაზღვრულია პიროვნული მოთხოვნილებებით.

პოემაში „ბახტრიონი“ კვირია მიმართავს ლელას:

შენ და მე ძმა, ლელაო!..
თუნდა მიმიღე მამადა.
ჩემს ესე დატევებასა
ნუ ჩამომართმევ ავადა...
მე და შენ, დაო, ესრე ვქნათ,
მეც თავს არ ვზოგავ, იცოდე:
ჩვენ ჯარზე უწინ წავიდეთ,
შენაც ჩემთანა ხვიდოდე.
ჩვენ ორნი წავალთ ერთადა —
მივმართოთ თათრის ბინასა.*

სული უმაღ ცნობს სულს, გული გრძნობს გულს, და ლელა პასუხობს:

* ტომი III, „ბახტრიონი“, გვ. 164—165.

წაადა ვარ, შენი ჭირიშე,
როგორც სჯობ, იცი უკედა,
მე კი გონება არ მიჭრის,
გამხდარს დარდ-ბოღმის ბუდედა.
მტრის ჯავრი გულში მიდგია
შავს ალაზანის გუბედა.
ეგრ იყოს, როგორც შენ ამბობ.
უარს არ ვიტყვი მაგაზე,
ოღონც დააბას ჩვენ ჯარმა
თათრები ვირის ბაგაზე,
იმოდენს როგორ არ შავძლებ,
რო დამკლან დედის კალთაზე..*

აღწეოილი რეაქცია შორსაა ე. წ. მოკლე ჩართვის ტიპის, სწრაფი გადართვისაგან. ხსენებული დასკვნა უეჭველად შედეგია თავისი ხალხის მიმართ ძლიერი პატრიოტული გრძნობისა.

ვაჟა აღნიშნავს, მეტად დიდია მამოძრავებელი ძალა და მისი შესაძლებლობანი, როდესაც იგი ხელმძღვანელობს უმაღლესი პიროვნული კატეგორიებით.

ვაჟა-ფშაველა ნაწარმოებებში გვიმტკიცებს, რომ ქალსა და კაცს ერთნაირად შეუძლიათ ემსახურონ შრომის მოვალეობასა და მორალის პრინციპებს. საჭირო შემთხვევაში ქალი მოწოდებულია შეასრულოს მამაკაცის საქმე.

პოემა „ბახტრიონის“ გმირი ქალი სანათა აღვსილია მწუხარებით, მაგრამ მას სწამს, რომ ქალის მოვალეობაა არა წუხილი, არამედ მოქმედება. მოვუსმინოთ მას:

ჩემ რა იკითხვის, დედილას,
უკლოსი, ბელით შავისა,

* ტომი III, „ბახტრიონი“, გვ. 166.

დავკარგე ყველა თვის-ტომი,
 ვინაც კი მყვანდა თავისა...
 წარღვნა დაგვეცა ხომარელთ
 წყეულის თათრის ჯარისა.
 მამრთა შაკლეს მტერს თავი,
 ხსენება გასწყდა კაცისა.
 გასუქდა ხომარის გორი
 სამარეებით სმირითა.
 ვინც დავრჩით ცოცხლად, დიაცნი,
 დახოცილებსა ვსტირითა.
 ჩვენ რო გვნახავენ მტირალთა,
 ბალებიცი ატირდებიან;
 გლოვის მიწეზსა გვეითხავენ,
 დედებს რომ გვაკვირდებიან;
 არ მიიღებენ პასუხსა,
 უფრორე აყვირდებიან...
 ვინ ემსახუროს, მაშ, ხატსა?
 მაშ, ვინ აუნთოს ხანთელი?
 მაშ, ვინ დაგვიკლას საკლავი?
 ვინ მოაკმოს საკმელი?
 უკაცურთ კაცობა გემართებს,
 მანამ სული გეჩრავ პირშია.
 ხატიც შეგვინდობს ცოლფასა,
 როს გვნახავს გასაჭირშია *.

პატრიოტული გრძნობებით გამსჭვალული ქალი ურყევია თავის
 გადაწყვეტილებებში. იგი დედის გულს და სიყვარულს შვილისადმი
 უმორჩილებს პიროვნების კონტროლს.

„მოკვეთილის“ გმირი ქალი ჯაფარა იძულებულია აღიაროს მწვა-
 რე ფაქტი, რომ მისი შვილი, ბახა, სამშობლოს მოღალატეა. მან შე-

* ტომი III, „ბახტირონი“, გვ. 144—145.

მოიყვანა მტერი მშობლიურ მხარეში და ამით ჩაიდინა შეუწყნარებელი დანაშაული.

5

ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებას არავითარი საერთო არა აქვს სიმბოლიზმთან. პოეტი თუმც ხშირად მიმართავს უსულო სამყაროს „ხმებს“ ან ცხოველთა ენას, მაგრამ იგი შორსაა ფილოსოფიური პანთეიზმისაგან.

მისი გადახრები და ექსკურსები მხოლოდ მხატვრულ ხერხს წარმოადგენს საგნებისა და მოვლენების რეალური აღქმის გასაძლიერებლად. შედარებათა, დაპირისპირებათა და მოვლენათა იდენტიფიკაციის შემთხვევაში პოეტი ოსტატურად მიმართავს სიმბოლიკურ აღწერას და ასევე სიმბოლიკურად ასახავს ფსიქიკური აპარატის მრავალ გამოვლინებას.

უმანკო ბუნება თავისი უშუალობითა და უმწიკვლობით წარმოადგენს უცილობელ ლოგიკურ დოკუმენტს შესაძლო ფსიქოლოგიური პერტურბაციების ურთულესი მექანიზმებისათვის; კვანძის გასკვნისა და გახსნისათვის, ფსიქიკურ პროცესთა მიქცევისა და უკუქცევისათვის.

სწორედ ბუნების მაგალითებზე და ბუნების წიაღში პოეტი გვიჩვენებს თანაგრძობისა და გაიციცხვის, სიყვარულისა და სიძულვილის, დიდსულოვნებისა და სუსტსულოვნების, სიხარულისა და ცრემლის, სამართლისა და უსამართლობის, ღირსებისა და მანკიერების ზოგად ფსიქოლოგიურ ბუნებას.

ამგვარი, შემოქმედებითი გზით ავტორს საფუძველი ეძლევა დარწმუნებით წამოაყენოს ორი თეზისი: 1. უმაღლესი და კეთილშობილური გამოვლინებანი შეინიშნება ბუნებაშიაყ. ამიტომაც ადამია-

წნი ვალდებულია არ ჩამორჩეს ბუნებას თავისი მორალური სიწმინ-
დითა და სასარგებლო მოღვაწეობით. 2) ადამიანი ვალდებულია ახ-
სოვდეს, რომ უმაღლესი და კეთილშობილური ქცევა წარმოადგენს მის
აუცილებელ თანამგზავრს, ბუნებრივ კატეგორიებს. ვაჟა-ფშაველას
„შემოქმედებაში პიროვნული ფუნქციები, პირველ რიგში, ჰუმანიზმი,
კაცთმოყვარეობა, სიბრალულის და თანაგრძნობის ემოციები ბრწყინ-
ვალედაა ნაჩვენები ცხოველების, ჩიტებისა და მცენარეების და ასევე,
უსიცოცხლო სამყაროს მაგალითებზე.

ალეგორია ე. წ. „ზოოფსიქოლოგიზმისა“ და „პანთეიზმის“ მეშ-
ვეობით იძლევა საშუალებას უფრო ღრმად და სრულად გადმოგვცეს
სუბიექტური სამყაროს პროცესების აზრი და შინაარსი ადამიანის
პიროვნების დონეზე.

პანთეისტური სტილი, ე. ი. ბუნებისადმი მიმართვა წარმოადგენს
ვაჟა-ფშაველას თავისებურ შემოქმედებით კრედოს. თანახმად პოე-
ტის თვალსაზრისისა, ადამიანები და ბუნება წარმოადგენს ერთ
მთლიანს. „გარეშე ბუნებისა და ადამიანთა ცხოვრებისა არ არის პო-
ეზია: ვისაც კარგად ესმის ბუნება და ცხოვრება, თუნდა ლექსებს,
დრამებს, რომანებს არ სწერდეს, მაინც პოეტია. არ შეიძლება კაც-
თა ცხოვრებაში ისეთი რამ მოვლენა დავასახელოთ, რომ მისი მსგავ-
სი თვით ბუნებაშიც არ მოიპოვებოდეს...

„როგორც კაცთა საზოგადოება გვაძლევს მარტოოდენ მავნებელს
ადამიანს, წევრს, აგრეთვე ბუნება — სხვადასხვა გესლიან ქვეწარმა-
ვალთ, რომელნიც ჩვენ გვეზიზღება...“

„რაც უნდა განვითარების უმაღლეს მწვერვალს მიაღწიოს კაცობ-
რიობის ცხოვრებამ, მაინც მასში უნდა სჩანდეს ისევ ბუნება საერ-
თოდ... ჩვენ ბუნებაში ვართ — იგი ჩვენშია. საით, როგორ შეგვიძ-

ლიან იგი თავიდან ავიშორეთ, იმას გავექცნეთ, დავემალნეთ?! ცოცხალნიც მისი ვართ, მკვადრნიც...

„რამდენადაც ნიჭიერია მწერალი, რამდენადაც მაღალი და დიდებულია მისი გრძნობა, გონება, იმდენად სავსებით ახატავს იგი ბუნებას არჩეულ ტიპის მეოხებით. შექსპირი იმიტომ არის დიდებული ყველა მგოსანთა შორის, რომ ბუნება სავსებით გამოსჭვირს იმის ნაწერებში. ამ მხრივ შეჰხედეთ საგანს, ვნახოთ, თუ არ დამთანხმობთ...“

„ყველაფერი, რასაც ბუნებრივობა ეტყობა: სიძულვილი თუ სიყვარული, შური, მტრობა, სიმამაცე და სიმხალე, ქველობა თუ სიძუნწე და სხვ. და სხვ., იქ უსათუოდ პოეზიაა. ყველაფერს თავისი გასამართლებელი საბუთი აქვს, მიზეზი, გარემოება. მწერალს ეს მუდამ უნდა ახსოვდეს, რომ ბუნებრივ კანონს არ უმტყუნოს. წესიერება ბუნებისა დაიცვას — ისე უნდა გადმოგვცეს სურათი, რომ არავსთქვათ, — ეს ყოვლად შეუძლებელია, ეს ბუნების წინააღმდეგიაო“.*

მცირე ფორმის მოთხრობაში, „შელის ნუკრის ნაამბობი“ ვაჟა-ფშაველამ განსაკუთრებული სიღრმით, თვალსაჩინოდ და დამაჯერებლად დაგვიხატა უთანასწორო, გულცივი ბრძოლა სუსტი, უმწეო არსებისა, ერთის მხრივ, და ფიზიკურად ძლიერ, ამა ქვეყნის უღმრთელ წარმომადგენლისა, მეორეს მხრივ. გამახვილებულია ყურადღება ადამიანის როლისა და მოვალეობის მიმართ.

შექსპირისა და დოსტოევსკისათვის დამახასიათებელი დრამატისმის ძალითაა ნაჩვენები, თუ ზოგიერთი ადამიანის მოქმედება რამდენად უფრო მძიმეა, უფრო მწარე და უგულო, ვიდრე სტიქიურა უბედურება.

* ტომი IX, „სად არის პოეზია?“, გვ. 394, 395, 396, 397.

თვალწათლივ ვხედავთ, რამდენად უფრო მკაცრი შეიძლება იყოს ადამიანის მოქმედება პიროვნული მორალის კონტროლის გარეშე ჰედონისტური დაკმაყოფილების პრინციპის ჭარბობისას, ვიდრე სტიქიის ან ნადირის მოქმედების შედეგი.

უსუსურობა, უმწეობა გამოხატულია ბუნების ფონზე, სოციალურ-ფსიქოლოგიური პირობების გარეშე, ამიტომაც უფრო მკვეთრად გაიკიცხება ადამიანის უღირსი მოქმედება.

შელის ნუკრის მდგომარეობა ტრაგიკულია. იგი ამბობს, როგორც აღსარებას: „გზადაკარგული დავდივარ. აი, დახედეთ ჩემს სისხლიანს ფეხსა, — ეს, წყლის დასალევად რომ ჩავედი ხევში, მაშინ ვიტყინე... გული მიწუსს... გული... საბრალო დედაჩემი! მანამ დედა მყვანდა ცოცხალი, სულ ალერსში ვყვანდი: ძუძუს მაწოვებდა, მიალერსებდა, მაფრთხილებდა. რაღა მეშველება მე, საბრალოს, ეძლა! ძუძუს აღარ ვწოვ, მხოლოდ ბალახის ნამსა ვსუტავ დილით და საღამოთი, როდესაც ნამია, და რძის ნდომას იმითი ვიკლავ. უპატრონო რომ ვარ, სულ მეშინიან, ვკანკალებ, მუდამ დღე სიკვდილს ველი, გზაარული დავეხეტები... ღმერთო, რამდენი მტერი გვყავს...“ „გენაცვალე, ტყეო! შენ ბევრს მშველი, თორემ აქამდის ჩემის ქათობის ბეწვიც არ იქნებოდა!“...

„რას გიშავებ, ადამიანო, მითხარი, რას? რა დაგიშავა საბრალო დედაჩემმა, რა შეგისვა, რა შეგიჭამა, რომ მოჰკალი და უპატრონოდ დამაგდე, დამაობლე?! ოჰ, ადამიანებო! თქვენს ხერხსა და ღონეზე ხართ დაიმედებულნი და ჩვენი ჯავრი არა გაქვსთ... არა ჰგრძნობთ, რომ ჩვენც გვიყვარს თავისუფლება, არა ჰგრძნობთ თქვენის შეუბრალებელის გულით, რომ ჩვენც გვიყვარს სიცოცხლე, ბუნება: ფოთლის შრიალი, წყლის ჩქრიალი, რომელსაც სულგანაბული ეგრე ხშირად ყურს ვუგდებ ხოლმე, ბალახის ბიბინი და ტყის

ცხოველებთან ერთად ნავარდობა... შენ კი, ოჰ, ადამიანო!. თვალგზადასისხლიანებული, გაფაციცებული დამძებ მე და ჩემს ფერს სუსტსა და უპატრონოს ათასს სხვას... იარალი გაქვს, მოგვეპარები, მუხთლად გვკრავ ტყვიას და გამოგვასალმებ წუთისოფელს... *.

ამავე ნაწარმოებში დიდი სითბოთი და ექსპრესიითაა გადმოცემული დედის გრძნობები, მისი თავგანწირულება. იგივე ექსპრესიით ჩერდება ვაჟა-ფშაველა საწინააღმდეგო ვექტორზე: ემოციები შვილებისა მშობლების მიმართ.

მოთხრობაში „პატარა მწყემსის ფიქრები“ ვეცნობით ყრმა მოჯამაგირის ბედს. მასში ნიშანწყალიც კი არ არის მშობლების მიმართ უკმაყოფილების. მას მხოლოდ ერთი სურვილი აქვს: „ეჰ, ნეტავი მშობლები ცოცხლები მყვანდნენ და რა ვუყოთ!“ **.

საკითხები ადამიანის არსებობის დინამიკური მთლიანობის შესახებ წარსულში, აწმყოსა და მომავალში უშუალოდაა დაკავშირებული გერონტოფსიქოლოგიის პრობლემებთან.

ვაჟა-ფშაველას შესანიშნავად ესმის ევოლუციური კანონის უცილობლობა, ცოცხალი არსება იზადება, განვითარებაში აღწევს თავის პოგეას, ბერდება და კვდება. ოღონდ ისმის კითხვა, როგორ მოვიქცეთ, რომ ღრმა ფიზიკური მოხუცებულობის დროს შევინარჩუნოთ ბრძნული სიბერე.

მოთხრობაში „ხმელი წიფელი“ გადმოცემულია მეზობელი ხეების ზერელე დამოკიდებულება ბებერ წიფელთან. მათ დაივიწყეს მისი აღრინდელი სიდიადე, თაკილობენ მის მომაკვდაობას და ხშირად ამბობენ: „ნეტავი შენ არ გვაუშნობდეთ!“ არ იციან უკუნურ-

* ტომი V, „შვლის ნუკრის ნამბობი“, გვ. 13—14.

** ტომი V, „პატარა მწყემსის ფიქრები“, გვ. 31.

მა ხეებმა, რომ ხალხს ჯერ არ დაუვიწყნია ხმელის წიფელის სახელი, კიდევ ახსოვს მისი სიდიადე:

განა ყველა, რაც ხმელია,
კაცისგან საწუნარია?!
ათას ცოცხალსა ბევრჯელა
ათჯერ სჯობს ერთი მკვდარია.*

ალბათ, ჭიებიც მრავლად დაბუდნენ ძველ ხეში და როგორც ჩანს, არც ალერსი და არც წყენა წიფელზე უკვე აღარ მოქმედებს. ხოლო სიმბოლური მოხუცის წინაშე ვაჟა-ფშაველა აყენებს დილეუას, გადატყდეს, მაგრამ არ გადაიღუნოს და თავის მდგომარეობაზე ფიქრის დროს არ დაივიწყოს მომავალი.

ავტორის თანახმად, მომავლის რწმენა, არის რწმენა: „ხმელი წიფელი შეუშფოთრდა სდგას, არც ავს იტყვის, არც კარგს, სდგას გამტერებული; იმან არც სიბრალული იცის, არც სიმძულვარე; არც სამტროდ აუდუღდება გული, არც სამოკეთოდ; ფიქრობს ხმელი წიფელი თავის თავზე, წარსულზე, აწმყოსა და მომავალზე: გულში თითქო ღრმად ჩასჭდევია მწუსარება. ხანდახან გადმოაქჷრდება მის ერთს ფესვის ბოლოზე ამოსულს პატარა დასახულს ყლორტს, რომელიც მზეს და წვიმას უცდის, რომ გაიზარდოს. ესღაა იმისი ნუგეში...“ **

ვაჟა-ფშაველას მიერ განვითარებული იდეა სახავს ოპტიმისტურ გზას სიბერით დაუძლურებულთათვის, ამასთან, ზრუნვა მომავალზე შეადგენს შეურყეველ პრინციპს ყოველი ასაკობრივი პერიოდისათვის მოლოდინის ეპოციას განსაკუთრებული თეორიული და პრაქტი-

* ტომი V, „ხმელი წიფელი“, გვ. 80.

** იქვე, გვ. 87.

კული მნიშვნელობა აქვს ფსიქოლოგიასა და პათოფსიქოლოგიაში. იგი ცნობილია, როგორც შერეული აფექტი, ე. ი. გრძნობა, რომელშიც ერთდროულადაა მოცემული სთენური და ასთენური ღერძი.

ამ მხრივ განსაკუთრებით საინტერესოა „მთანი მაღალნი“, რომელშიც პოეტი შემოქმედებითი ანალიზისათვის მიმართავს ფიზიკურ სამყაროს, ბუნებას. მგოსანი ალევორიულად უშვებს „მაღალ მთებთან“ მოლოდინის, სიმბოლური გრძნობის შესაძლებლობას.

ავტორი წერს:

„სდგანან და ელიან. წვიმა წვიმს იმათ თავზედ, ელვა უტუსავს ოქროს ქოჩორს, მეხი ეთამაშება იმათ თვალებს და ხშირადაც ერჭობა ისარივით გულ-მკერდში, არაფერია. ინგრევა ნახევარი მთა და ზვაავად მიდის ხევში. არაფერია ეგრევე, თუ კლდე და ლოდები მაინც ელიან...“

„სდგანან და ელიან. გული სტკივათ, ძალიან სტკივათ. მაგრამ არ იხოცებიან, არც ჭლექდებიან. ელიან, ვის? ან რას? რაღაცას. დი-ალ, რაღაცას. ეს რაღაცაა უნახავის დანახვა. ჰნახეს და გაათავეს, რასაც იმათი თვალი და გული მისწვდებოდა. სხვა ახალი მოსწყურებია იმათ თვალსა და გულსა. ეს ხომ თვალ-გულის გაუმადღრობაა? სწორედ რომ ისაა“ *.

ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებაში მოლოდინი მოცემულია, როგორც ინტელექტუალური გრძნობა, მოკლებული უსიამოვნო (ასთენიურ) ღერძს. ამასთან, იგი დაკავშირებულია მომავალთან, იროგორც უკვდავი შემოქმედებითი სწრაფვა, რათა შეიცნო შეუცნობელი, უხილავი.

სწორედ ამ წინსვლის პროცესში მდგომარეობს კაცობრიობის,

* ტომი V, „მთანი მაღალნი“, გვ. 308.

ადამიანის ყოფიერების ჭეშმარიტი შემოქმედებითი დაუკმაყოფილებ-
ბა. „მუდამ ქმედობა და სწრაფვა ახლისაკენ“ — შეადგენს გენი-
ალურ ვაჟა-ფშაველას შემოქმედების ერთ-ერთ ძირითად თეზისს.

თუ მაღალი მთების ალეგორიულ ცხოვრებაში, რომელნიც მა-
რად მდუმარე, უმოქმედო, განდგომილი, ცივი და განურჩეველია,
მოსალოდნელია მოლოდინი, როგორი უნდა იყოს პიროვნული
მოთხოვნილება ადამიანისადმი?

6

როგორც ვიცით, ფსიქიკური აპარატისათვის დამახასიათებელია
მთლიანი ინტეგრალური მოქმედება, ერთნაირად გამოხატული ყვე-
ლა მის დინამიკურ დონეზე; ეს თვისება წარმოადგენს ყველაზე სპე-
ციფიკურს პიროვნების რეგისტრებზე.

ფსიქიკის მთლიანობა აუცილებელი პირობაა უმაღლესი ფსიქი-
კური რეაქციებისათვის.

აღსანიშნავია, რომ ფსიქოდინამიკური პროცესების ძვრადობა
უზრუნველყოფს ფსიქიკური აპარატის სინთეზური მუშაობის სისწ-
რაფეს.

ფსიქიკურ გამოვლინებათა მთლიანობა და ძვრადობა, რომელიც
ესოდენ ახასიათებს პიროვნების დონეს, ქმნის დინამიკურ ფონს ან-
ტინომური ფსიქოლოგიური რეაქციებისათვის.

გენეტიკური ფესვები და ფსიქოლოგიური ანტინომიის დინამიკუ-
რი მექანიზმები ძნელად ექვემდებარება გაგების, შთაგონების და
ახსნის ანალიზს ფსიქოლოგიის ჩვეულებრივი პოზიციებიდან.

აქ საქმე გვაქვს დროებითი გადართვის ფსიქოლოგიურ პროცესებ-
თან, პიროვნების ძირითადი კრედოს შენარჩუნების მიზნით.

პარამონიული პიროვნება მოწოდებულია სათანადოდ ასწონ-დას-

წონოს ფაქტი და მოვლენა (ანალიზ-სინთეზი) და მოახდინოს საჭირო ორიენტაცია რთულ გარემო სიტუაციაში და, ასევე, სუბიექტურ განცდებში.

აქედან ცხადია, რომ ჰარმონიული ფსიქიკური აპარატის მქონე ადამიანი ავლენს არაშაბლონურ ფსიქიკურ რეაქციებს.

მუდმივ აწონ-დაწონასთან და დაძაბულ ორიენტაციასთან დაკავშირებით, ფსიქოლოგიური პროცესები ხშირად ეჯახება პიროვნების საწინააღმდეგო განწყობილებას, ტენდენციებს, სურვილებსა და სწრაფვას. ამით ადამიანის ფსიქიკურ აპარატში იქმნება კონფლიქტური განცდების გარკვეული კვანძი, რომელიც ითხოვს ლოგიკურ გადაწყვეტას და ფსიქოლინამიკურ განტვირთვას. რაც უფრო რთულია სუბიექტური ან ობიექტური სიტუაცია, მით მკვეთრად, ღრმად და უფრო კონფლიქტურად წარმოდგენილია ანტინომური რეაქციები.

უნდა აღინიშნოს, რომ ანტინომური რეაქციები ინტელექტუალურ გრძნობაზე შენდება. ამ გრძნობით უნდა იყოს გამთბარი აგრეთვე სუბიექტური განწყობის გარეშე მდგარი ობიექტური კრიტიკა, როდესაც შესაძლოა გულწრფელი სიძულვილისა და პატივისცემის ერთდროული გამოვლინება.

ანტინომურ, ფსიქოლოგიურ რეაქციათა ჭრილში განსაკუთრებით ყურადღებას იმსახურებს ვაჟა-ფშაველას პოემა: „ალუდა ქეთულაური“. ხსენებულ ნაწარმოებში აღწერილია ორი გმირის, ხევსური ალუდასა და ქისტ მუცალის, შეტაკების განსაკუთრებული განცდებით აღვსილი სცენა. აქ წარმოდგენილია ღრმა ტრაგიაში, როცა იმეზა საკითხი — სიკვდილი ან სიცოცხლე, მესამე გზა არ არსებობს.

გმირული შერკინება მთავრდება ხევსურის სრული გამარჯვებით, მაგრამ, ვაჟას თქმით, ადგილი აქვს „სასწაულს“:

ალუდას თოფი არ უნდა,
 ატირდა, როგორც ქალიო;
 არ აპყრის იარაღებსა,
 არ ეხარბება თვალიო.
 თავით დაუდვა ხანჯარი,
 ზედ გერა სპილოს ძვალიო,
 გულზედ ძეგლიგი დაადვა,
 მკლავზედ ფრანგული ხმალიო.
 მარჯვენას არ სჭრის მუცალსა,
 იტყოდა: „ცოდვა არიო;
 ვაჟაკყო, ჩემგან მოკლულო,
 ღმერთმა გაცხონოს მკვდარიო.
 მკლავზედავ გეხას მარჯვენა,
 შენზედ ალალი არიო,
 შენ ხელ შენს გულზედ დამიწდეს,
 ნუმც ხარობს ქავის კარიო,
 კარგი გყოლია გამდელი,
 ღმერთმ გიდღეგრძელოს გვარიო“.
 სიგრძივ გაქხურა ნაბადი,
 ზედ გადაადვა ფარიო.

ხევესურის არაჩვეულებრივი, პირველი შეხედვით, ასე ვთქვათ, უცნაური და გაუმართლებელი საქციელი ღრმა ფსიქოლოგიურ ანალიზს მოითხოვს.

რაში მდგომარეობს ის სასწაული, რომელსაც ადგილი ჰქონდ მუცალის სიკვდილის შემდეგ? სიძულვილი იცვლება აღტაცებით. სურვილი შეურაცხყოფისა — დატირების ძმური გრძნობით, სიზრახვე — გულწრფელი გულკეთილობით, ზიზღი — სიყვარულით, გაკიცხვა — პატივისცემით, შურისძიება — კეთილშობილური პატივებით, განურჩევლობა — თვითგანწირვამდე მისული ზრუნვით; გრძნობა მტრისადმი — ძმური სიყვარულის გრძნობით, ბოროტება — სიკეთით.

აღნიშნული ღრმა ანტინომური ხასიათის ფსიქოლოგიური რეაქცია, რომელსაც ალუდა ავლენს სწრაფი გადანაცვლების სახით, გარეშეა ხანგრძლივი ფიქრისა და ფსიქოლოგიური „ცოხნის“.

ღირსეული მეტოქის გმირული წინააღმდეგობა ალუდაზე ახდენს ისეთ ღრმა შთაბეჭდილებას, რომ იგი უძველესი ადამიანის წინააღმდეგ იჩენს იშვიათ დიდსულოვნებას და მტრის გულწრფელი მეგობარი და პატივისმცემელი ხდება.

უფრო მეტიც, ალუდა არ უშინდება თემიდან გაძევების მუქარას და მტკიცედ გადაწყვეტს, შესწიროს მსხვერპლი ყოველ მტერს, მოუწინააღმდეგოს მუცალს.

საჭიროა გვახსოვდეს, რომ აღნიშნული ანტინომური გადართევები შესაძლოა განხორციელდეს მხოლოდ მაღალ პიროვნულ დონეზე.

მე მქონდა შემთხვევა მესაუბრა ერთ-ერთ ლიტერატორთან, რომელსაც ალუდას საქციელი მიაჩნდა ფსიქოლოგიურად გაუგებრად, შეუძლებლად და ავტორის არარეალურ ფანტაზიად.

აღნიშნული აზრი უეჭველად მცდარია. პიროვნულ დონეზე შესაძლოა მიმდინარეობდეს უაღრესად რთული და მოულოდნელი გადანაცვლებანი. ხსენებული თვალსაზრისით ვაჟას შემოქმედებითი მასალა ფასდაუდებელია პერსონოლოგიური ფსიქოლოგიის საკვანძო პრობლემებისათვის.

შებრალეების გრძნობა დამარცხებული მტრისადმი ინტელაქტუალურ ემოციას წარმოადგენს.

ალუდა ქეთელაური აღტაცებულია მოწინააღმდეგის გმირობით, რომელსაც გულის ნაცვლად „რკინა“ აღმოაჩნდა და მისთვის განსაკუთრებულად ძვირფასია ხმა მოვალეობის ადამიანური სიწმინდასა. იგი მედგრად (სტოიკურად) ღებულობს თემის გადაწყვეტილებას მისი განდევნის შესახებ.

პოემა „სტუმარ-მასპინძელი“ პიროვნულ ანტინომურ მოქმედებათა ბრწყინვალე მაგალითია.

შეხლა თემის კანონსა და ინდივიდუალურ რეაქციას შორის დაკავშირებულია ღრმა ფსიქოლოგიურ პერტურბაციებთან. განცდათა ამ კალეიდოსკოპში ყურადღებას იპყრობს, ძირითადად, ორი მომენტი, სახელდობრ: 1. ძველის მიმართ შესაძლოა პროტესტი და აგიარ არის აბსოლუტურად უმწიკვლო და 2. მოვალეობის ზოგადსაკაცობრიო თვალსაზრისით, მორალურად განმტკიცებული რეაქცია სასარგებლო და პერსპექტიულია.

სამშობლოს მოღალატისა და გამყიდველის, ბახასა და მისი ნიძაშვილის, ღვთისოს დიალოგში ვაჟა ჩერდება ფსიქოლოგიურად უაღრესად საინტერესო მომენტზე, სახელდობრ: ღვთისო ერთდროულად ავლენს ორ საწინააღმდეგო ტენდენციას: დადებითსა და უარყოფითს.

მოგვყავს ამ დიალოგიდან ცალკეული გამოთქმანი.

ღვთისო მიმართავს ბახას (დადებითი ტენდენცია — პატრიოტიზმი): „შენი ვარ და პირში იმიტომ გეუბნები, უხერხული, უმსგავსო საქმეა. მაგრამ ჩვენ ერთობლივ საგვარეულომ ხვალ ფხა უნდა გამოვიჩინოთ, ეგ ნალი მთელს საგვარეულოსა ჰხვდება, მთელი თემის და გვარის ჭუჭყია“.

ღვთისო (უარყოფითი ტენდენცია — წაქეზება, შური იძიოს განთქმული მებრძოლის, ჩონთას, წინააღმდეგ): „ვიც როგორ მომექცევა, ძმაო, მეც ისე მოვექცევი, რა ვქნა. ჩონთამ როდის დაგიძახა, — შენი საცოლემ მიმყავ და, თუ ბიჭი ხარ, მოდი, წაიყვანეთ. შენც მიდი, მიარტყი თოფი“... „შარს, თუ გინდა, მე ჩამოვაგდებ. დროს შევურჩევ, მიზეზს მე მივცემ და როცა საქმე საქმეზე მივა, შენ შენსას გცადე მაშინ“... „მაგრამ, შენ რომ ერთი დრო გქონდა კარგი და ვერ მოი-

ხმარე, ეგ დიდი სირცხვილია შენთვის. ხელშეკონილი კი არ უნდა გაპყოლიყავი თან, მანამ დრო გქონდა, ეგ ხანჯარი, ესლა რო გულში იმარჯვებ, ჩონთასათვის უნდა გემარჯვა, მაშინ დაგიკოცნიდი მარჯვენას“.

ბახა პასუხობს: „მე განა მიწა მიმიღებს, განა სამარე, ჩემთვის გათხრილი, პირს არ შაიკრავს, მე რო მაგათი ჯავრი გამყვეს თანა და ისე მოკვდე?!“

ღვთისო მიუგებს: „თუნდა სამარემაც პირი შაიკრას; სამარემდე ვინ მიგიტანს, ზედაც არ შემოგხედნებ მე თითონ და სხვა უარეს გიზამს“ *.

საყოველთაოდ ცნობილია პოემა „გველის მჭამელის“ ღრმა ფილოსოფიური და ფსიქოლოგიური მნიშვნელობა. მასში დასმულია აგრეთვე ფსიქოლოგიური ანტინომიის მნიშვნელოვანი პრობლემები. ამ ასპექტში ყურადღებას იპყრობს ბავშვებისადმი პიროვნული დამოკიდებულების პრობლემა. პოემის გმირი, მინდია, ერთის მხრავ, ბავშვებისათვის მშობელთა თავგანწირვას ქადაგებს, მეორეს მხრივ მომხრეა მათ მიმართ მკაცრი და მომთხოვნი დამოკიდებულებისა. მისი აზრით, ბავშვები უნდა იყვნენ ქმედითნი და ნებისყოფის მქონე შრომაში.

ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებაში სიყვარულისა და სილამაზის გრძნობები ურთიერთისაგან განუყოფელია კაცის მიმართ. ადამიანის სიყვარული, როგორც პიროვნული სპეციფიკა, არ შეიძლება არსებობდეს სილამაზისადმი სათანადო დამოკიდებულების გარეშე. ამის გამო პიროვნულ დონეზე აღნიშნული ორი განცდა წარმოდგენილია შერწყმულად (ლეგირებული სახით), როგორც უმაღლესი ემოცია.

* ტომი VII. „მოკვეთილი“, გვ. 280, 281, 282.

სიყვარული და სილამაზე, თითოეული ამ გრძნობათაგანი, ცალ-ცალკე ძლიერდება და თანაარსებობაში მტკიცდება.

არ შეიძლება არ დავეთანხმოთ იას სამართლიან საყვედურს, მიმართულს ადამიანისადმი: „ალბათ, ვერ აფასებს ჩვენს სილამა-ზეს“.*

იას მიმართ გამოსატყვევებელი თავის ალტაცებას ყველაფერი, რაც არსებობს ბუნებაში: ძველიც და ახალიც, ლამაზიც და ნაკლოვანიც. მოეუსმინოთ თვით იას: „მანამ ცოცხალი ვარ, ჩემის სილამაზით დავატყებო ტყეს, ბალახს და იმ გაღმადამ გამომტყეარალს გულხავე-სიანს კლდეცა. სურნელებას მივაფრქვევ არემარეს. ყველას ვუყვარ-ვარ: აგერ, იმ დამპალს ყუნჭს, თვალი სულ ჩემკენ უჭირავს, მიწი-ნის ხოლმე, უნდა ჩემთან მოვიდეს, — მაკოცოს, მაგრამ არ შეუძლიან, მხოლოდ შორიდან გამიცინებს, გაიღიმება საცოდავი, თუმცა უშნოდ, მაგრამ გულკეთილობა კი დიდი გადაეფინება ხოლმე პირზედ“*.

როგორც ვხედავთ, სიყვარულსა და სილამაზეს სიკეთისაკენ მიე-ყვართ; ბუნებაში წარმოიქმნება პირობები ბედნიერი ღიმილისა, სა-ყოველთაო ალტაცებისა და კმაყოფილებისა... ცხოვრება ჰპოვებს აზრსა და გამართლებას.

შრომისა და აქტიური ქმედობის პრობლემებს, რომლებიც შეად-გენს პიროვნების ფსიქოლოგიის ძირითად შინაარსს, წამყვანი ადგი-ლი უჭირავს ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებაში. პოეტის აზრით უმჯობე-სია იყო ჭვა ან ხე, ვიდრე უსაქმო.

შრომით საქმიანობას მოწყვეტილი ადამიანი აღმოჩნდება საზო-გადოების გარეშე, მეტად მძიმე და აუტანელ სიტუაციაში.

უსაქმურობა — ეს არის მანკიერება არა მარტო აწმყოსათვის,

* ტომი V, „ია“, გვ. 35-36,

არამედ, პირველ ყოვლისა, მომავლისათვის. იგი იწვევს იმედის დაკარგვას. უსაქმურობა — წარსულში შეიძლება დაჰგპო, მაგრამ ეს უკვე იქნება დაგვიანებული. ქმედობა აუცილებელია და საჯალდებულოა ცხოვრების ნებისმიერი პერიოდისათვის, მოხუცისა და ახალგაზრდისათვის.

ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებაში მთელი პრინციპულობით არის დასმული საკითხი, თუ რომელია ადამიანისათვის სპეციფიკურად დამახასიათებელი თავისებურება — ქმედობა თუ სიტყვა. პოეტის აზრით, სწორედ პიროვნული ქმედობა წარმოადგენს, ძირითადად, სპეციფიკურ ნიშანთვისებას, სწორედ იგი განაპირობებს ადამიანის ცხოვრებისეულ მიმართებას.

ვაჟა-ფშაველას მთელი შემოქმედება ამ დებულებით არის გამსჭვალული. ადამიანი მოწოდებულია იყოს ქმედითი და არა მდუმარე ცხედარი.

მოვეუსმინოთ პოეტს:

არ მინდა, თავს ლეზად ვგრძნობდე.
უსულოს გდებულს, ტიალად;
სვაენი, ორბნი და კაჭკაჭნი
მათრევედენ, მჭამდენ ზიარად.

სული და გრძნობა თან უნდა ახლდეს ადამიანს მის ქმედობაში. საქმიანობა, რომელიც სრულდება ადამიანური სინდისის, სულისა და გრძნობის გარეშე, არა მარტო ფუჭი და არაპროდუქციულია, მაგნიც არის. ვაჟა-ფშაველას აუცილებლად მიაჩნია, რომ „მწერალნი და საზოგადოდ მოღვაწენი, რომელნიც ეროვნულ რეალურ თუ გონებრივ ღირებულებას ჰქმნიან, უნდა იყვნენ გამსჭვალულნი იმ აზრით.

* ტომი II, „გულო, არ გატყდენ“, გვ. 13.

რომ დღევანდელი დღე უკეთესი იყოს ქვეყნისათვის, დღევანდელი ხალხი ცალ-ცალკე და საერთო საჭირო აზრით და გრძნობით აღიჭურვოს. მოქმედებაც თვითეული ჩვენგანისა იყოს აზრშეწონილი. დღევანდელს თვითეულის ჩვენგანის მოქმედებას უნდა იქ მივყვანდეთ, საცა საჭიროა ჩვენი მისვლა. თვითეულის ჩვენგანის მოქმედება, მანასადამე, ის გზა უნდა იყოს, რომელმაც უნდა რომში მიგვიყვანოს. ეს რომი ჩვენი მომავალია და თუ რომში მიმავალი გზით არ წავედით, სწორე გზით, რომს ავცდებით. სწორე გზა აწმყოა. ვინც აწმყოს კეთილსინდისიერად ემსახურება, იგი დიდებულს მომავალსა ჰქმნის, ვინც ბევრსა ჰხნავს და სთესავს, იმას ბევრი პური მოსდის; თუნდაც მოუსავლობა იყოს, მაინც სხვაზე მეტი მოუვა“*.

გენიალური პოეტის დებულება წარმოადგენს დიდებულ ფორმულას, რომელსაც საფუძვლად უდევს შრომის, მოვალეობისა და მორალის პიროვნული პრინციპები.

ხსენებული ფორმულით უნდა ხელმძღვანელობდეს, უპირველეს ყოვლისა, ახალგაზრდობა, რომელიც ისტორიულად მოწოდებულია იყოს ჩვენი მომავლის შემქმნელი და უზრუნველმყოფელი.

დიდი პოეტისა და მოაზროვნის შემოქმედების ფსიქოლოგიური ანალიზი გვიჩვენებს, რომ პატრიოტული სიყვარული სამშობლოსადმი, სამსახური თავისი ხალხისადმი, მისწრაფება სიკეთისადმი, კეთილშობილური ემოციები ადამიანის მიმართ, სწრაფვა ნათელი მომავლისაკენ, აღტაცება დიდსულოვნებით და გმირობით, შიშისა და სიზხდალის გრძნობის განკიცხვა, მიზნის განსაზღვრა, ადამიანის არსებობის მნიშვნელობა და დანიშნულება, ქედისმოხრა ბუნების სილამაზისადმი, ადამიანის მორალური სიწმინდე და მრავალი სხვა — უნდა ხორციელდებოდეს ქმედობაში. ამასთან, ადამიანის აქტიური ქმე-

* ტომი IX, „კრიტიკა ბ. ივ. ვართაგავასი“, გვ. 359.

დობის ფსიქოლოგიური მიმართება და ლოგიკური კონტროლი უნდა მიმდინარეობდეს მაღალ, პიროვნული რეგისტრების დონეზე.

როგორც ვხედავთ, ვაჟა-ფშაველა არის პერსონოლოგიური, ქმედითი ფსიქოლოგიის ბრწყინვალე წარმომადგენელი ქართულ ლიტერატურაში. მსგავსად გოეთესი, ვაჟა-ფშაველა აღნიშნავს, რომ ცნებები ჭეშმარიტი ადამიანური სიბრძნისა და ადამიანის ქმედითი ცხოვრების შესახებ პიროვნული ფსიქოლოგიის ასპექტში ერთი და იგივეა; ქმედობა არის სიბრძნე, სიბრძნე კი ქმედობა, ასეთი გაგებით, ტენდენცია მუდმივი, აქტიური შემოქმედებითი წვისადმი, წარმოდგენს დადებით კომპლექსურ განცდას. ამგვარი ემოცია წარმოდგენს დადებით კომპლექსურ დონეზე, ე. ი. ინტელექტუალურ გრძნობას ვუნდტისა და მანუსკინის მიხედვით.

დასახული მიზნისადმი სწრაფვას გოეთე განიხილავს, როგორც ზოგადსაკაცობრიო სულიერ თვისებას, უწოდებს რა მას ენერგიულ სწრაფვას. ეს თვისება სხვადასხვა პიროვნებაში სხვადასხვაგვარად არის წარმოდგენილი. პიროვნების თავისებურების და გარემო სიტუაციის მიხედვით ენერგიული მისწრაფება ზოგჯერ დაეშვება აპათიამდე, ზოგ შემთხვევაში კი პირველივე მარცხს შეუძლია ადამიანი თვითმკვლევლობამდე მიიყვანოს.

ჩვენ ვფიქრობთ, რომ გოეთეს პრინციპი ენერგიული სწრაფვისა და ვაჟა-ფშაველას პრინციპი მომავლისადმი ქმედითი სწრაფვის შესახებ ზუსტი პროტოტიპია თანამედროვე ცხებისა პიროვნების ფსიქო-ენერგეტიკული პოტენციალის შესახებ და უშუალო კავშირი აქვს პერსონოლოგიის პრობლემასთან ნორმასა და პათოლოგიაში.

ვაჟა-ფშაველამ, როგორც არავინ სხვამ, იცოდა, გრძნობდა, ესმოდა, უყვარდა და ეთაყვანებოდა თავის სამშობლოს, თავის კუთხეს, მის ბუნებას.

იცრდა საქართველოს გმირული წარსული, სწამდა მისი მომავალი, გულთან ახლოს მიჰქონდა თავისი ხალხის ჭირ-ვარამი.

მისი ერთგვარი განსვლა ქალაქის ხმაურისა და მოუსვენრობისაგან ე. წ. „ევროპიზმისაგან“, მისი ცხოვრების ჩვევა და ტანსაცმელი, რაც არ განასხვავებდა მას ჩვეულებრივი მთიელისაგან, ფსიქოლოგიურად შეიძლება წარმოვიდგინოთ, როგორც წმიდა ხარკი სამშობლო მხარისადმი, ნიშნად უსაზღვრო მადლიერებისა.

Handwritten text in a stylized script, possibly a form of shorthand or a specific dialect. The text is arranged in several lines, starting with a large initial character resembling a 'G' or 'S'. The characters are highly stylized and interconnected.

მხატვრულ ლიტერატურაში ფსიქოპათოლოგიურის ძიება და მისი უმეტეს, ლიტერატურული გმირის დახასიათება სამედიცინო განმარტებებით, სრულიად მიუღებლად მიგვაჩნია.

მწერალი ან მხატვარი ხშირად იჭრება პათოლოგიურ განცდათა სამყაროში, მაგრამ ჩვენ კარგად ვიცით, რომ ეს მხოლოდ ლიტერატურული ხერხია, ზემოქმედების ეფექტის გასაძლიერებლად. შექსპირის, შილერის, გოეთესა და დოსტოევსკის შემოქმედებში ბევრი რამ არის საინტერესო თანამედროვე პერსონოლოგიისათვის.

როდესაც გამოუვალ, ტრაგიკულ სიტუაციაში მყოფ ადამიანს უძნელდება წინააღმდეგობების დაძლევა, ხშირად იგი იძულებულია მიეცეს ასთენიურ რეაქციას და დაადგეს უკანდახვევის, მწარე დამარცხების გზას, ამ დროს შესაძლებელია განვითარდეს ანტინომური რეაქციები, ბოდვითი დაყენებებით.

ვ. ბესტერევი აღნიშნავდა, რომ მსოფლიო კლასიკოსები ხშირად მიმართავდნენ საზოგადოებრივ-ფსიქოლოგიურ პრობლემებს, მაგრამ მათ ნაწარმოებებში ყოველთვის სწორად და დამაჯერებლად არ არის გაშუქებული სულიერ აშლილობათა მდგომარეობანი. დრამატურგიასა და ლიტერატურაში ხშირად ვხვდებით ეპიზოდურ ჩანაწერებს სულიერი აშლილობის შესახებ, რათა ამით გაძლიერდეს სცენიური ეფექტი.

ვ. ბესტერევის თანახმად, მხატვრულ ლიტერატურაში ხშირად

გვხვდება პალუცინაციების აღწერა, როგორც ერთ-ერთი სცენიური ხერხი. პიროვნების განსაკუთრებული გადაძაბვის მდგომარეობამ მართლაც შეიძლება შექმნას ისეთი პირობები. როდესაც წარმოდგენები, თითქოს, „ხორცს ისხამს“ და ხდება მათი შეგრძნებითი და სხეულოვანი რეალიზაცია (მოკლულის „ხილვა“, ან ხმის „მოსმენა“, სისხლი კიდურებზე და სხვ.).

ცნობილი ფსიქოპათოლოგი კრაფტ-ებინგი სამართლიანად აღნიშნავს, რომ უმრავლეს შემთხვევაში სულით ავადმყოფთა აღწერა ხელოვნების ნაწარმოებებში ან მოკლებულია ჭეშმარიტებას, ან ცალმხრივია.

სხვა კლასიკოსებთან განსხვავებით, თ. დოსტოევსკი ჭეშმარიტად ნამდვილ სურათებს აღწერს პათოლოგიური სამყაროდან; მის წეუდარებელ გენიას უტყუარად მივყავართ ადამიანის სუბიექტური სამყაროს უსასრულოდ რთულ ლაბირინთებში. იგი უნატიფესად ერკვევა ფსიქოლოგიური განცდების მიმდინარეობაში, რომელიც ხშირად შეიცავს სინანულის, სინდისის ქენჯნის, პერსპექტივის დაკარგვისა და სხვა რთულ, უარყოფით განცდებს, რაც განიხილება პიროვნების შეფასების თვალთახედვით.

არაერთხელ აღგვინიშნავს, რომ ფსიქოლოგიურად, სიხარულის გრძნობა შემოქმედებითს შრომასთან არის დაკავშირებული, რადგანაც შრომა არა მარტო აკეთილშობილებს, არამედ ამშვიდებს, ადამაღლებს და ყოველ მხრივ ხელს უწყობს ადამიანის ფუნქციურ შესაძლებლობებს.

ი. ტურგენევის მიხედვით, ბედნიერია ის, ვისაც სიკეთის რწმენა არ დაუკარგავს, ვინც მტკიცეა თავისი ნებელობით და არ ჰკარგავს შემოქმედებისადმი ცხოველ ინტერესს.

ლ. ტოლსტოის მიხედვით, ბედნიერება არის ფიზიკურ და სუ-

ლიერ ძალთა სისავსის შეგრძნება. ბედნიერების ასეთი განმარტება განსაკუთრებით საინტერესოდ მიგვაჩნია პათოპერსონოლოგიისათვის.

შეგრძნებათა სისავსე ბედნიერებისა და შემოქმედების საწყისია, ხოლო სიცარიელის გრძნობა განიცდება, როგორც ღიდი უბედურება. ამასთან დაკავშირებით, შეიძლება მოვიგონოთ შემთხვევა კლინიკური პრაქტიკიდან. მხედველობაში გვყავს ერთი ყმაწვილი, უმძიმესი დეპრესიით. ძირითადი მისი ჩივილი ეხებოდა საერთო სიცარიელის გრძნობას. სიცარიელეს იგი ვრძნობდა თავისთავში. ეს მძიმე განცდა ჰქონდა პირობებს ღრმა დეპრესიისა და მოუსვენრობისათვის. ავადმყოფი არ გრძნობდა რაიმე პერსპექტივას და სრულიად დაკარგული ჰქონდა ფსიქო-ფიზიკური მოქმედების უნარი. აღნიშნულ შემთხვევაში, სიცარიელის გრძნობა და აქტირებული დეპრესია წარმოდგენილი იყო შერწყმულად და ერთმანეთს განაპირობებდა.

თ. დოსტოევსკის შემოქმედების ფსიქოლოგიური ანალიზის დროს, ყურადღება უნდა მივაქციოთ არა მარტო უტყუარად და მრავალფეროვნად აღწერილ მერყევი ადამიანის პორტრეტს, არამედ. პირველ რიგში, ყურადღებას იპყრობს გმირის სულიერ ძალთა ზოზღვაება, აფეთქებები და გუნება-განწყობის ცვალებადობა, რაც ესოდენ დამახასიათებელია ადამიანის სუბიექტური სამყაროსათვის. აღნიშნული განცდები უეჭველად გეოტექტონიკურ პროცესებზე უფრო რთულად მიმდინარეობს.

ვ. ბუხტერვეის თანახმად, თ. დოსტოევსკი პირველი მწერალია, რომელიც მთელი სიღრმით შეიჭრა პიროვნების ავადმყოფურ სამყაროში და უდიდესი მხატვრული ძალით შესძლო გადმოეცა არჩევულებრივად მკაფიო და დამაჯერებელი ავადმყოფური სახეები. ამასთან, არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ არსებობს საკმაოდ გავრცე-

ლებული, მაგრამ მიუღებელი აზრი, რომ დოსტოევსკის შეხედულებები, უბადლო სახეები, შეიძლება პირდაპირ გადატანილ და გამოყენებულ იქნას კლინიკურ ფსიქოპათოლოგიური პრობლემების ანალიზის დროს.

ფსიქიატრ ჩიჟის შეხედულებებს ვერ დავეთანხმებით. იგი აღნიშნავს, რომ დოსტოევსკის ნაწარმოებ „ორეულში“ სწორად არის აღწერილი მანიაკალური მდგომარეობა, მაგრამ ქალუცინაციების არსებობა, ამ დროს, აუცილებელია. როგორც ვიცით, მანიაკალური მდგომარეობისათვის არ არის აუცილებელი ქალუცინაციები; თუ მსგავსი განცდა არსებობს, ისინი ქალუცინოიდების სახით გვევლინება და სწორედ თ. დოსტოევსკის გენიამ შეძლო შეენიშნა, რომ სუფთა მანიის დროს ქალუცინაციებს არ აქვს ადგილი.

ფსიქიკური აპარატის ფიზიოლოგიურ გადაძაბვის დროს და, განსაკუთრებით, ფსიქიკური აშლილობის შემთხვევებში, ადამიანის შინაგანი თვისებები არა მარტო მკაფიოდ და ამკარად ვლინდება, არამედ ჯანმრთელებისაგან განსხვავებით, ადგილი აქვს მოულოდნელ გადანაცვლებებს, მრავალმხრივ ხლართვებს.

თ. დოსტოევსკის „ორეული“ არ უნდა განვიხილოთ, როგორც ავადმყოფობა. აქ საქმე გვაქვს ანტინომურ რეაქციებთან. პიროვნების ანტინომურ შეფასებასთან.

არ არის სწორი, როდესაც აღნიშნავენ, თითქოს ანალოგიური მხატვრული ლიტერატურა ფსიქიატრიის და ფსიქიატრიული ჰუმანიზმის პოპულარიზაციას ახდენს.

თ. დოსტოევსკის ნაწარმოებებში არ არის და არც შეიძლება იყოს ფსიქიატრიის პოპულარიზაცია. მის ნაწარმოებში ვხვდებით სულმდაბალ ადამიანებს, რომელნიც განძარცვულნი არიან ადამიანური სპეციფიკური თვისებებისაგან (მორალი, სინდისი, მოვალეობა),

მაგრამ აქ ადგილი აქვს ზნედაცემულობას, ამორალობას და არა სულით ავადმყოფობას.

დოსტოევსკი სამართლიანად აღნიშნავს, რომ იგი „რეალისტი“ და არა ფსიქიატრი“. მართლაც, დოსტოევსკი არ არის პათოფსიქოლოგი. თ. დოსტოევსკი უდიდესი ცოდნით აღწერს ადამიანის შინასამყაროს ისეთ მდგომარეობას, როდესაც ნორმა პათოლოგიად გამოიყურება, თუმცა, ყოველივე ეს საკმაოდ დაშორებულია ფსიქიატრიული კლინიკისაგან.

როგორც შილერი აღნიშნავს, მხატვრული ლიტერატურა მოწოდებულია იბრძოდეს სინამდვილის ასახვისათვის, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც სამართალს ოქრო აბრმავეებს და იგი სდუმს სიბილწის სამსახურში. ი. ტურგენევი აღნიშნავს, რომ პიროვნებას სიმართლით მიყვავართ ჭეშმარიტებისაკენ, ხოლო როდესაც არ არსებობს სიმართლის და შრომის იდეა, ადამიანს ეუფლება სეჯდა, სასოწარკვეთილება, ნიპილიზმი და იქმნება ფსიქოლოგიური სიტუაცია რეაქტიული დეპრესიის განვითარებისათვის.

მხატვრული ლიტერატურის გენიალურ წარმომადგენლების: რუსთაველის, შექსპირის, შილერის, გოეთეს, დოსტოევსკისა და სხვათა შემოქმედება არ შეიძლება შემოიფარგლოს მხოლოდ პოეზიის ჩარჩოებით. მათი შემოქმედება ერთიანად მნიშვნელოვანია როგორც ფილოსოფიისათვის და სოციოლოგიისათვის, ისე ფსიქოლოგიისა და სოციალურ-ფსიქოლოგიისათვის. მათი გმირები ისეთივე ყოვლისმომცველია, როგორც თვით კაცობრიობა, ცხოვრება.

საინტერესოა ამ მხრივ ბ. ბელინსკის თვალსაზრისი: „ჩვეულებრივ, მხედველობაში ჰყავთ შექსპირი და განსაკუთრებით გოეთე; როდესაც გულისხმობენ, თავისუფალი დახვეწილი ხელოვნების წარ-

მომადგენლებს, მაგრამ ასეთი მითითებები საკმაოდ უხეიროდ მიმაჩნია.

ექვს არ იწვევს, რომ შექსპირი დიდებული შემოქმედებითი პოეტური გენიაა, მაგრამ ცუდად ესმით მისი პოეზია მათ, ვინც ამ პოეზიის მიღმა ვერ ხედავს უმდიდრესი შინაარსის დაუსრუტელ მადანს, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ფსიქოლოგები(ქათვის, ფილოსოფოსებისათვის, ისტორიკოსებისათვის, სახელმწიფო მოღვაწეთათვის და ა. შ.

შექსპირი ყველაფერს გადმოგვცემს პოეზიის საშუალებით, მაგრამ მისი შემოქმედება მარტო პოეზიის კუთვნილება როდია.

„შექსპირი ეკუთვნის მთელ კაცობრიობას... და როგორც დრამატურგს, დღემდე არ ჰყავს ბადალი, რომლის მოხსენიება შეიძლებოდა მისი სახელის გვერდით“. ბ. ბელინსკის მიხედვით, შექსპირის ყოველი ნაწარმოები ცალკე სამყაროა, რომელსაც გააჩნია თავისი ღერძი, თავისი მზე, რის გარშემოც მოძრაობენ პლანეტები თანაქვზავრებითურთ. ყოველ მის სიტყვას აქვს უდიდესი სიმბოლური მნიშვნელობა, რომლის არსი ედრება თვით სამყაროს უსასრულობას.

რასაკვირველია, ჩვენ, როგორც ამბობს ბელინსკი, არ გვაქვს „ამაყი განზრახვა“ შევვხოთ ყველა ფსიქოლოგიური პრობლემის სიფართესა და სიღრმეს, რაც მოცემულია შექსპირის, შილერის და გოეთეს შემოქმედებაში; მით უმეტეს, არ ვვხებით ადამიანის ყოფიერების სოციალურ-ფსიქოლოგიურ პრობლემებს, რაც ესოდენ აინტერესებდა ჰამლეტს, და რომლის მიხედვითაც, როდესაც ძლიერია ამა ქვეყნისა აღარ არიან, უღირსნი მაშინ აღზევდებიან.

ჩვენი მიზანია შევესოთ ცალკეულ ფსიქოლოგიურ დებულებებს, რომელთაც გარკვეული ინტერესი აქვთ, როგორც პერსონოლოგიური

ფსიქოლოგიისათვის, ისე ფსიქოპათოლოგიისათვის და თანამედროვე პერსონოლოგიური ფსიქიატრიისათვის.

შექსპირის შემოქმედების ძირითადმა იდეამ: „ნებელობის სისუსტე მოკალეობის შეგნებასთან ერთად“, მიიღო თავდაპირველი და ყოველისმომცველი ფსიქოლოგიური დებულების ხასიათი, თუმცა ამ დებულებას სხვადასხვა მნიშვნელობით სმარობდნენ. გოეთე იყო ერთადერთი, რომელიც მთელი სიღრმით ჩასწვდა ამ დებულების თავდაპირველ შინაარსს. ბელინსკის თქმით, გენიამ შეიცნო გენია. ეს არის ორი დიდი მხატვრისა და მოაზროვნის თანაქვერადობის მაგალითი.

შექსპირმა თვალნათლივ დაგვანახა, რომ ზნეობრივი სიწმინდე; სთენიური ძიებანი და ტრაგიკული ტანჯვა შეადგენს პიროვნულ კატეგორიას, რაც თანაბრად აღელვებს ყველა ადამიანს, რანაირადაც არ უნდა განსხვავდებოდნენ ისინი.

შემოქმედებითი აზრის შთაგონებასა და აღმაფრენას საფუძვლად უდევს ის სოციალურ-ეკონომიური მდგომარეობა, რომელიც დამახასიათებელია გარკვეული დროისათვის.

პოეზიაში ხდება არა მარტო ცხოვრების პრობლემების პოეტური გადაწყვეტა, არამედ, პირველ რიგში, მნიშვნელობა აქვს ადამიანის ფსიქიკური სამყაროს არსის გამოვლინებათა და დანიშნულების პრობლემის გადაწყვეტას.

გოეთეს შემოქმედების პერსონოლოგიური თვალსაზრისით განხილვისას საჭიროდ მიგვაჩნია მოვიყვანოთ ა. პუშკინის დებულება. მისი აზრით, ფაუსტი პოეტური სულს უდიდესი გამოხატულებაა. იგი ისეთივე ნიმუშია უახლესი პოეზიისა, როგორც „ილიადა“ არის ძველი შორეული წარსულისა. პუშკინის გაგებით, არსებობს გამბედაობის უმაღლესი ფორმა, რაც გულისხმობს გამოსახვის და შექმნის

გამბედაობას. უკანასკნელ შემთხვევაში განუსაზღვრელი სიფართე ემყარება შემოქმედებითს აზრს. მისი თქმით, ასეთია გოეთეს გამბედაობა ფაუსტში.

გოეთე ყველაზე უკეთ და ღრმად ჩასწვდა ადამიანის სულიერ ზრასვებსა და იმედებს. მან სამოც წელზე მეტი დრო მონადრომა დაძაბულ შემოქმედებითს ძიებას. ეს პერიოდი მოიცავს ინდივიდუალური განვითარების ყველა ეტაპს, ჭაბუკობის დღეებიდან ღრმა მოხუცებულობამდე, როცა სიკვდილამდე წელიწად-ნახევრით ადრე (პოემის დამთავრების შემდეგ) გოეთემ აღნიშნა, როდესაც არ უნდა მეწვიოს სიკვდილი, დღეს თუ რამოდენიმე წლის შემდეგ, ამას ჩემი შემოქმედებითი ცხოვრებისათვის არსებითი მნიშვნელობა აღარ აქვსო.

გოეთეს შემოქმედება განსაკუთრებით დიდმნიშვნელოვანია იმიტომაც, რომ იგი ცსოვრობდა თავისი ეპოქის უდიდესი სოციალური და საზოგადოებრივი ქარტეხილების დროს. გოეთე იყო შვიდწლიანი ომის, ინგლის-ამერიკის გათიშვის, საფრანგეთის რევოლუციის, ნაპოლეონის ეპოქის, მისი დამხობისა და შემდგომი მოვლენების მომსწრე.

გოეთესათვის ადამიანის ყოფიერების საწყისი მოქმედებაშია და არ შეიძლება სულიერი სამყაროს საუნჯე ამოიწუროს რაიმე ინსტრუმენტული ტექნიკით. ფაუსტის თქმით, იდუმალებას თუ ვერ ჩაწვდით სულიერი ძალით, მას ვეღარ ავხსნით ვეღარც საჭით, ვერც სხვა მანქანით.

პიროვნების ყველაზე ანტინომური დაყენებები — სიყვარული და სიძულვილი, ნდობა და ეჭვი, პატრიოტიზმი და ანტიპატრიოტიზმი, დიდების წყურვილი და მოკრძალება და სხვა მრავალი — შეადგენს ადამიანის მოქმედების ძირითად ღერძს.

გოეთეს ტრაგედიაში წამოყენებულ „ორი სულის ერთ სხეულ-

ში“ არსებობის პრობლემას და მასთან ერთად წამოჭრილი შეურიგებლობის, შინაგანი წინააღმდეგობების პრობლემებს უშუალო კავშირი აქვს პიროვნების ანტინომურ რეაქციებთან.

თავისი შემოქმედების ანალიზის დროს გოეთე აღნიშნავს, რომ მთელი მისი ცხოვრება და შემოქმედება წმინდა ადამიანური ტრიუმფის უდიდესი მაგალითია. მისთვის ყველაზე დიდ სიამოვნებას შეადგენს ჯანმრთელი ადამიანის გაგებინს შესაძლებლობა.

გოეთეს მიხედვით, სწორედ პიროვნულ ფსიქოლოგიაში ცნებები ჭეშმარიტად ადამიანური სიბრძნისა და ადამიანის შემოქმედებით სავსე ცხოვრების შესახებ — სრული იგივეობაა: მოქმედება არის სიბრძნე, ხოლო სიბრძნე მოქმედებაა. ამგვარი ასპექტით, მარად აქტიური წვის ტენდენცია ადამიანში წარმოშობს დაუკმაყოფილებლობის ემოციას. ეს ემოცია დადებითი კომპლექსური განცდაა და მჟღავნდება, როგორც აფექტური გამოვლინება პიროვნულ დონეზე (მხედველობაში გვაქვს ინტელექტუალური გრძნობა ვუნდტის და განუშკინის მიხედვით).

მიზნისაკენ ღტოლვას გოეთე განიხილავს, როგორც ზოგადსაკაცობრიო სულიერ თვისებას, რასაც ენერგეტიკულ მისწრაფებას უწოდებს. ასეთი მისწრაფებანი, მისი აზრით, ყოველ ადამიანში სხვადასხვაგვარად არის გამოხატული.

ინდივიდუალურ თვისებებთან და შექმნილ გარეშე პირობებთან დაკავშირებით ენერგეტიკულ მისწრაფებას ზოგჯერ ადამიანი სრულ აპათიამდე მიჰყავს, ხოლო ზოგჯერ კი პირველი მარცხივე საკმარისია თვითმკვლელობისთვის.

გოეთე, როგორც ევოლუციონისტი, წინასწარ ჭვრეტს დარვინის იდეებს: ადამიანის ფსიქიკურსა და ფიზიკურ ჩამოყალიბებას იგი ევოლუციურ ასპექტში განიხილავს. გოეთემ წამოაყენა მთელი რივი

ევოლუციური დებულებები, რომელთაც არსებითი მნიშვნელობა აქვს პერსონოლოგიური გერონტოლოგიისათვის. მისი აზრით, ღრმა მოხუცებულობაში ცხოვრების ასლად დაწყება შეუძლებელია, საჭიროა მივყვეთ ყოველდღიურობას და ვაკეთოთ ყველაზე გადაუდებელი საქმენი.

გერონტოლოგიური ასაკის ცნება ფუნქციურად (ფსიქო-დინამიკურად) შედარებითია. ამის მაგალითია თვით გოეთეს შემოქმედება. სამოცი წლის ასაკში მან შექმნა ნაწარმოები, სავსე ისეთი ემოციებით, რომელთა მსგავსი გოეთეს ოცდახუთი წლის ასაკის შემდეგ არ განუცდია.

გოეთე მოუწოდებს ბეჯითი შრომისაკენ, მოუწოდებს შრომისაკენ, სანამ ნათელია დღე, რადგან შრომა აღამაღლებს და აძლიერებს პიროვნებას და უგვანობასთან ბრძოლის კარგ საშუალებას წარმოადგენს. კიდევ უფრო მეტი, ჩვენი დაკვირვებებით, არსებობს დეპრესიების შემთხვევები, როდესაც პიროვნება ცდილობს შრომით დათრგუნოს თავისი კაეშანი. ასეთ მდგომარეობას ჩვენ აქტიურ დეპრესიას ვუწოდებთ.

გოეთე წესრიგისადმი სიყვარულს დამახასიათებელ პიროვნულ თვისებად თვლის. დიდი გონების გამოვლინება, უპირველესად ყოვლისა, ყველაფერში წესრიგს გულისხმობს. ავტორით მეტად ძნელია ხედავდე უსამართლობას და ითმენდე უწესრიგობას.

პერსონოლოგიური ფსიქიატრიისათვის საინტერესოა გოეთეს შესედულებანი სიყვარულის განცდის ფსიქოდინამიკური როლის შესახებ. ავტორის თანახმად, სიყვარული, ხშირად, თავის დაძაბულობით, დაავადებას წარმოადგენს, მაგრამ ისეთ დაავადებას, რომელიც უკეთესია ყველა ცნობილ სნეულებათა შორის და რომელსაც უფრო

მეტად უნდა ვუფრთხილდებოდეთ, ვიდრე საუკეთესო ჯანმრთელობას.

კლინიცისტ-ფსიქიატრებისათვის ცნობილია, რომ ყოველგვარი დეპრესიის დროს იკარგება რწმენა მომავლისა და ავადმყოფები ზოგლებულნი არიან პერსპექტულ იმედებს; იქმნება სიტუაცია, როდესაც, გოფთეს მიხედვით, ვერც ახლობელი, ვერც შორეული ვერ დააცხრობს მძიმე კაეშანს.

ტრაგედია „ჰამლეტის“ ცენტრალურ, საკაცობრივი პრობლემაწარმოადგენს დილემა: „ყოფნა... არ ყოფნა?... საკითხავი, აი, ეს არის“.

შექმნილია უმძიმესი, გამოუვალი, ტრაგიკული სიტუაცია: პიროვნების წინაშე დგას საკითხი: რა ქნას? სად წავიდეს? როგორ იარსებოს? შეუძლებელია ადამიანის შემდეგი ფიზიკური და ფსიქიკური არსებობა; აუცილებელია უშიშარი მოქმედება სიკვდილის უგულველყოფით. შესაძლებელია მეორე გზაც — გზა ასთენიური, პიროვნების უკანდახვეითი რეაგირებისა, რომელსაც იგი ამა თუ იმ ავადმყოფურ მდგომარეობამდე მიჰყავს. ტრაგედიაში მოცემულია სთენიური რეაგირების ორი გზა. ამასთან ერთად, შექსპირი გვაფრთხილებს, რომ აფექტური აზროვნება იწვევს რეზონიორობას, უკარგავს ადამიანს პიროვნულ ორიენტაციას და ხელს უწყობს უნებისყოფო, აბულიური მდგომარეობის განვითარებას.

აი, ასე გვხდის ლაჩრად ჩვენივ ცნობიერება,
გაბედულებას მოსაზრება უსუსტებს შუქსა
და სასახელო, ძლიერ საქმეთ, დიდად განზრახულთ,
წინ ეღობება...⁶

⁶ „ჰამლეტი“, გვ. 111. თარგმანი აქ და ქვემოთ ივ. მაჩაბლისა

მაგრამ შინაგანი და გარეშო სიტუაციის ემოციური ანალიზი ერთდროულად დაკავშირებულია ანტინომურ გადაწყვეტილებათა, დებულებათა და დასკვნათა ურთულეს წინააღმდეგობებთან პიროვნული რეგისტრების დონეზე.

ტრაგედიაში მოცემულია თეზისი, თითქოს, სინდისი იწვევს სიმ-
დალეს. აღნიშნული თეზისი ფორმალურად არ უნდა გავიგოთ. იგი ღრმა პერსონოლოგიურ ანალიზს ითხოვს.

სინდისი და მორალი, როგორც ცნობილია, მოვალეობის და გმირობის წინამძღვრებს წარმოადგენენ. აქ ლაპარაკია იმაზე, რომ სინდისის მიერ გადამუშავებულ გადაწყვეტილებათა შესრულება შეიძლება შეფერხდეს და ჩვეულებრივად არ წარიმართება მოკლე განაცხადების რეაქციის გზით: „ამლეტი კი წარმოადგენს მთლიან, ყოველმხრივ მდიდარ პიროვნებას.

სასახლის ივალსა, ენა მჭევრსა, ვაჟაკობით სრულს,
იმედსა და ღარდს ამ მშენიერ სახელმწიფოსას,
სამაგალითოს ზნეობის და ყოფაქცევისთვის *.

პიროვნების მორალური დაყენებების ასპექტში განსაკუთრებით საინტერესოა ორჯერ სიკვდილის პრობლემა, რომელიც მოცემულია ამ ტრაგედიაში.

კლინიკურ ფსიქიატრიაში დიდი მნიშვნელობა აქვს დროის აღქმას. ისე, როგორც ფაქტებისა და მოვლენების აღქმას დროის ასპექტში (აწმყო, წარსული, მომავალი), ამიტომ საყურადღებოა ჰამლეტის სიტყვები:

დროთა კავშირი დაირღვა და წყეულმა ბედმა
მე რად მარგუნა მისი შეკერა! **

* „ჰამლეტი“, გვ. 116.

** იქვე. გვ. 51.

დროთა კავშირის დარღვევა, უპირველესად ყოვლისა, გულისხმობს დროისა და ფაქტების, მოვლენების სემანტიკას შორის დარღვევას.

პერსონოლოგიური თვალსაზრისით, ინტერესს წარმოადგენს ვნებათა შინაარსის სიღრმისა და ბრძოლის პრობლემა, რომელიც მოცემულია მსოფლიოს უმნიშვნელოვანეს ნაწარმოებ „ოტელოში“.

დეზდემონას სიყვარული განპირობებულია არა მოწინააღმდეგე სქესისადმი ინსტინქტური მიზიდულობით, არამედ მარადიული და უსაზღვრო ერთგულების უმაღლესი გრძნობით: ამიტომ იგი მიუტევებს ოტელოს თავის შეურაცხყოფას იგი დარწმუნებულია, რომ მეუღლის მოვალეობა უფრო მაღლა დგას, ვიდრე მოვალეობა შვილისა მშობლის მიმართ.

მეორეს მხრივ, როგორც კი ოტელო გაიგებს დეზდემონას ვითარცი ღალატის ამბავს, მის პიროვნებაში ჩნდება გამოუსწორებელი ბზარი, რის გამოც იგი მიდის დასკვნამდე, რომ დადგა ჟამი მისი აღსასრულისა.

ოტელოს აწმყო მოწამლულია, იგი შთანთქმულია მწვავე შინაგანი ბრძოლით, მომავალი მისთვის აღარ არსებობს და მორალური სიკვდილისათვის განწირული ეთხოვება თავისი პიროვნების მთელ ისტორიას.

აწ კი მშვიდობით საუკუნოდ, სულის სიმშვიდევ,
მშვიდობით, ჩემო მხიარულო კმაყოფილებაჲ;
მშვიდობით, სპანო ჯილოსანნო, დიდნო ზრძოლანო,
თავმოყვარეობის სათნოებად გარდამქცევულნო!
მშვიდობით, ჩემის თავმომწონე ცხენას ჭიხვინო,
გულისაღმძვრელო დაფდაფებო, ბუკის მკვეთრო ხმაჲ,
ყურთა გამგმირო სალამურო, სამეფო დროშაჲ,
დაუდგრომლობაჲ, მღელვარებაჲ დიდებულ ომა,

ბრძოლის შეენებავ, საამაყვე თვალისმიტაცო.
ოკ, თქვენც მშვიდობით, მანქანათ, სიკვდილის მბადნო,
რომელთ ყელიდან გამოქქუსს ზმა, სმენად საშიში,
როგორც უკვდავის იუპიტირის საზარო გრვინვა...
ოტელოს ჩარხი ბედუკულმა გადატრიალდა:*

კლინიკურ ფსიქიატრიაში ცნობილია, რომ ეჭვთან ანუ ღაზოიანობასთან სემანტიკურად დაკავშირებულ სიტყვიერ პროდუქტებს აქვთ ურთულესი მექანიზმები. რეაქტიული ბუნების განვითარების დროს ავადმყოფში სიყვარულის გრძნობა შენახულია და პიროვნება, გაივლის რა დაურწმუნებლობის, იჭვიანობისა და უნდობლობის საფეხურს, აღწევს ღაზოიანობის იდეებამდე.

ქრონიკული ალკოჰოლიზმის დროს სიყვარულის ემოციის შენახვის შესახებ არსებობს ორგვარი მდგომარეობა: ჩვეულებრივად, ღაზოიანობის იდეებთან ერთად სიყვარულის გრძნობა შენახულია, პიროვნების ალკოჰოლური დეგრაციის დროს კი სიყვარულის ემოცია კნინდება და ქრება.

ღაზოიანობის იდეები შიზოფრენიის დროს დასაწყის ეტაპზე თავისებურად აძლიერებს ყურადღებას და სიყვარულის გრძნობას მეუღლისადმი. სენილური ფსიქოზის დროს ეჭვიანობის, ანუ ღაზოიანობის იდეები წარმოდგენილია, როგორც საყოველთაო გახრწნის, ზნეობრივი დანაკლისის იდეები და სრულიად მოკლებულია სიყვარულის გრძნობას.

როგორც ვხედავთ, ეჭვის, ღაზოიანობის ემოცია წარმოადგენს რთულ, საკაცობრიო ფსიქოლოგიურ პრობლემას ნორმაში და პათოლოგიაში და ამიტომ გახდა იგი შექსპირის გენიის ღრმა ანალიზის საგანი.

* „ოტელო“, გვ. 374.

შექსპირით, ეჭვი საშინელი ქმნილებაა, რომელიც

თავს თვით ისახავს
და თვითვე იშობს.*

ჩვენ შეეხებთ ორი ფსიქოლოგიური მოვლენის: ღაზოიანობის ემოციის და სიყვარულის გრძნობის ერთდროული არსებობის შესაძლებლობას. შექსპირის თანახმად, შესაძლებელია მესამე მდგომარეობის არსებობა, როდესაც პიროვნება, აქტიური გადაწყველების შედეგად, ჰკარგავს ღაზოიანობასაც და სიყვარულსაც.

...ჯერ, ვიდრე მე ეჭვს ავიღებდე,
თვით უნდა საქმე განვიცადო; ექვის აღებას
თანაც საბუთი უნდა მოჰყვეს და მაშინ კია
ჩემი გულიდან შორს ან ეჭვი ან საყვარული!***

ღაზოიანობის ფსიქოლოგიური გაფორმების პირველ საფეხურს წარმოადგენს დაეჭვება, როდესაც პიროვნებამ დაუშვა ანტიინოპური შესაძლებლობა: შეიძლება იყოს, შეიძლება არ იყოს... შემდეგ საფეხურს წარმოადგენს სინანული:

ცოლს რად ვირთავდი?***

სინანული თავისთავად წარმოადგენს განსაზღვრულ ასიენო-დეპრესიულ გამოვლინებას პიროვნულ დონეზე.

ტრაგედია „ოტელოში“ არსებითია შენიშვნა შრომის შეჯახებ, რომელიც წარმოადგენს სპეციფიკურ პიროვნულ კატეგორიას. ოტელოსათვის მძიმე შრომა გაჭირვებულ ვითარებაში სიხარულის წყაროს წარმოადგენს.

*, **, *** „ოტელო“, გვ. 363, 366, 393.

მე გაჭირვება სიხარულით მიტოვებს გულსა *.

როგორც ცნობილია, შექსპირი რთულ, მძიმე ფსიქოლოგიურ პრობლემათა გადაწყვეტისათვის დრამატულ გზას ირჩევს. მისი შემოქმედებითი ძიების საგანს წარმოადგენს ფსიქიკური აპარატის სხვადასხვაგვარი პიროვნების სათუთად მალული მხარეები.

განსაკუთრებულ ყურადღებას იგი უთმობს გამოუსავალი, ტრაგიკული მდგომარეობების ფსიქოლოგიურ ანალიზს, როდესაც კითხვის ქვეშ დგას ადამიანის ფიზიკური და, რაც უფრო საშინელია, ფსიქიკური არსებობის შესაძლებლობა.

საგანგებო სიტუაცია ითხოვს ადამიანისაგან ფსიქიკური შესაძლებლობების ზღვრულ დაძაბვას, როდესაც ცხოვრების მშვიდ, ჩვეულ მიმდინარეობას ცვლის მოულოდნელი აფეთქებანი და სულიერი დაცემის მდგომარეობა. ამასთან დაკავშირებით, შექსპირის შემოქმედება იპყრობს ფსიქოლოგ და ფსიქოპათოლოგ მკვლევართა ყურადღებას.

ყველაზე ტრაგიკულია მეფე ლირის მწარე ხვედრი. ამ ტრაგედიაში ჩვენ ვხედავთ არა უბრალო შეჯახებას მშობელთა სიბეცისა და შვილთა უმადურობისას, არამედ პიროვნულ დაქვეითებას მორალური რეგისტრის უმადლესი დონედან — კეთილშობილებიდან და სულგრძელობიდან — უხამსობამდე, თვითმოყვარეობამდე და ეგოიზმამდე, რომელიც განპირობებულია მხოლოდ თვითარსებობის ცსოველური ინსტინქტით.

მშობელთა სიყვარული შვილებისადმი გასაგებია და განსაზღვრულია ინდივიდუუმის ბიოლოგიური მონაცემებით და ფსიქოლოგიური მოტივებით.

* „ოტელო“, გვ. 292.

სოციალურად, საზოგადოებრივად, ფსიქოლოგიურად უფრო საინტერესო და მნიშვნელოვანია უკუმიმართულებითი ვექტორი — შვილების სიყვარული მშობლებისადმი (მათი გრძნობების მიმართება).

პიროვნების საწინააღმდეგო დაყენებათა შეჯახების პრობლემა, სახელდობრ, ბრძოლა პიროვნულ მოდუსთა — კეთილშობილებასა და უხამსობას შორის — მოცემულია შექსპირის ტრაგედიაში მეფე ლირისა და მისი ქალიშვილების ურთიერთდამოკიდებულების მაგალითის მიხედვით.

აღსანიშნავია, რომ ფსიქოლოგიური დამოკიდებულების ამგვარი შინაარსი შექსპირის მიერ მოცემულია არა როგორც „მამათა და შვილთა“ პრობლემა. ავტორს სურს დაუპირისპიროს ცხოვრების ორი მოდუსი (უმადლესი და უმდაბლესი). სცენიური ეფექტიანობისა და ფსიქოლოგიური გაგების მიზნით, მან აიღო ვიწრო ოჯახური ვითარება, რომ უფრო დამაჯერებლად და ცხადად გადმოეცა ადამიანის არსებობის მთელი სიმწარე, სიმძიმე და კატასტროფა, როდესაც იგი ჰკარგავს მოვალეობისა და პასუხისმგებლობის პიროვნულ ცნებებს.

ყველაფერი გადაცემულია შვილებსათვის, მაგრამ უკანასკნელნი სიკეთეზეც ბოროტებით უპასუხებენ.

ადამიანის ყველაზე მძიმე მანკს წარმოადგენს ცილისწამება, რომელიც პიროვნების ზნეობრივ მიმართულებას ასახავს.

ამ ჭრილში შილერმა შესძლო ასეთი გაუკუღმართებული ადამიანის ზუსტი და ხატოვანი სახის შექმნა, ამ მანკის მექანიზმის ნაწილებად დაშლა და მისი ძალის შემოწმება. ცილისწამების შედეგების, სიმდაბლისა და უხამსობის სიცხადის გასაძლიერებლად შილერი ტრაგედიას ძმათა შორის დამოკიდებულებაზე აშენებს.

„ყაჩაღებში“ ფრანცი, რათა დაამტკიცოს მის მიერ შეთხზულის

სინამდვილე, ცრუ ფაქტების თანამიმდევრულ თხრობას მიმართავს; კიდევ მეტი, ეხება რა წყევლის პრინციპის მნიშვნელობას, ცდილობს მოსძებნოს ცილისწამების მორალური წინამძღვრები.

უპირისპირებს რა მორალის შესახებ დადებითსა და უარყოფით ცნებებს, ავტორი დიდი ოსტატობით აანალიზებს ადამიანის რთულ ფსიქიკურ გამოვლინებებს პიროვნული რეგისტრების დონეზე.

ამასთან ერთად, რთული, ტრაგიკული სიტუაციის ფონზე, იგი ეხება შრომის მნიშვნელობას პიროვნების ქცევებსა და გადაწყვეტილებებში. ავტორით, შრომა ადამიანს ზნეობრივად ამაღლებს და აკეთილშობილებს.

ს ა რ ჩ ე ვ ი

წინასიტყვაობა	5
პერსონოლოგიის თანამედროვე პრობლემები	11
პერსონოლოგიის პრობლემები შოთა რუსთაველის პოემა „ვეფხისტყაოსანში“	23
ცრემლის პრობლემა პოემაში	25
განსაკუთრებით რთულ სულიერ მდგომარეობათა პრობლემა პოემაში	30
ავთანდილის პიროვნული თავისებურებანი	37
ტარიელის პიროვნული თავისებურებანი	44
თინათინისა და ნესტან-დარეჯანის პიროვნული თავისებურებანი	52
ზოგადი ხასიათის შენიშვნები პოემისადმი „ვეფხისტყაოსანი“	64
მიჯნურის პიროვნული ფსიქოლოგიის შესახებ	64
პიროვნული რეგისტრები და ემოციური გამოვლინებანი	70
ძმადნაფიცობის პიროვნული ფსიქოლოგიის შესახებ	75
ფსიქოფიზიკურ კორელაციათა ზოგიერთი საკითხის შესახებ	80
პიროვნება და ფსიქოლოგიური ანტინომიები	87
დედაკაცისა და მამაკაცის პიროვნული ფსიქოლოგიის ერთიანობის შესახებ	90
პიროვნული ფსიქოლოგია, როგორც ზოგადსაკაცობრიო პრობლემა	92
პერსონოლოგიური პრობლემები ნიკოლოზ ბარათაშვილის შემოქმედებაში	101
პერსონოლოგიური პრობლემები ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებაში	117
პერსონოლოგიის პრობლემების შესახებ შექსპირის, შილერის, გოეთესა და ლოსტოვესკის შემოქმედებაში	153

Г1 + 15
899.962.1.092[რუსთაველი] + 15
ზ. 971

რედაქტორი ნ. ხომერიკი
მხატვარი სპ. ცინცაძე
მხატვ. რედაქტორი ო. ჯიშკარიანი
ტექნორედაქტორი მ. ლებანიძე
კორექტორი თ. იოსელიანი

გადაეცა წარმოებას 22/X-69 წ.
ხელმოწერილია დასაბეჭდად 20/IV-70 წ.
ქალაქის ზომა 70×108¹/₃₂.
საარტიკულო-საგამომცემლო თაბახი 6,38.
ნაბეჭდი თაბახი 7,7.
უე 00235. ტირაჟი 3000. შეკვ. № 3210.

ფასი 51 კაპ.

გამომცემლობა „მერანი“
რუსთაველის 42. თბილისი 1970.